

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİR FİNANS KURULUŞU OLAN AKBANK'IN SANAT ESERLERİ
KOLEKSİYONUNUN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN
KOLEKSİYON YÖNETİM POLİTİKASI ÖNERİSİ

MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül Coşkun

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Nevin Barut

İstanbul
2006

ÖNSÖZ

Dünyada ve Türkiye’de finans kuruluşlarının sanata yaklaşımlarının ve kuruluşların sanat eseri koleksiyonlarının incelendiği bu çalışmada, Türkiye’nin önde gelen finans kuruluşlarından olan Akbank’ın sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi ve koleksiyon için “koleksiyon yönetim politikası” oluşturulması konuları ele alınmıştır.

Bu çalışmada bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan ve tezin oluşumunda her konuda desteğini esirgemeyen değerli hocam Sayın Öğr. Gör. Nevin Barut’a; eğitimim süresince değerli fikirlerini bizimle paylaşan ve her konuda destek veren değerli hocam Sayın. Prof. Tomur Atagök’e; tezimin gelişimine destek veren ve yönlendiren değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Hale Özkasım’a; bu tezin konusunun oluşturulmasında bana gösterdiği ilgi ve katkılarından dolayı değerli hocam Sayın Öğr. Gör. Zehra Erkün’e teşekkür ederim.

Ayrıca, her zaman yanımda olan ve beni destekleyen anneme, aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
EKLER LİSTESİ	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. FİNANS KURULUŞLARININ SANATA YAKLAŞIMLARI	9
2.1. Yurtdışında finans kuruluşlarının sanata yaklaşımları	10
2.1.1. Deutsche Bank	12
2.1.2. UBS (Union Bank of Switzerland & Swiss Bank Corporation)	16
2.1.3. ABN AMRO (Algemene Bank Nederland & Amsterdam- Rotterdam Bank)	19
2.2. Türkiye’de finans kuruluşlarının sanata yaklaşımları	21
2.2.1. Türkiye İş Bankası	24
2.2.2. Yapı ve Kredi Bankası	27
2.2.3. T.C. Ziraat Bankası	30
2.2.4. Garanti Bankası	31
2.2.5. T.C. Merkez Bankası	34
3. AKBANK’IN SANATA YAKLAŞIMI.....	38
3.1. Akbank Sanat	40

3.1.1. Merkez içi etkinlikler	40
3.1.2. Merkez dışı etkinlikler	41
3.2. Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu	42
3.2.1. Koleksiyonun başlangıcı ve gelişimi.....	43
3.2.2. Koleksiyonun amaç ve ilkeleri	46
3.2.3. Koleksiyonda yer alan sanatçılar	47
3.2.4. Koleksiyonun durumu	51
4. AKBANK'IN SANAT ETKİNLİKLERİNDE YENİ DÖNEM ÇALIŞMALARI	52
4.1. Merkezin yeni yaklaşımlarla belirlenen vizyon ve misyonu.....	53
4.2. Merkezin belirlenen vizyon ve misyonu doğrultusunda sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi	54
4.3. Merkezin varolan koleksiyonunu özgün bir koleksiyon haline getirmek	55
4.3.1. Elde olan eserlerin tespiti/ yeniden değerlendirilmesi	55
4.3.2. Belirlenen koleksiyon çerçevesi doğrultusunda eser alımları için öneriler	57
4.3.3. Belirlenen koleksiyon çerçevesi dışında kalan eserlerin durumu.....	58
5. AKBANK SANAT ESERLERİ KOLEKSİYONU İÇİN KOLEKSİYON YÖNETİM POLİTİKASI ÖNERİSİ	59
5.1 “Koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramları	59
5.2 Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için hazırlanan koleksiyon yönetim politikası önerisi	65
5.3 Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu İçin Hazırlanan Koleksiyon Yönetim Politikası Önerisinden Yola Çıkararak Yapılabilecek Eser Edinme ve Elden Çıkarma Örnekleme	71

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	76
KAYNAKÇA	83
EKLER	87
ÖZGEÇMİŞ	120

EKLER LİSTESİ

Sayfa No:

EK A: Deutsche Bank Koleksiyonu/ Sanatçı Listesi.....	87
EK B: UBS Koleksiyonu/ Sanatçı Listesi	104
EK C: T.C. Merkez Bankası Koleksiyonu/ Sanatçı Listesi	108
EK D: Akbank Koleksiyonu/ Sanatçı Listesi	113

ÖZET

BİR FİNANS KURULUŞU OLAN AKBANK’IN SANAT ESERLERİ KOLEKSİYONUNUN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN KOLEKSİYON YÖNETİM POLİTİKASI ÖNERİSİ

Dünyada ve Türkiye’de finans kuruluşlarının sanata yaklaşımlarının ve kuruluşların sanat eseri koleksiyonlarının incelendiği bu çalışmada, Türkiye’nin önde gelen finans kuruluşlarından olan Akbank’ın sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi ve koleksiyon için “koleksiyon yönetim politikası” oluşturulması konuları ele alınmaktadır.

“Bir finans kuruluşu olan Akbank’ın sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi için koleksiyon yönetim politikası önerisi” başlıklı bu tezin amacı; Türkiye sanat ortamında etkin bir yeri olan finans kuruluşlarının sahip oldukları koleksiyonları için “koleksiyon yönetimi” ve buna paralel olarak da “koleksiyon yönetim politikasının” gerekliliğini vurgulamaktır. Özel koleksiyonların doğru yönde gelişimi ve genel durumları açısından bu kavramların gerekliliği savunulmaktadır. Bu gereklilik somut örneklerle Akbank Sanat Koleksiyonu örneğinde ayrıntılı olarak ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma doğrultusunda sponsorluk, sosyal sorumluluk, kurumsal imaj, kurum kimliği, koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetim politikası kavramları anahtar kelimeler olarak verilmektedir.

SUMMARY

A PROPOSAL FOR A COLLECTION MANAGEMENT POLICY FOR THE RE-EVALUATION OF THE ART COLLECTION OF AKBANK, A FINANCIAL INSTITUTION

In this study, which investigates the approaches to art of world and Turkish financial institutions and their art collections, a re-evaluation is made of the art collection of Akbank, a leading Turkish financial institution, and a “collection management policy” is created for their collection.

The aim of the thesis titled, “A proposal for a collection management policy for the re-evaluation of the art collection of Akbank, a financial institution” is to develop a “collection management” system for this financial institution which plays an influential role in Turkish artistic circles; parallel to this, the study stresses the need for the development of a “collection management policy.” The paper asserts that this is necessary if the private collections are to develop in a correct direction and for their general state. An effort has been made to demonstrate this requirement by providing detailed concrete examples of works belonging to the Akbank Art Collection.

The key words for the concepts discussed in this paper are sponsorship, social responsibility, corporate image, corporate identity, collection management and collection management policy.

1. GİRİŞ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de birçok kültür sanat sponsorluğu finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Kültür sanat etkinliklerini toplumsal sorumluluklarının bir parçası olarak gören finans kuruluşları, bu etkinliklere kurumsal imajlarını geliştirmek, marka sadakati yaratmak, kurumsal itibarlarına katkı sağlamak gibi nedenlerle büyük destek vermektedirler.

Banka deyince, akla ilk gelen para olmaktadır. Ancak son yıllarda bankalar farklı alanlarda, özellikle de kültürel hayatımıza yaptıkları katkılarla kendilerinden söz ettirmektedirler. Bankalar, kültür merkezleri açarak buralarda konserler, sergiler gibi birçok sanatsal aktiviteler düzenlemektedirler. Bütün bunlar, bankaların kültürel hayatımıza olan katkılarının bir göstergesidir. Bu destek bazen sponsorluk olarak bazen de kurumun kendi kültür-sanat organizasyonu olarak gerçekleşmektedir.

Türkiye’de finans kuruluşları kültür sanat projelerine destek olurken, kurdukları sanat galerileri ve kültür merkezleri ile de hedef kitlelerine birebir ulaşma fırsatı bulmaktadırlar.

Bankaların kültür sanat sponsorlukları sergi, yayıncılık, konser, festival, film gösterimi, konferans, seminer gibi kültür sanatın farklı alanlarında gerçekleşmektedir. Örneğin; Garanti Bankası Garanti Caz Yeşili etkinlikleriyle caz severleri bir araya getirirken, Yapı Kredi Bankası ve İş Bankası galerileri ve özel koleksiyonlarıyla değerli eserleri sanatseverlerle paylaşmaktadırlar. Bunların yanı sıra mimarlık, grafik gibi belirli alanlarda da, ilgilenenler için çalışma gerçekleştirme, sergileme veya tartışma platformları oluşturmaktadırlar. Etkinlikleri çerçevesinde uluslararası organizasyonlara da ev sahipliği yapan bankalar, pek çok yabancı sanatçıyı Türkiye’deki sanatseverlerle buluşturmaktadırlar. Kültür sanat etkinliklerinin hedef kitlesi etkinliğin alanına göre değişmekle beraber, ağırlıklı olarak kentli, eğitimli sanatseverlerden oluşmaktadır.

Ürün ve hizmet kalitesiyle yaşam kalitesi arasındaki ilişki, bankaların kültür, sanat, eğitim, spor, çevre gibi konulardaki duyarlılığının ve katkılarının temel çıkış

noktasını oluşturmaktadır. Bankalar, toplumsal sorumluluğun bilinciyle bu alanlarda yapılan çalışmalara uzun yıllardır destek verirken, topluma örnek olmayı da amaçlamaktadırlar.

“Kurumlar kültür ve sanata destek vererek ne kazanırlar?” sorusunun cevabı aşağıdaki ifadelerle açıklanabilir;

- Kurumsal imaj ya da markalarının tanıtımını yaparlar,
- Kendi değerlerine ve faaliyet alanlarına doğrudan uyan projelere destek vererek, hedef kitlelerine farklı bir kanalla ulaşmış olurlar,
- Bu desteği iletişim aracı olarak kullanmanın yanı sıra, kurumsal stratejilerini de geliştirmiş olurlar,
- Kurumun dışarıdaki imajını güçlendirmekle kalmayıp, kurum içinde de bir birliktelik oluşmasına olanak sağlar, şirket kültürünün gelişmesinde de etkili olurlar,
- Kültür- sanat etkinliklerinin toplum için önemini vurgulayarak, bir örnek teşkil ederler ve toplumsal kalitenin yükselmesine önayak olurlar.

Michael Dinkel **sponsorluğu**, “... kurumsal amaçlara ulaşmak için, spor, sanat/kültür veya sosyal alanlarda, kişi veya organizasyonların para, araç/gereç ya da hizmet ile desteklenmesi ve tüm bu aktivitelerin planlanması, organizasyonu, yürütülmesi ve kontrolüdür” olarak tanımlamıştır (Peltekoğlu, 2001, s.290’dan alıntı). Eski çağlarda soylu ya da kraliyet ailelerinin, ün dışında herhangi bir beklentileri olmaksızın, bir kişi veya faaliyeti desteklemeleri sponsorluğun tarihsel gelişimi içindeki rolünü açıklamaktadır. Son yıllarda sanayi kuruluşlarının büyük ilgi gösterdiği ve himaye etmenin modern biçimi olarak tanımlanabilen sponsorluk uygulamalarında, gelişen endüstri, geçmiş yıllardaki hayırseverlerin yerini almıştır. Ancak sponsorluk, sadece iyilik yapmak felsefesinden kaynaklanmaz, aynı zamanda harcanan paranın bir başka biçimde de olsa geri dönmesi beklenir. Michael Brückner ve Sabine Schormann sponsorluğu yardımseverlikten ve mesenlikten ayıran özellikleri şu şekilde ifade etmektedir;

“ Sponsor tüm yaptıklarına, sponsore edilenin de karşılık vermesini bekler. Sponsorluk faaliyetleri para, araç/gereç kazandırabileceği gibi hizmet olarak da geri dönebilir. Sponsor, verdiği desteğin, panolarda firma logosunun yer alması, kıyafetlerin üstüne baskı vb. yöntemlerle medyaya açıklanmasını ister” (Peltekoğlu, 2001, s.290’dan alıntı).

Genellikle varlıklı insanların sanatçıları himaye etmesi, mali katkıda bulunması, kültür-sanat sponsorluğunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Sanatı ve sanatçıyı koruyan kişilere mesen (mecene) denilmektedir. Tarihte mesenlik denince akla ilk gelen Medici Ailesidir. Yurtdışında günümüzün Medicileri Rockefeller, Ford ve Paul Getty gibi ailelerdir. Türkiye’de ise Sabancı, Koç, Eczacıbaşı aileleri sanata ve sanatçıya destek veren aileler olarak belirtilebilir.

Küçük bütçelerle de gerçekleştirilebilmesi nedeniyle kültür- sanat sponsorlukları spordan sonra en fazla yatırımın yapıldığı sponsorluk alanı olarak vurgulanmaktadır. Kuruluşların sınırları çizilmiş hedef kitlesine ulaşmak konusunda etkin bir iletişim yöntemi olan kültür-sanat sponsorluğunda, hangi alanın destekleneceği kararını yaratılmak istenen imaj etkilemektedir.

Bankaların sponsorluk etkinlikleri çeşitlilik göstermekle birlikte, “uzun soluklu yaklaşım” hepsinin ortak noktasıdır. Belirlenen alanlarda sağlanan sürekli destek, bankaların bu alanlara sahip çıkması olarak da tanımlanabilir. Bankalar yaptıkları sponsorluklarla, topluma ve çevreye katılan değerin sürekli ve belirgin bir biçimde artmasını hedeflemektedirler.

Kültür-sanat ile sponsorluk arasında çok güçlü bir bağ olduğu açıktır. Sponsorluk, sanatın gelişmesi ve ilerlemesi için en büyük güçlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Yurtdışında önemli yeri olan, geniş kitlelere hitap ettiği kadar belirli kitlelere de seslenen kültür sanat olayları, kuruluşların markalarını konumlandırma ve güçlendirmelerinde büyük değer taşımaktadır. Kültür sanat aktiviteleri iş dünyasının verdiği destekle gelişirken, kuruluşlar da sponsorluğu kullanarak bu çok etkili alanda isimlerini duyurabilmektedirler.

Kültür sanat aktiviteleri ülkenin tanıtımına ve gelişimine de büyük katkıda bulunmaktadır. Bu bilince sahip kuruluşlar hizmet verdikleri toplumun sosyal ve kültürel açıdan gelişimine katkıda bulunmak amacıyla da kültür sanat projelerine destek olmaktadır. Çünkü kültür sanat projeleri sosyal sorumluluğun önemli bir parçasıdır. Keith Davis ve Robert Blomstrom **sosyal sorumluluğu** şu şekilde tanımlamaktadırlar; “Geniş anlamıyla, kuruluşlar tarafından alınacak kararların, kamu üzerinde yaratacağı etkinin etrafı biçimde düşünülmesi olarak özetlenebilen sosyal sorumluluk, karar verme sürecinde kişisel-kurumsal karar ve faaliyetlerin tüm sosyal sistem üzerinde yaratacağı olası etkileri değerlendirme zorunluluğudur” (Peltekoğlu, 2001, s.170’dan alıntı).

Sosyal sorumluluk, kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren bir amaç için, birlikte yaşamaya yönlendiren, olumlu sonuçlarının birlikte paylaşıldığı önemli bir kavramdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, devletin yeterince kaynak ayıramadığı konularda özel sektör kuruluşlarının sorumluluk üstlenerek halka hizmet götürmesi sosyal sorumluluğun en önemli işlevidir. Kuruluşların sorumluluklarının bilincine vararak davranmaları, en başta olumlu imaj olarak geri dönmektedir. Halkla ilişkilerin temel görevlerinden birisinin kurum imajını yükseltmek olduğu düşünülürse, sosyal sorumluluk ve halkla ilişkiler arasındaki ilişki daha da netleşmektedir. Temelinde “topluma geri verme” ilkesi yatan kurumsal sosyal sorumluluğun önümüzdeki dönemlerde kuruluşların kurumsal kimliği kadar önemli olacağı belirtilmektedir.

Sosyal sorumluluk projelerinin başarılı olabilmeleri için gerekli kriterler şu şekilde ifade edilmektedir;

- Seçilen projelerin sponsor kurumun misyonu, vizyonu, hedefleriyle örtüşmesi,
- Projelerin başta üst yönetim olmak üzere kurumun tüm çalışanları tarafından sahiplenilmesi, desteklenmesi,
- Projelerin, kamuoyunca önemli görülen bir soruna çözüm bulmayı amaçlaması,
- Projelerin hepsinin uzun soluklu ve ölçülebilirli sonuçları hedeflemesi,
- İletişim çalışmalarının ciddi bir şekilde koordine edilmesi, sponsorluk, reklam ve halkla ilişkiler çalışmalarının birbirini desteklemesi.

Sosyal sorumluluk projeleri şirketlere imaj ve saygınlık kazandırırken, topluma da eğitim, sağlık, çevre, kültür-sanat, spor gibi farklı alanlarda fayda sağlamayı hedefler. Kurumsal imajlarını güçlendirmek ve kamuoyuyla daha fazla bütünleşmek isteyen kurumlar sosyal sorumluluk projelerinin içinde yer alırlar. Kuruluşlar için rakipleri arasından ön plana çıkmak, farkındalık yaratmak, hedef kitleyle duygusal bir bağ kurmak ve az bütçelerle geniş kitlelere ulaşmak önemlidir. Günümüzde tüketicilerin yalnızca bir ürün ya da hizmeti satın almamakta, aynı zamanda o ürünün sunduğu hayat tarzını ve hikayeleri satın almaktadırlar. Bu duruma paralel olarak tüm dünyadaki sosyal sorumluluk projelerinin sayısı artmaktadır.

Kurumsal görünüm, kurumsal iletişim, kurumsal davranışın toplamında ifadesini bulan kurumsal imaj, iç ve dış hedef kitle üzerinde inandırıcılık ve güven yaratmak ile sürdürmek gibi önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Filiz Balta Peltekoğlu **kurumsal imajı**; “İşletmenin çeşitli kitlelerinin zihninde yarattığı resim olarak tanımlayabildiğimiz kurumsal imaj: işletmenin görünüşte birbiriyle ilgisi olmayan parçalarının daha etkin ve anlamlı biçimde bir araya getirilmesine yardımcı olur” olarak ifade etmektedir (Peltekoğlu, 2001, 362). Kurumsal imaj, kurumun zihinsel olarak nasıl kavrandığı ile ilgilidir. İmaj, çalışanların, tüketicilerin ve diğer hedef kitleler tarafından işletmenin farklı yönlerinin algılanması sonucunda benimsenen görüşlerin toplamından oluşmaktadır.

Günümüzde kurum kimliği ile ilgili ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Birbirine uyumlu renk, biçim ve isimlerin bileşiminden oluşturulması gereken ayırt edici kurum kimliğini oluşturmanın, başarılı bir kurumsal görüntünün, kuruluşun hatırlanması açısından oynadığı rol oldukça önemlidir. Peltekoğlu **kurum kimliğini**; “Kurumun fiziksel açıdan nasıl tanındığı” olarak tanımlamaktadır (Peltekoğlu, 2001, 374). Kurum kimliği kavramı, kişilerin diğerlerine kim olduklarını bildirmek anlayışından ortaya çıkmıştır. Kurum kimliği, tanınmaya katkısı nedeniyle özellikle önemlidir. Logo, kuruluşun renk unsuru, harf karakteri, ticari karakter unsuru ve kurum kimliğini çağrıştıran slogan kurum kimliğinin temel unsurlarıdır.

Sponsorluk, sosyal sorumluluk, kurumsal imaj, kurum kimliği gibi kavramlar bu çalışmanın bütünlüğü açısından değerlendirildiğinde öne çıkan kavramlardan bazılarıdır. Sanatın ve sanatçının devlet tarafından çok fazla desteklenmediği ülkelerde özel kuruluşların sanata ve sanatçıya katkısı önemlidir. Bu nedenle kültür-sanat ile yukarıda belirtilen kavramlar arasında sıkı bir bağlantı oluşmaktadır.

Konser, tiyatro, sergi, dans, müzik festivalleri vb. birçok alanda kültür sanata destek olan finans kuruluşlarının sanat alanında verdikleri önemli bir destek de sanat eseri koleksiyonlarıdır. Bu çalışmada finans kuruluşlarının sanat etkinliklerine genel bakışının yanı sıra ağırlıklı olarak kuruluşların sanat eseri koleksiyonları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de birçok finans kuruluşu sanat eseri koleksiyonuna sahiptir. Bu konu sonraki bölümlerde geniş kapsamlı olarak sunulmaktadır.

Kurumlar neden sanat eseri koleksiyonu yapar? sorusundan yola çıkarak başlayan bu çalışmada, kurumların büyük koleksiyonlara sahip olmalarına rağmen neden bazı problemlerle karşı karşıya kaldıkları üzerinde durulmaktadır. Kurumların çoğu koleksiyonlarının oluşumu ve gelişimi döneminde “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramlarından çok uzakta hareket etmişlerdir. Bunun sonucunda kurumların ellerindeki eser sayısı artmış fakat bilinçli bir koleksiyonculuk anlayışından uzaklaşmıştır. Bu nedenle uzun dönemde bakıldığında koleksiyonların nitelikten çok niceliğe yönelik bir anlayışla, karışık bir hal aldığı görülmektedir. Bilinçli ve nitelikli bir koleksiyonun olmazsa olmaz iki aşaması vardır: “Koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası”.

“ Koleksiyon yönetimi” ve “ koleksiyon yönetim politikası” bu çalışmanın temel öğelerindendir. Dorothea Hecken ve Sonja Tanner-Kaplash **koleksiyon yönetimini** şu şekilde tanımlamaktadırlar; “...koleksiyon yönetimini, bir müzenin, elinde bulundurduğu koleksiyonlar konusunda her zaman hesap verebilecek halde olmak gayesiyle giriştiği planlı, organize ve koordine faaliyetlerin tümüdür diye tarif edebiliriz” (Hecken ve Tanner-Kaplash, 1985, 1).

Koleksiyon yönetim politikası, Marie C. Malaro tarafından şu ifadeyle tanımlanmıştır; “Koleksiyon yönetim politikası, bir müzenin var oluş sebebini ve gayelerini tesbit edip, bu gayelerin, toplama faaliyeti esnasında nasıl yorumlanacağını izah eden, teferruatlı, yazılı bir belgedir” (Malaro, 1979, 57).

Koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetim politikası başlıkları beşinci bölümde detaylı olarak ele alınmaktadır.

“Bir finans kuruluşu olan Akbank’ın sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi için koleksiyon yönetim politikası önerisi” başlıklı bu tezin amacı; Türkiye sanat ortamında etkin bir yeri olan finans kuruluşlarının sahip oldukları koleksiyonları için “koleksiyon yönetimi” ve buna paralel olarak da “koleksiyon yönetim politikasının” gerekliliğini vurgulamaktır. Özel koleksiyonların doğru yönde gelişimi ve genel durumları açısından bu kavramların gerekliliği savunulmaktadır.

Giriş Bölümü’nde sponsorluk, sosyal sorumluluk, kurum kimliği ve kurumsal imaj kavramları ve bu kavramların kültür-sanat alanındaki yeri üzerinde durulmaktadır. Tezin genel çerçevesini oluşturan “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramlarının tanımları da yine bu bölümde vurgulanmaktadır.

İkinci bölümde, finans kuruluşlarının sanata yaklaşımları başlığı altında Dünya’daki ve Türkiye’deki genel durum örneklerle açıklanmaktadır. Bu çalışmada yer verilen kuruluşların sanat eseri koleksiyonları ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, bu çalışmada model kurum olarak ele alınan Akbank’ın sanata yaklaşımı ve kurumun sanat eserleri koleksiyonu ile ilgili genel durum üzerinde odaklanılmaktadır.

Dördüncü bölümde, belirlenen yeni vizyon ve misyon doğrultusunda Akbank sanat eserleri koleksiyonu ile ilgili yapılan çalışmalar aktarılmaktadır.

Beşinci bölümde, “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramları detaylı olarak yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için bir “koleksiyon yönetim politikası önerisi” ve bu öneriden yola çıkarak yapılabilecek eser edinme ve elden çıkarma örnekleme sunulmaktadır.

Altıncı ve son bölümde ise elde edilen veriler doğrultusunda yapılan bir değerlendirme ve varılan sonuç yer almaktadır.

Çalışmada üç yabancı, beş yerli olmak üzere toplam sekiz finans kuruluşu model olarak seçilmiştir. Yurtdışı finans kuruluşlarından Deutsche Bank, UBS ve ABN Amro kuruluşları incelenmektedir. Bunun nedeni bu kuruluşların sadece kendi ülkelerinde değil dünya genelinde şubelerinin olması ve koleksiyon bazında değerlendirildiğinde önemli kuruluşlar olmalarıdır. Türkiye’deki finans kuruluşlarından ise Türkiye İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Garanti Bankası ve T.C. Merkez Bankası koleksiyonları incelenmektedir. Bu kurumların seçilmesinin nedeni diğer kurumlara kıyasla daha geniş bir koleksiyona sahip olmaları, koleksiyonlarına ve koleksiyonları ile ilgili bilgilere erişimin daha kolay olması ve halen koleksiyon gelişimi ile ilgili faaliyetlerinin devam etmesidir. Çalışma genelinde yöntem; kütüphane, internet üzerinden kaynakların taranması, katalog taraması ve kişisel görüşmelere dayanmaktadır. İkinci Bölüm’de, özellikle yurtdışındaki örneklere internet aracılığıyla ulaşılmış, elektronik mektup gönderilerek bilgiler istenmiştir. Türkiye örnekleri için ise daha çok katalog taraması, kurum kütüphaneleri ve kişisel görüşmeler kaynak olarak kullanılmaktadır.

2. FİNANS KURULUŞLARININ SANATA YAKLAŞIMLARI

Ekonominin en önemli yapı taşlarından birini oluşturan finans kuruluşları, sosyal etkinlikleriyle toplumun refah kalitesinde etkin rol oynamaktadırlar. Kültür-sanat, eğitim, spor başta olmak üzere pek çok çalışmayla, toplumun bugününe ve geleceğine ışık tutup destek olurken, bilinirliklerini artırıp imajlarını da güçlendirmektedirler. Günümüzde birçok finans kuruluşu ürün ve hizmet kalitesinin yanı sıra sosyal sorumluluk etkinliklerinin de rekabet için şart olduğunun farkındadır.

Kültür-sanat programları toplumların yaşayış biçimlerinin göstergesi ve çağdaş yaşamın bir gerekliliği olarak görülmektedir. Kültür-sanat etkinlikleri aynı zamanda bir yapılanma ve yönetim biçiminin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Sanat adına uygulanan her proje, kuruluşların yapılanma modellerine bağlı bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda; kuruluşların sınırları çizilmiş hedef kitlesine ulaşmak konusunda etkin bir iletişim yöntemi olan kültür-sanat sponsorluğunda, hangi alanın destekleneceği kararını yaratılmak istenen imaj etkilemektedir.

Batı ülkelerinde öncelikle resmi sonra özel kuruluşların topluma kültür-sanat kapsamında öncü hizmetler sundukları görülmektedir. Bu toplumlarda sanat, çağdaş yaşamın bir gerekliliği olarak, bireylerin günlük yaşamlarında yer alır. Son yıllarda, batı ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de hükümet kuruluşları dışında özel kuruluşların da sanat yatırımlarını arttırdıkları görülmektedir.

Ancak şirketlerin sponsorluğu benimsemelerinde bazı faktörler vardır. Chin-tao Wu, Kültürün Özelleştirilmesi kitabında şirketleri sponsorluğa sevk eden nedenleri başlıca şu şekilde değerlendirmektedir;

“Şirketleri sponsorluğa sevk eden başlıca iki neden var. İlki şu: Şirketin ürünleri veya hizmetleri ile, desteklenen etkinlik ya da kurum arasında “doğru” bir bağlantı kurulabilirse, sponsor olunan etkinlik, ne kadar iyi maskelenmiş olursa olsun bir satış kampanyası olur. İkincisindeyse, şirketin ürünleri ile sponsorluğunu yaptığı etkinlik arasında şirket yararına doğrudan bir bağlantı yoktur, o zaman sanatla kurulan ilişkide sözüm ona “aydınlanmış” şirket imajının reklamı yapılır.” (Wu, 2005, 219).

Chin-tao Wu, özel kuruluşlarla sanat arasındaki ilişkiyi yani şirketlerin sanata müdahalesinin politik bağlamda yorumlanması gerektiğini vurgulamaktadır. “Kamu sektöründe yer almaları sayesinde, ya da Amerikan sanat müzeleri bağlamında kamusal prestij ve otoritenin söz konusu olması nedeniyle, sanat müzeleri o kadar ayrıcalıklı bir konumdadırlar ki, onlarla ilişkide olmak sosyal prestij ve iktidarın açık bir göstergesidir.” (Wu, 2005, 222).

2.1 Yurtdışında Finans Kuruluşlarının Sanata Yaklaşımları

Yurtdışındaki finans kuruluşları, kültür- sanat etkinliklerinin kurumlara getirdiği faydaların bilincindedirler. Sanata verdikleri desteğin amacı hem finans çevrelerinde hem de genel olarak toplumda kuruluşlara iyi bir imaj kazandırmaktır. Bankaların, sadece bir bankanın üstlenebileceği işleri yürütmenin yanı sıra, sanat hamiliği piyasasında da etkin bir yerinin olduğu görülmektedir.

Finans kuruluşları, kültür-sanatın birçok alanına sponsorluklar ve kendi birimleri tarafından düzenlenen etkinliklerle ev sahipliği yapmakta, destek olmaktadır. Dünyada önde gelen finans kuruluşlarının büyük bir çoğunluğu sosyal sorumluluk projeleri başlığı altında sanata destek vermektedirler. Bu destek yukarıda da belirtildiği gibi kuruluşların yapılanma modellerine bağlı bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kuruluşların üst düzey yöneticilerinin kişisel ilgi alanlarının önceki dönemlerde de olsa kültür-sanat etkinlik yelpazesindeki seçimde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ancak günümüzde kuruluşlar bu alanda yaptıkları çalışmalar için profesyonel bir kadronun önemini anlamışlar ve bu yolda kadrolarının oluşturmaya başlamışlardır.

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi bu çalışma finans kuruluşlarının sanat eseri koleksiyonu üzerine odaklanmaktadır.

Yurtdışında birçok finans kuruluşunun sanat eseri koleksiyonu bulunmaktadır. Finans kuruluşları yöneticileri sanatın önemini ve vazgeçilmezliğini kabul

etmektedirler. Bu düşünceden yola çıkarak kuruluşlar sanata destek olmuşlar ve kendi bünyeleri içinde de sanata yer vermeye başlamışlardır.

Bir finans kuruluşu neden sanat eseri satın alır? sorusunun birçok cevabı olabilir:

- Bunlardan en önemlisi, günümüzde özellikle finans kuruluşlarının çağdaş bir koleksiyon yaratmaya çalışmalarının nedeni kuruluşun sadece finansal gelişmede değil, sanat dünyasında da öncü bir rol oynadığını göstermek amacıdır,
- Şirketlerin üst düzey yöneticilerinin sanata karşı olan ilgileri nedeniyle eser alırlar. Sanat eseri satın alma kararının çoğunlukla şirket üst düzey yöneticileri tarafından verilmesi, bu kişilerin şirketin sanat koleksiyonu konusunda önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir,
- Özellikle çağdaş sanat eserlerinin satın alınması ile şirketlerin ilerici ve yenilikçi bir imaj yaratma imkanına sahip olacakları düşünülmektedir,
- Şirketler yatırım amacıyla sanat eseri almaktadırlar. Başlangıçta sadece bu amaç düşünülmese de zaman içinde eserlerin değer kazanmasıyla yine de iyi bir yatırım oldukları ortaya çıkmıştır,
- Büyük şirketler yönetim merkezlerinin yenilenmesi ya da taşınması nedeniyle sanat eseri alırlar,
- Sanat eseri koleksiyonculuğunun etkili bir halkla ilişkiler aracı olması düşüncesi nedeniyle eser alırlar,
- Şirketler, çalışma ortamını güzelleştirmek amacıyla sanat eseri alırlar ve böylece sanat koleksiyonları oluşur.

Amerika'daki şirketlerin sanat eseri toplama etkinliklerinin başlangıcının genellikle 20.yüzyıl başlarından itibaren olduğunu belirtilmektedir. Amerika ve Britanya'daki sanat ortamını değerlendiren Chin-tao Wu, Britanya'daki bankaların koleksiyonları ile ilgili girişimleri şu şekilde ifade etmektedir;

“...seçkin genel müdürlerin ya da yönetim kurulu üyelerinin portrelerinden koleksiyon oluşturmak ya da belli olayların anısına gümüş veya başka değerli metallerden nesneler sipariş etmek, pek çok Britanya bankasının yüzyıllardır uyguladığı bir politikaydı.” (Wu, 2005, 349).

Sipariş üzerine yapılan ve şirket faaliyetlerini yücelten veya tasvir eden eserler şirket binalarında ve özellikle de yönetim kurulu odasının ve yönetim katının duvarlarında yer almıştır. 1980'lerin başlarından itibaren yeni kuşak özel girişimci sanat hamileri çağdaş sanat eseri toplamaya başlamışlardır. Bunlar rastgele bir şekilde eser satın alan koleksiyonculara göre daha profesyonel davranarak koleksiyonlarını oluşturmaya başlamışlardır. Satın alınan eserler genellikle modern şirket binalarında müşterilerin görebilecekleri alanlarda sergilenmektedir. Bu tarz sergilemenin bir sebebi de şirket binalarına lüks görünüm kazandırma çabasıdır.

Chin-tao Wu, 1980'lere gelindiğinde bankalar ve sigorta komisyoncuları gibi finans kurumlarının, şirketler kesiminde en faal sanat eseri müşterileri olarak görüldüğünü ve koleksiyonculuğa 1980'den önce başlayan Britanya şirketlerinin %66,7'sini finans kurumları oluşturduğunu, Amerikan şirketleri içinse bu oranın %41 olduğunu belirtmektedir (Wu, 2005, 354).

Bu bölümde yurtdışı finans kuruluşlarından Deutsche Bank, UBS ve ABN Amro kuruluşları örnek olarak seçilmiştir. Bunun nedeni bu kuruluşların sadece kendi ülkelerinde değil dünya genelinde şubelerinin olması ve koleksiyon bazında değerlendirildiğinde önemli kuruluşlar olmalarıdır.

2.1.1 Deutsche Bank

Deutsche Bank, dünyadaki finans kuruluşları içinde kültür-sanata destek veren önemli kuruluşlardan bir tanesidir. Deutsche Bank'ın, çağdaş sanata dünya çapındaki taahhüdü sadece kendi koleksiyon ve sergilerini kapsamakla kalmayıp aynı zamanda da yılda dört projenin sunulduğu Berlin'deki Deutsche Guggenheim'ı da içine almaktadır. Müze, Solomon R.Guggenheim Vakfı ve Deutsche Bank'ın birlikte yürüttükleri bir girişimdir. Bunlara ek olarak, Deutsche Bank Kültür Vakfı ve Deutsche Bank Amerika Vakfı kültürel değişimi ve sanat deneyimlerini desteklemektedir. Bankanın önemli sponsorluk çalışmalarından birisi de kuruluşun 2008 yılına kadar Frieze Sanat Fuarı'na sponsor olacak olmasıdır. Ayrıca kuruluş kendi bünyesinde sergiler düzenlemektedir. Şirket binalarındaki sanat sergileri ve galeriler bu kurumda

görülen önemli bir sanat etkinliğidir. Banka binalarında bulunan galerilerin, Deutsche Bank'ın sanatın derinlemesine kavranıp takdir edilmesini teşvik etmek konusunda üstlendiği yükümlülüğü yansıttığı vurgulanmaktadır (Wu, 2005,318).

Sanal ortamda yayınlanan “db artmag” dergisi Deutsche Bank'ın bağlantıda olduğu tüm sanat disiplinlerinin etkinlik haberlerine, makalelere ve röportajlara yer vermektedir.

“Art at Work- İşyerinde Sanat” parolası adı altında Deutsche Bank bugün 50.000 sanat eserinin yer aldığı en büyük koleksiyonlardan birine sahiptir. Başlangıcında koleksiyon klasik modernizme odaklanmıştır. 1979'da başlayarak, temel olarak 1945'den sonra aktif olan sanatçıların çalışmaları koleksiyona eklenmiştir. Seksenli yıllarda koleksiyonun temel odağı olan Almanca konuşulan dünyada Avrupa sanatı ve uluslararası sanatı genişletme, yayma kararı alınmıştır. Koleksiyon, çağdaş eserler üzerinde olduğu kadar koleksiyonu en iyi şekilde kullanmak üzerine de yoğunlaşmıştır. (Deutsche Bank, 2006)

70'li yılların sonunda Deutsche Bank, iş ve çağdaş sanat dünyalarını bir araya getiren ilk şirketlerden biri olmuştur. Bankanın yarattığı ve dünyanın en büyük şirket koleksiyonlarından birini oluşturan *Art at Work (İşyerinde Sanat)* projesi Bankanın uluslararası şubelerinde sergilenmektedir. Bu sergiyle donatılan ilk şubeler 1979 yılında New York ve Cenevre şubeleri olmuştur.

İnsanların sanat eserlerini izlemek için ziyaret ettikleri müzelerin aksine, Deutsche Bank'ın oluşturduğu bu konsept insanlara işyerlerinde sanatı sunmaktadır. Sanatı insanlara ulaştırmak ve halkın sanata erişebilmesine olanak sağlamak, en baştan itibaren bu konseptin en önemli iki yönünü oluşturmaktadır: Banka, sanatı, şirketin esin kaynaklarından biri; entelektüel bir kâr payı olarak görmektedir. Sanat, çok çeşitli seviyelerde bankaya yeni perspektifler içeren bir panorama sunmaktadır. Bugün bile, sanata karşı duyulan bu tutkunluk bankanın kültür alanındaki yatırımlarının arkasındaki itici kuvveti oluşturmaktadır. Mali açıdan bakıldığında, Deutsche Bank Koleksiyonu ve

Deutsche Guggenheim (Berlin sergi salonu) bir arada düşünöldüğünde son derece başarılı bir portföy; Bankanın en iyi “hisselerini” oluşturmaktadır (Tatley, 2002/03, 141).

Bankanın şubelerinde ve dünya çapındaki sergilerde, çoğu kâğıt üzerine olan 50.000’i aşkın çağdaş eser sergilenmiştir. Bankanın satın alma komisyonu, Frankfurt’tan Bärbel Grässlin ile Londra’dan Sadie Coles’un danışmanlığında ve komisyonun organizasyonundan sorumlu olan Dr. Ariane Grigoteit ile Freidhelm Hütte’nin başkanlığında çalışmaktadır. Alışlar uluslararası sanatçıların kâğıt üzerine eserlerine odaklanmaktadır.

Deutsche Bank koleksiyon yöneticilerine göre, bir sanat eserinin değerini yalnızca mali terimlerle ifade etmek o eserin gerçek değeri hakkında yanlış açıklamalarda bulunmak anlamına gelir; iyi bir sanat eserine paha biçilemez. Dolayısıyla, bankanın yıllık olarak belirlenen sanat bütçesi açıklanmamaktadır; bütçenin açıklanması tartışmaları koleksiyonun sanatsal veya öz değeri üzerine değil, maddi değeri üzerine yoğunlaşılmasına sebep olmaktadır. (Tatley, 2002/03, 141).

Roger Tatley’e göre “Sanat, bankada müzedekinden daha farklı stratejiler kullanarak “renklerini gözler önüne sermek” zorundadır (Tatley, 2002/03, 141). Bu koleksiyonu halka ulaştırmak için kullanılan stratejiler çok ve çeşitlidir. Koleksiyona dahil eserlerin dünyanın dört bir yanında yürütölen sergileri büyük bir ilgi ve dikkat odağı haline gelmiştir. İnternet üzerinden erişilebilen sanat dergisi db-art.info, Deutsche Bank sanat programının projelerini ve sergilerini uluslararası olarak bildirmektedir. Bankanın sanata duyduğu bağlılık buna dahil olan herkesi –banka çalışanları, müşteriler, sanatçılar, galericiler- ve sanatsever toplumu zenginleştirmektedir. Rehber eşliğinde gerçekleştirilen turlar herkesin koleksiyonu doğrudan doğruya tecrübe etmesine olanak sağlamaktadır.

1997 yılında, Deutsche Bank ile Solomon R. Guggenheim Vakfı arasında bir işbirliği girişimi başlatılmıştır: bu iki kuruluş tarafından ortak bir biçimde yönetilen bir sergi salonu olan Berlin Deutsche Guggenheim. Deutsche Guggenheim, her yıl dört

sergiye ev sahipliği yapmakta, bunun yanı sıra mekânda kapsamlı bir etkinlik programı da gerçekleştirilmektedir:

Bankanın sosyal sorumluluğu pek çok şekil almaktadır. Banka, sahip olduğu bağımsız vakıfların, kâr amacı gütmeyen kurumların ve yarı vakıf niteliğindeki şirketlerin yanı sıra, başta sanat, spor, çevre ve tarih alanlarında olmak üzere bir dizi sosyal ve kültürel projeye de doğrudan destek vermektedir. 2002 yılında bankanın doğrudan ve dolaylı tüm kültürel ve sosyal taahhütleri yeni kurulan Kurumsal Kültür İşleri bölümü tarafından koordine edilmektedir. The Cultural Foundation (Kültür Vakfı) genel olarak kültür projelerini finanse etmektedir; buna ek olarak Deutsche Bank Art da kendi sanat projelerini başlatmaktadır.

Koleksiyon yöneticileri, bugüne kadar olan süreç içinde bankanın sanata bağlılığını şu şekilde aktarmaktadırlar;

“ Koleksiyon daima mükemmele ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Koleksiyonumuzun sergilenmesini sürekli olarak güncellediğimiz içindir ki, koleksiyonumuz bu süreçte uluslararası arenada yeni çapraz referanslar ve gelişmeler ortaya koymak suretiyle devamlı bir değişim hali içerisinde. Sürekli farklılaşma yalnızca Deutsche Guggenheim, *Moment* serisi, sergiler ve Deutsche Bank Koleksiyonu ile sınırlı kalmamakta, Banka'nın sanata bağlılığı da çağdaş toplumumuzda yer alan dinamik gelişmelerin kaydedilmesi için bir araç hizmeti görmektedir.” (Tatley, 2002/03, 141).

“İşyerinde Sanat” projesi kişiyi işyerinde sanatla karşı karşıya getirmektedir. Başlangıcından itibaren iletişimsel sanat ve sanat eserlerine kolay erişim bu görüşe merkez oluşturmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Deutsche Bank koleksiyon yöneticileri ile yapılan yazışmalarda onlardan koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetimi politikaları ile ilgili bilgi istenmiş ancak koleksiyon yöneticileri buna cevaben bankanın “Visuell” adlı dergilerini ve 25.yıl onuruna düzenlenen sergi kataloğunu kaynak olarak göndermişlerdir. Dünyanın en büyük özel koleksiyonlarından birine sahip olan bankanın, yazılı politikasının olup olmadığı ya da bu bilgileri kurum dışına vermekten

kaçındığı net olarak belirlenememiştir. Deutsche Bank Koleksiyonu'nda eseri bulunan sanatçıların listesi konuyla ilgili araştırmacılara kaynak oluşturmak açısından yararlı olabileceği düşüncesiyle Ek A'da sunulmaktadır. Koleksiyonda 14 Türk sanatçının (Murat Akay, Mehmet Aksoy, Arzu Alpna, Mustafa Ata, Adnan Çoker, Şükriye Dikmen, Ayşe Erkmen, Adem Genç, Zafer Gençaydın, Mehmet Güler, Özcan Kaplan, Hikmet Onat, Ali Osman Gencer, İskender Yediler) eseri bulunmaktadır.

2.1.2 UBS (Union Bank of Switzerland & Swiss Bank Corporation)

UBS, dünya geneline yayılmış bir finans kuruluşudur. Kültür-sanat alanında sponsor olduğu birçok etkinlik bulunmaktadır. Anselm Kiefer: Heaven and Earth, Art Basel, Art Basel Miami Beach, Avo Session Basel, Baltimore Shakespera Festival, Chuck Close: Self Portraits 1967- 2005, Construction New Berlin, Film Festival Locarno, Fotomuseum, Montreux Jazz Festival, Open Air Cinema başlıklı etkinlikler sponsor olunan etkinliklerden bazılarıdır. (UBS, 1998- 2006a)

Müzik alanında önemli sponsorlukları olan banka, 2000 yılında UBS Verbier Festival Orkestrası'nı kurmuştur. Orkestranın amacı tüm dünyadaki genç müzisyenleri köklerine ve etnik geçmişlerine bakmaksızın desteklemektir.

UBS Sanat Koleksiyonu bünyesinde, resim, heykel, fotoğraf ve çizimlerden oluşan yaklaşık 900 eser bulunmaktadır. Otuz yıllık bir zaman zarfında bir araya getirilen bu eserler, ABD'deki eski PaineWebber Koleksiyonu ile İsviçre ve Avrupa'daki UBS Koleksiyonları'ndan meydana gelmektedir. 2005 yılı başlarında, UBS Sanat Koleksiyonu'na ait altmış dört eser New York'taki Modern Sanat Müzesi'nde (Museum of Modern Art - MoMA) ilk kez kamuya açık bir biçimde sergilenmiştir. Koleksiyon şimdi de, Avrupa'da ilk kez sergilenmek üzere, ikinci sergi yeri olan Fondation Beyeler'e götürülecektir.

Koleksiyonun büyük oranda, zaman içerisinde banka bünyesine dahil olan şirketlerin 30 yıllık mirasını ortaya koyduğu belirtilmektedir. Koleksiyonun içerdiği sanatın kendi geleneklerini ve ruhunu yansıttığına inanılmaktadır. Koleksiyon

sorumluları, bu sanat eserlerine sahip olmanın, bu eserleri müşterileriyle, çalışanlarıyla, hissedarlarıyla ve sanatla ilgilenen ve ona tutkuyla bağlı herkesle paylaşma ve onlara sergileme sorumluluğunu da beraberinde getirdiği düşüncesini vurgulamaktadırlar (UBS, 1998- 2006b).

UBS sanat koleksiyonu yöneticileri kurumun sanata yaklaşımını şu şekilde ifade etmektedirler;

“ Sanat kişiliğimizi yansıtır; toplum olarak, birey olarak ve kurum olarak. Bize kolektif mirasımızı hatırlatabilir. Veya geleceğimize dem vurur. Aynı şey bizim için; UBS için de geçerli. UBS Sanat Koleksiyonu, dünyanın en büyük finans kurumlarından biri olmak için yol alırken işletmemizin geçtiği patikaları yansıtmaktadır. Hem ABD ve hem de Avrupa’daki eski koleksiyonlarımızın kilit eserlerini bir araya getirirken, bir yandan da, geçen zaman içerisinde bünyemize dahil olan işletmeleri de ayna gibi gözler önüne sermektedir.” (UBS, 1998-2006c).

Banka, 1950 yılından bu yana dünyanın önde giden sanatçılarından bir kısmına ait 900 adet resim, çizim ve heykel ile, çağdaş sanat alanında önemli bir koleksiyona sahiptir. Koleksiyonun altında yatan felsefe, bir yandan esin kaynağı yaratırken, diğer yandan da düşünceler uyandıran, yeni ufuklar açan bir eser topluluğu oluşturmak ve bunu korumaktır. Ayrıca bu koleksiyonun, bankanın ticaret yaptığı yerlerdeki sanatçıları desteklemek ve teşvik etmek yönündeki kararlılığını da hayata geçirdiğine inanılmaktadır.

Koleksiyondaki tüm eserler dünyaca tanınmış çağdaş sanatçılara aittir ve müze kalitesinde yapıtlardır. Koleksiyonun bu son derece yüksek standartını koruyabilmek için, eserler düzenli aralıklarla yeniden değerlendirilmekte ve değerleri yeniden saptanmaktadır. Bağımsız küratörlerle çalışmak suretiyle, gerek dünyaca tanınmış sanatçılardan, gerekse gelecek vaat eden yeteneklerden koleksiyona yapılabilecek önemli katkılar değerlendirilmektedir. Banka, sanat tutkusunu müşterilerine ve halka ulaştırmak ve onlarla paylaşmak yönünde yoğun bir istek beslediği için, sahip olduğu eserleri sık sık MoMA ya da Tate Modern gibi kurumlara ödünç vermektedir.

Koleksiyonun belkemiği, UBS ile PaineWebber şirketlerinin 2000 yılında birleşmesiyle oluşmuştur. PaineWebber'in eski CEO'su Donald B. Marron, 30 yılı aşkın bir süre içerisinde ABD'deki en itibarlı çağdaş sanat koleksiyonlarından birini toplayan, önemli bir çağdaş sanat koleksiyoncusudur. Marron, koleksiyonun Danışma Kurulu üyelerinden biridir. Bu ana koleksiyon daha sonra, mevcut İsviçre ve Avrupa UBS koleksiyonlarında yer alan ve çoğunluğunu fotoğraf alanındaki eserlerin oluşturduğu özel parçalar eklenmek suretiyle daha da geliştirilmiş ve tamamlanmıştır. 2003 yılında dünya çapında tek bir UBS markasının tanıtılması ile, bağımsız uzmanların da yardımı ile dünyanın seçkin çağdaş sanat koleksiyonlarından biri meydana getirilmiştir.

UBS sanat koleksiyonu yöneticileri koleksiyon ve bankacılık arasındaki ilişkiyi şu şekilde değerlendirmektedirler;

“Bizler, sanatın yaratıcılık, yenilik, coşkun devinim ve enerjinin değerini devamlı olarak hatırlatma yönünde bir hizmet sunduğuna inanıyoruz; ki bu değerler, UBS olarak bizim, müşterilerimizle her gün paylaştığımız ilişkilere yüklemek yönünde çaba sarf ettiğimiz değerlerdir.” (UBS, 1998-2006d).

UBS sanat koleksiyonu yöneticileri, koleksiyonun danışma kurulunun bugün çağdaş sanat alanında etkisini en çok hissettiren dört kişiden oluştuğunu ve kurul üyelerinin, bir yandan sanat dünyası ile sıkı bağlar kurarken, diğer yandan da koleksiyonun kalitesini, yönünü ve geleceğini garanti altına aldıklarını ifade etmektedirler. Matthias Winzen, UBS Sanat Koleksiyonu'nun küratörü olarak görev yapmaktadır. UBS Sanat Koleksiyonu, yönetim görevi için tahsis edilmiş bir ekip tarafından, dünyadaki önde gelen çağdaş sanat koleksiyonlarından biri olarak kalmayı sürdürmesi hedefiyle yönetilmekte ve korunmaktadır. Bağımsız sanat kuratörleri, koleksiyonu sergiye hazırlar, sanat ortamlarıyla irtibat halinde çalışır ve sanat eserlerinin alınması ve satılması konularında tavsiyelerde bulunmaktadırlar.

Elektronik posta ile yapılan yazışmalar sonucunda kurumun koleksiyon yönetim politikasına sahip olup olmadığı konusunda net bir cevap alınamamıştır. UBS Koleksiyonu'nda eseri bulunan sanatçıların listesi ise Ek B'de sunulmaktadır.

2.1.3 ABN AMRO (Algemene Bank Nederland & Amsterdam- Rotterdam Bank)

Tüm dünyaya yayılmış, 60 ülkede 3000'den fazla şubesi bulunan ABN AMRO'nun, kültür- sanat alanında birçok sponsorlukları bulunmaktadır.

ABN AMRO açısından sponsorluk öncelikle, kuruluşun iletişim alanındaki amaçlarını gerçekleştirme yolunda ticari bir araç olarak belirtilmiştir. Bu amaçlar markanın tanınırlığını genişletmek, kurumsal kimliğine katkıda bulunmak ve pazarlama faaliyetleri için bir platform yaratmaktır (ABN AMRO, 1998- 2006).

ABN AMRO ayrıca, hedef gruplarının ilgi alanlarına dahil olmak suretiyle iyi bir kurumsal vatandaş olmayı amaçlamaktadır. Bu amaç, her yıl bir dizi ulusal ve uluslararası projeye katılmayı da gerektirmektedir.

ABN AMRO, gösteri mahiyetindeki spor ile görsel sanat alanlarında uzun süredir devam eden ortaklıklar içerisinde. Bazılarına yıllardır sponsorluk yaptığı bu projelerin pek çoğu adı geçen öncelik alanlarındadır: Avustralya Oda Orkestrası ve Sidney Tiyatrosu, Amsterdam'daki Stedelijk Müzesi.

Amsterdam'daki Stedelijk Müzesi çağdaş sanat gelişimlerinin öncüsü olarak bilinmektedir. ABN AMRO ve Stedelijk Müzesi'nin 2008 yılına kadar işbirliği içinde olacakları belirtilmektedir. Gelecekteki sergilerin pazarlama kampanyaları bu işbirliği kapsamında gerçekleşecektir.

Sanatçı Johan Barthold'un "Discovering Jongkind" adlı sergisine sponsor olan kuruluş, bu sergiye Almanya'da Wallraf-Richartz Müzesi ve Paris'teki müzede destek olmuştur.

Londra'daki National Gallery'de bulunan ABN AMRO Salonu doğu galerileri bölümünde bulunmaktadır.

ABN AMRO, 1997 yılından bu yana Avustralya Oda Orkestrası'nın sponsorluğunu yapmaktadır.

ABN AMRO, güzel sanatlara sponsorluk yapmanın yanı sıra, ABN AMRO Sanat Vakfı tarafından banka adına satın alınan ünlü modern sanat koleksiyonu ile de tanınmaktadır. Bu koleksiyonun büyük bir bölümü Hollanda'daki şubelerde sergilenmektedir. Eserler ayrıca düzenli olarak müzelere de ödünç verilmektedir. Christianne Niesten ile yapılan yazışmalar sonucunda ABN AMRO Sanat Vakfı'nın yazılı eser edinme, eser sunum ve iletişim politikasının olduğu fakat yazılı politikanın kurum dışındaki başka bir kişiye ya da kuruma verilmesinin uygun olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca koleksiyonlarında 16.000'den fazla eserin yer aldığını ve koleksiyonda eseri bulunan sanatçıların listesinin başka kişi ya da kuruma vermek için uygun durumda olmadığı vurgulanmıştır. Hollanda'da yaşayan ve çalışan Hollandalı veya yabancı sanatçıların eserlerinin koleksiyona dahil edilmesinin eser edinme politikalarındaki önemli bir kriter olduğu belirtilmektedir (Kişisel görüşme, 30 Nisan 2006).

ABN AMRO'nun yan kuruluşlarından biri olan Chicago'daki LaSalle Bankası geçtiğimiz 29 yıl içerisinde sayısı 350'yi aşkın fotoğrafçıya ait 1800'den fazla fotoğrafın yer aldığı bir koleksiyon oluşturmuştur. Amaç, müşteriler, çalışanlar ve ziyaretçiler için ilgi çekici ve entelektüel açıdan meydan okuyan bir ortam yaratmaktadır. Bu koleksiyon, dünyanın önde gelen fotoğraf koleksiyonlarında biri olarak anılmaktadır.

ABN AMRO Sanat Vakfı 25. yaş gününü 2002 yılında ABN AMRO koleksiyonuna ait eserlerin yer aldığı özel bir sergi ile kutlamıştır. *Per Saldo* 21 Eylül-1 Aralık 2002 tarihleri arasında Hollanda Hertogenbosch'daki Noordbrabants Müzesi'nde sergilenmiştir. Bu sergide dünyanın dört bir yanından toplanmış, çok fazla tanınmayan genç sanatçıların eserlerinin de yer aldığı ve koleksiyona son yedi yıl içerisinde katılmış eserlere odaklanılmıştır. Bu eserlerin büyük bir çoğunluğunda yer alan ortak özellik, olağandışı materyal seçimidir. Bazı eserlerde konu seçimi de eşit ölçüde dikkat çekicidir. Sergilen eserler, ABN AMRO Sanat Vakfı'na koleksiyonu ile ilgili olarak

yirmi yılı aşkın bir süredir danışmanlık yapmakta olan Deborah Wolf tarafından seçilmiştir.

2.2 Türkiye’de Finans Kuruluşlarının Sanata Yaklaşımları

Türkiye’de bankaların özellikle son dönemlerde kültür- sanat etkinliklerini desteklemeleri önemli bir konu olarak gündemdedir. Bu destek bazen sponsorluk olarak bazen de kurumun kendi kültür-sanat organizasyonu olarak gerçekleşmektedir. Bankaların gerek yıllık bütçelerinde gerekse iletişim planlarında sponsorluk önemli bir yer almaya başlamıştır. Kurumsallaşma ile birlikte kurumların sponsorluğun türlerine bakışı da değişmiştir. Kültür- sanat sponsorluğu son dönemlerde en çok tercih edilen sponsorluk türlerinden biri haline gelmiştir. Türkiye’de bankalar müzik, dans, sergi, tiyatro, sinema gibi alanlara sponsor olmaktadır. Türkiye şartları içinde değerlendirildiğinde kurumların sanata olan yakınlıkları onlara prestij getirmektedir. Avrupa Birliği sürecinde kültür-sanat faaliyetlerinin öneminin daha da artacağı bilinciyle, bankalar kendi kurumsal imaj çalışmalarında da sanata verdiği desteği vurgulama çabasındadırlar.

Türkiye’de finans kurumlarının sanata desteği sanat eserlerinin alınmaya başlaması ile gündeme gelmiştir. Bu, bankaların kültür-sanat alanında verdiği desteğin başlangıcı olarak da yorumlanabilir. Böylece bankalar için sanat eseri koleksiyonculuğu dönemi de başlamıştır.

Koleksiyonlar ülkemizde özellikle devlet tarafından benimsenen ve özendirilen bir uygulama alanı olarak ortaya çıkmıştır. Mümtaz Sağlam bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir;

“Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle merkezi idareyi oluşturan bakanlıklar ve devlet bankaları aracılığıyla, devletin kültür ve sanat politikası doğrultusunda 1930’lu yıllarda “devletin resmi dairelerinde eser bulundurması” kararı doğrultusunda sanat eseri satın alma ve toplama yaklaşımının gündeme geldiği görülmektedir.” (Sağlam, 2004, 11).

Kaya Özsezgin, Türkiye’de koleksiyonculuğun başlangıcını şu şekilde ifade etmektedir:

“Büyük kentlerimizin sanata yakın çevrelerinde, yapıt alım satımına ilişkin çabaların yoğunlaşmasına gelince, bu tür çabalar daha yeni yılların ürünüdür. Sanatçı sayısındaki artışı da, genellikle 1960’lardan sonra izlemekteyiz. Sanat öğrenimi yapan kurumların sayısındaki artışla, bu gelişmenin yakın bir ilgisi bulunduğu söylenebilir. Ancak ondan da öte, amatör düzeyde çalışan sanatçıların varlığı, sanat sorunlarının geniş bir kesimin üstlendiği sorunlar olma niteliğini ortaya koymaktadır. Özel galeri olgusu da, bu dönemin bir aşamasıdır. Böyle bir galeriyi ayakta tutacak, yaşatacak kişiler, 1970’lerde Ankara ve İstanbul’un sanat çevrelerini biçimlendiren olgular arasına girmiştir. Devlet sergilerinin merkez oluşturduğu bir ortamda, koca bir yıl içinde açılan kişisel sergilerin sayısı üçü beşi geçmezken, 1970’lerde yalnız bir kentimizde yüzü aşkın serginin izlenebilir olması, Türkiye’de sanat yapıtına yönelik yatırım çabalarının, koleksiyonculuk düzeyinde anlam kazanmaya başladığını kanıtlamaktadır.” (Özsezgin, 1982, 142).

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Atatürk’ün talimatları doğrultusunda kamu bankalarının oluşturdukları koleksiyonlar, özel sektörün elinde bulunan bankaların da bu geleneği sürdürmesiyle önemli bir kültür hazinesine dönüşmüştür. Bankalar, 1930’larda ressamalara destek olmak için aldıkları tablolarla büyük koleksiyonların sahibi olmuşlardır. O günün şartlarına göre ucuz olan resimler, son yıllarda yüksek değerlere alıcı bulmaya başlarken bankaların yardım amaçlı faaliyetlerinin zamanla iyi birer yatırıma dönüştüğü görülmektedir.

Kıymet Giray, bankaların resim satın almaya başladıkları dönemi şu şekilde aktarmaktadır;

“...1940 yılı güzel sanatlar alanında, sanatçıların yapıtlarının devlet tarafından organize edilen büyük toplu sergilerle tanıtıldığı yıllara rastlar. Atatürk’ün güzel sanatların gelişmesini ve halkın kültür düzeyini geliştirmesini hedefleyerek sırayla uygulamaya koyduğu atılımlar sonuçlarını vermektedir. Tasarımını gerçekleştirdiği fakat ilki ölümünden bir yıl sonra düzenlenen Devlet Resim Heykel Sergileri, resmi kurumların, özellikle de bankaların resim alımlarına başlamalarına neden olacaktır. Bu bağlamda da 31 Birinci Teşrin- 30 İkinci Teşrin 1940 tarihleri arasında Ankara Sergi Evi’nde (Ankara Halkevi) bir arada açılan İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi ve III. Yurdu Gezen Türk Ressamları Sergisi, işlevlerini yerine getirmişlerdir.” (Giray, 1997, 26).

Nilüfer Öndin'in de belirttiği üzere Türkiye'de bankaların sanata yatırım yapmaları Atatürk dönemine kadar uzanmaktadır (Öndin, 2003, 126). Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda çağdaş sanatçıların sanatlarını icra edebilmeleri ve modern sanatların toplumda yaygınlaşması amacıyla birçok devlet kurumu gibi T.C. Merkez Bankası, İş Bankası, Şekerbank, Halkbank ve T.C. Ziraat Bankası da resimler almışlardır. O yıllarda ofis duvarlarını süsleyen bu resimler, zaman içerisinde ciddi rakamlara ulaşarak önemli birer koleksiyona dönüşmüştür. Sonraki yıllarda yeni kurulan bankaların da benzer koleksiyonlar oluşturma yoluna gitmesiyle çağdaş Türk sanatı ve sanat piyasası için vazgeçilmez bir kavram olan "banka koleksiyonculuğu" ortaya çıkmıştır. Aralarında T.C. Merkez Bankası, İş Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, ve Akbank ile Fon'a devredilen İktisat Bankası, Etibank ve Pamukbank'ın bulunduğu 15'e yakın banka, çoğu usta ressamın ait 10 bine yakın resme sahiptir. Bu rakamın Türkiye'deki müze ve özel koleksiyoncuların sahip olduğu eserlerin bile üstünde olduğu düşünülmektedir. Ancak bu bankaların birkaçı hariç hangi bankada, kaç ressamın, kaç resmi var gibi bilgiler net değildir. Yine birkaç banka dışında resim koleksiyonlarının kataloğu bulunmadığı için bu resimler, sanat tarihçileri ve sanatseverler için bir sır olmaktan öteye gidememektedir.

Atatürk'ün direktifleriyle başlayan, bankaların sanat eseri satın alımları zaman içerisinde bankaların önemli birer koleksiyon sahibi olmalarını sağlamıştır. Bugün bankaların önemli mal varlıklarından birisine dönüşen resim koleksiyonları içinde paha biçilemeyen eserler de vardır. Bu koleksiyonlar maddi değeri bir yana zaman içerisinde bankalar için birer prestije dönüşmektedir. Bütün dünyada sanata ilgi, bankalar için önemli bir yatırım aracı olmasının ötesinde, öncelikle gerçek birer prestij ve güven kaynağıdır.

Cumhuriyet dönemi ile başlayan bankaların koleksiyonculuk girişimi önceleri kâr amaçlı olmaktan çok uzaktır ve sadece sanatçıya destek amacı taşımaktadır. Bir yandan Türkiye'deki bankacılık sektörü gelişirken öte yandan da özel galericilik olgusu ve sanat pazarlaması düşüncesi ivme kazanmıştır. Bu da gittikçe büyüyen bir sanat piyasasının oluşması sonucunu doğurur. Bankalar, sanat ve sanatçıya katkı amacıyla

resim koleksiyonları yapmaya başlamıştır. Her banka kendi tercih ölçütleriyle belli bir kalite gözeterek aldığı eserleri koleksiyonuna eklemiştir. Bu eserlerin bir kısmı sanatseverlere sunulurken bazıları da depolarda saklı kalmıştır.

Ülkemizde önde gelen finans kuruluşlarının hemen hemen hepsi sanat eserleri koleksiyonuna sahiptir. Ancak bu kurumların çoğunun koleksiyonlarının oluşumu belirlenmiş bir koleksiyon politikası çerçevesinde yapılmamaktadır. Eser edinmede belirli bir koleksiyon politikası olmaması koleksiyonların niteliğinden çok niceliğini ön plana çıkarmaktadır.

Bu bölümde ülkemizin önde gelen finans kuruluşlarından olan Türkiye İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Garanti Bankası ve T.C. Merkez Bankası koleksiyonları incelenmektedir. Bu çalışmada belirtilen kurumların seçilmesinin nedeni diğer kurumlara kıyasla daha geniş bir koleksiyona sahip olmaları, koleksiyonlarına ve koleksiyonları ile ilgili bilgilere erişimin daha kolay olması ve halen koleksiyon gelişimi ile ilgili faaliyetlerinin devam etmesidir.

2.2.1 Türkiye İş Bankası

Atatürk'ün direktifleriyle Türkiye'nin ilk milli bankası olarak kurulan Türkiye İş Bankası, kültür ve sanata sürekli destek vermektedir. İş Bankası 1940'larda değerli eserleri içeren bir koleksiyon oluşturmaya başlamıştır (Özpalabıyıklar, 2002, 64). Bugün sayısı 2800'ü aşan koleksiyonunu, gerçekleştirdiği sergilerle sanatseverlerle paylaşmaktadır. İş Bankası ayrıca, günümüz sanatçıları da İstanbul ve İzmir'de bulunan sanat galerileri aracılığıyla hem desteklemekte, hem de sanatseverlerle buluşturmaktadır. İş Bankası kültür ve sanata katkılarını yayıncılık alanında da sürdürmektedir. 1956 yılında kurulan İş Bankası Kültür Yayınları, sanat ve kültürden, ekonomi, finans, edebiyat ve sosyolojiye kadar geniş bir yelpazede birçok eser yayımlamıştır.

İş Bankası'nın Genel Müdürlük Kompleksi içinde, İş Sanat Kültür Merkezi yer almaktadır. Oditoryumun 800 kişilik salonunda dünyaca ünlü yabancı ve yerli

sanatçılar, klasik müzik, Türk, caz ve dünya müziğinden örneklerin sunulması dışında dans gösterileri, müzik-şiir buluşmaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıca her yaşa yönelik eğitici müzik programları gibi projelere ek olarak; şair ve bestecilerimizi anlatan programlar da yapılmaktadır. Türk sanatçılarla yabancıları bir araya getiren projeler üretmek ve genç yeteneklere konser imkanı tanımak, İş Sanat'ın gerçekleştirdiği çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu bakış açısıyla her ay genç yeteneklere bir konser ayrılmaktadır (İş Bankası, 2005).

İş Bankası koleksiyonunu sanatseverlerle paylaşmak, sanata ve sanatçıya destek vermek amacıyla kurulan İş Bankası sanat galerileri, profesyonel sanatçıların sergilerine yer vermektedir. İş Bankası galerilerinde yalnızca resim değil, heykel, seramik ve fotoğraf sergileri de düzenlenmektedir.

İş Bankası'nın ilk galerisi 1977'de İstanbul'da, "Parmakkapı Sanat Galerisi" adıyla açılmıştır. Bu galeriyi, 1978'de açılan "İzmir Sanat Galerisi" ve 1979'da açılan ve 2001 yılı sonuna kadar etkinliğini sürdüren "Ankara Sanat Galerisi" izlemiştir. İstanbul'daki bir diğer galeri olan Erenköy Sanat Galerisi ise 1982- 1998 yılları arasında hizmet vermiştir. Genel Müdürlük binası içinde yer alan "Kibele Sanat Galerisi" ise 2000 yılında açılmıştır. İş Sanat'ın giriş katındaki Kibele Sanat Galerisi'nde üç adet sergi salonu yer almaktadır. Salonlar, üç ayrı sergi için kullanılabileceği gibi, tek bir mekan olarak büyük sergilere de olanak vermektedir. Burada, banka resim koleksiyonunun yanı sıra, çeşitli sanatçıların kişisel ve karma resim, heykel, fotoğraf ve benzeri sergileri gerçekleştirilmektedir.

Bankanın resim koleksiyonu yapmaya başlaması, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmeye başladığı yıllara kadar uzanmaktadır. 1940 yılında Hikmet Onat, Vecih Bereketoğlu ve Şevket Dağ'ın birer eseri alınarak İş Bankası Koleksiyonu'nun başlangıcı için ilk atılım gerçekleştirilmiştir. Her yıl koleksiyona yeni eserler ilave edilmiştir. 1960'lı yıllar İş Bankası Koleksiyonu'nun kimlik çizgisinin belirlemeye başladığı dönem olarak ifade edilmektedir (Giray, 1997, 28). Kıymet Giray'a göre, koleksiyona katılan resim sayısı artmakta ve biriken resimlerin ortaya çıkardığı sonuç koleksiyonun kimliğini yansıtmaya başlamaktadır (Giray, 1997, 30). 1976- 1987

dönemi arasında pek çok önemli eser koleksiyona dahil edilmiştir. Ancak bu on bir yıllık dönemde, resim alımlarında izlenen kriterlerin sarsıldığını gösteren örneklerin olduğu ve sonraki dönemlerde de benzer sıkıntıların yaşanması nedeniyle eser satın almalarda azalmaların ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Kıymet Giray'ın koleksiyonun niceliği ve niteliği ile ilgili yorumları şu şekildedir;

“ İş Bankası Koleksiyonu, nitelik ve niceliği ile çok ayrıcalıklı bir yapıya sahiptir. Öncelikle, sayısal olarak önemli bir miktarda resmi bünyesinde barındırmaktadır. Sayısal çokluktan daha da önemlisi, bu birikimin Türk resim sanatının gelişim çizgisini sunacak nitelikte olmasıdır. Koleksiyon, Türk resim sanatının önemli temsilcilerini kapsamına alan bir niceliğe sahiptir. Bu bağlamda koleksiyonun önemli bir ayrıcalığı da Türk resim sanatının temel taşları olan sanatçılara ait olan resimlerin, kronolojik bir düzen içinde artması ve ender bulunabilir bir sayıya ulaşmasıdır...İş Bankası Resim Koleksiyonu, Türk resim sanatının başlangıç yıllarından itibaren üretilen örneklerden başlayan ve günümüze kadar ulaşan gelişim sürecini kapsayan sanat yapıtlarını bünyesinde toplamaktadır. Bu özelliğiyle de resim sanatımızın tarihini yansıtan bir koleksiyon olma ayrıcalığına sahiptir...Bazı sanatçılarımızın biçemlerini, tüm sanatsal özelliklerini ve gelişimlerini tanıyabileceğimiz resim sayısı ile yer almaları bu koleksiyon için çok önemli bir niteliklidir...İş Bankası Koleksiyonu, sağlam bir altyapı üzerine geliştirilen ve bu gelişimi çağdaşlara kadar açan önemli bir birikimdir.” (Giray, 1997, 32).

Selahattin Özpabalıyıklar İş Bankası Koleksiyonu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir;

“1960’lardan sonra yaygınlaşan alımlarla zenginleşen İş Bankası koleksiyonu, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp günümüze dek uzanan dönemde Türk resim tarihinin geniş bir panoramasını kapsıyor. Türkiye’de resim koleksiyonu yapma olgusunun henüz gelişmediği dönemlerde satın alınmaya başlanan yapıtlarla temeli atılan bu koleksiyonun önemli bir ayrıcalığı da Türk resim sanatının temel taşları olan sanatçılara ait resimlerin, kronolojik bir düzen içinde artması ve ender bulunur sayılara ulaşmasıdır. Bir başka deyişle kimi sanatçıların koleksiyon içinde yer alan resimlerinin sayıları ve bu resimlerin kronolojik düzeni, bir özel koleksiyon için önemli olmanın ötesinde, müzelerimize örnek oluşturacak niteliktedir.” (Özpabalıyıklar, 2002, 64).

İş Bankası koleksiyonundan Halkla İlişkiler Bölümü'nün sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bölüm çalışanlarından Simge Boymul ile yapılan görüşme sonucunda koleksiyonla ilgili bilgilerin kurum dışına verilemeyeceği belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 02 Haziran 2006).

2.2.2 Yapı ve Kredi Bankası

Kültür ve sanata yatırım yapan Yapı ve Kredi Bankası farklı birimleri aracılığıyla verdiği kültür sanat hizmetini tek bir şirket çatısı altında toplayarak 1992de Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.'ni kurmuştur. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, ülkenin kültür sanat yaşamını zenginleştirmek, topluma çağdaş, nitelikli ve farklı sanat olayları sunmak amacıyla etkinliklerini gerçekleştirmektedir. Varoluş nedeni olan kültür ve sanatı daha geniş bir çerçeveye yaymak temel hedefidir (YKB, 2005a).

Yayın faaliyetine 1949 yılında Doğan Kardeş dergisiyle başlayan Yapı Kredi, 1988 yılında kurduğu Yapı Kredi Yayınları Ltd. ile çocuk edebiyatı başta olmak üzere kitap ve süreli yayınlara imza atmıştır. Özellikle 1992 yılından sonra felsefe, sanat, edebiyat, tarih gibi alanlarda yoğunlaşan Yapı Kredi Yayınları bugüne dek 2000'i aşkın kitap yayımlamıştır.

Türkiye'nin ilk banka sanat galerisi olan "Galatasaray Sanat Galerisi" 1964 yılında Yapı Kredi Bankası'nın Galatasaray'daki Genel Müdürlük binasında açılmıştır (YKB, 2005b). Sonrasında Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi olarak anılan galeride plastik sanatlar alanında önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Galerinin etkinlikleri, günümüze kadar kesintisiz süregeliştir. Başlangıçta ağırlıklı olarak Türk folklorunu tanıtan çalışmalara ve amatör sanatçıların yapıtlarına yer veren galeri, 1992'den başlayarak hem çağdaş ressamların yapıtlarını tanıtan, klasik ustaların toplu yapıtlarını sunan, hem de tematik projelere yer veren bir çalışma programı çerçevesinde hareket etmeye başlamıştır. Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde, belirli temalar etrafında toplanan sergilerin yanı sıra, yurtdışı bağlantılı sergilerle plastik

sanatlarda evrensel boyutlu etkileşime yönelik sergiler de düzenlenmektedir (YKB, 2005c).

Yapı Kredi, Kâzım Taşkent Sanat Galerisi dışında Adana Kemal Satır Galerisi, Balıkesir Sanat Galerisi ve İzmir Sanat Galerisi olmak üzere toplam üç galeride de hizmet vermektedir. İstanbul dışındaki galerilerde hem İstanbul'da açılan sergiler hem de yöre sanatçılarının eserleri dönüşümlü olarak sergilenmektedir.

Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi 1992'de kurulmuştur. 1950'li yıllardan itibaren Yapı Kredi Bankası bünyesinde oluşturulan sikke, madalya, işleme, kumaş, yazma tombak, tespih gibi koleksiyonlara sahiptir. Müze, kendi koleksiyonlarının yanı sıra özel koleksiyoncuların yapıtlarını da tematik bir bütünlük içinde dönüşümlü olarak sergilemektedir.

Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, yaklaşık 80.000 matbu ve yazma yapıt, başvuru yayınları ve süreli yayın koleksiyonundan oluşmaktadır (YKB, 2005d). Kütüphanede okuyucu hizmetlerinin dışında, çeşitli konularda tematik sergiler de düzenlenmektedir. Bu sergiler, gündemi yakalayan tema ve sanatçılarla kütüphanenin önemli bir etkinliği olarak devam etmektedir.

Yapı Kredi plastik sanatlara, özellikle de resim sanatına destek vermektedir. Bankanın, kuruluş tarihinden başlayarak ciddi bir planlamaya dayanan bir resim koleksiyonu çalışması yürüttüğü belirtilmektedir. Ayvazovski, Frederic Lewis, Francesco Casanova gibi yabancı resamlara ait başlı başına önemli bir grubun yanında, asıl ağırlık Türk resmine verilmiş, hem klasik ustalardan hem de çağdaş sanatçılarımızdan seçilen örneklerle bir bakıma retrospektif bir çizgiye ulaşmak kurum tarafından hedeflenmiştir. Türk ressamlarına ait tablolar Türk resim sanatının gelişim sırasına göre başlangıçtan günümüze kadar olan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Eksik olan zaman dilimlerinin tamamlanarak koleksiyonun gelişim sürecinin sürdürüldüğü belirtilmektedir. Koleksiyon oluştururken her sanatçının değişik dönemlerinden üç adet eserinin olmasına özen gösterilmektedir (YKB, 2005e).

Osman Hamdi Bey'den Halil Paşa ve Avni Lifij'e, Mahmut Cuda'dan Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Burhan Uygur'a yaklaşık 1200 yapıtı bünyesinde toplayan Yapı Kredi Resim Koleksiyonu, kendi içinde bütünlüklü bazı koleksiyonlarla şu şekilde bölümlere ayrılmıştır:

Yabancı Ressamlar:

- Klasik Resim Koleksiyonu
- Çağdaş Resim Koleksiyonu

Türk Ressamlar:

- Türk Resim Sanatı (Klasik Dönem) Resim Koleksiyonu
- Türk Resim Sanatı (Çağdaş Dönem) Resim Koleksiyonu
- Anonim Resimler (Klasik/ Çağdaş Dönem)
- Hoca Ali Rıza Desen ve Suluboya Koleksiyonu
- İstanbul Çeşmeleri (YKB, 2005e).

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Arşiv Bölümü'nden Ali Gül ile yapılan görüşmeler sonucunda koleksiyonda 1238 eserin bulunduğu belirtilmiştir. Kurum içinde üç farklı bölümün koleksiyonla ilgili sorumluluklarının bulunduğu vurgulanmıştır. Genel Müdür Yardımcısı ve galeri yöneticisi Veysel Uğur'un eser alımı, bakımı gibi konulardan sorumlu olduğu, arşiv bölümünün eserlerin kayıtlarından ve kayıtların güncellenmesi işleminden sorumlu olduğu, bankanın idari işler bölümünün ise eserlerin genel durumu, her yıl mali kayıtların düzenlenmesi, kontrolü ve zimmet işlemlerinden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Sadece koleksiyondan sorumlu tek bir birimin bulunmadığı ifade edilmiştir. Kurumun koleksiyon yönetim politikasının bulunmadığı fakat "Resim Koleksiyonu Prosedürü" başlıklı bir belgesinin bulunduğu belirtilmiştir. Belirtilen belgenin kurum dışına verilemeyeceği vurgulanmıştır. Bu belgede; amaç, kapsam, tanımlar, tabloları tanıtan giriş bölümü, zimmet esasları, koleksiyonun nasıl geliştirileceği, bakım-onarım, sigorta, eserlerin diğer sergilere gönderilmesi, koleksiyon kataloğu gibi başlıkların yer aldığı belirtilmiştir. Belirtilen prosedürün daha önce de var olduğu ve 3-4 ay önce güncellendiği ifade edilmiştir. Son dönemde koleksiyona eser alımlarının yoğun olmadığı ve koleksiyonda bulunan

eserlerin genel müdürlük binası ve bazı şubelerde asılı olduğu belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 04 Haziran 2006). Ayrıca koleksiyonda eseri bulunan sanatçıların listesinin kurum dışına verilemeyeceği belirtilmiştir.

2.2.3 T.C. Ziraat Bankası

Ulusal ve uluslararası platformda yeri olan Ziraat Bankası, kuruluş yılından itibaren sanat ve sanatçıya verdiği desteği “Sanata Destek Bir Ziraat Geleneğidir” sloganıyla bütünleştirmiş ve bu anlamda sanat dallarında çeşitli etkinliklerde bulunmuştur.

T.C. Ziraat Bankası Müzesi tarihi Genel Müdürlük Binasının Şeref Salonu’nda yer almaktadır. Cumhuriyetin hemen her aşamasına tanık olmuş bir banka olarak 140 yıllık geçmişini sergilediği Müze, Türkiye’de açılan ilk Bankacılık Müzesi olma özelliğine sahiptir. Başlangıcından bugüne dek Türkiye bankacılık sisteminin ticari, ekonomik, siyasi, kültürel, sanatsal, eğitsel değişimini ve geçmişten bugüne geline gelişimini gösterme özelliğine sahip olan T.C. Ziraat Bankası Müzesi, bu özellikleri içinde barındıran ve bankacılık sisteminde kullanılan pek çok antika objeyi, tarihi bir atmosfer içinde sergilemektedir. Müze, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi açısından önemli bilgi kaynaklarına sahiptir. Türk Resim Sanatından özgün eserlerin yer aldığı Müzede, Cumhuriyet Dönemi Ressamlarına ait değerli eserler de sergilenmektedir. Ayrıca Genel Müdürlük Binası için özel olarak yaptırılan, İbrahim Çallı’ya ait “Harman” (1928) ve Namık İsmail’e ait “Gazi Mustafa Kemal Çiftçiler Arasında” (1929) adlı yağlıboya tabloları Banka Müzesi’nde sergilenmektedir (Ziraat Bankası, 2003a).

Ziraat Bankası; Tünel Sanat Galerisi, Kuğulu Sanat Galerisi, Mithatpaşa Sanat Galerisi, Kızıltan Ulukavak Sanat Galerisi ve Ömer Nafi Güvenli Sergi Salonu’nda sergiler düzenlemektedir.

Bankanın kültür ve sanata olan desteği eski yıllara dayanmaktadır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte banka, Türk resim sanatının gelişmesine katkıda

bulunmak amacıyla sanatçıyı desteklemiş, buna paralel olarak 1926 yılından bugüne kadar alınan değerli eserlerle resim koleksiyonu oluşturmuştur (Özpalabıyıklar, 2002, 48).

Koleksiyonda Hadfiela Cupley, Mehmet Ruhi Arel, Namık İsmail, İbrahim Çallı, Hoca Ali Rıza, Mehmet Ali Lâga, Şevket Dağ, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Hayri Çizel, Hasan Vecih Bereketoğlu, Ali Rıza Beyazıt, Nazlı Ecevit gibi sanatçıların eserleri bulunmaktadır. Koleksiyonda bulunan eserler yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere birçok galeride sergilenmiştir. Banka, eserlerini galerilerinde sergileyen sanatçıların yaptıkları bağışlarla resim koleksiyonunu zenginleştirmektedir. Koleksiyondaki tablo sayısı 1989'da 654 olarak belirlenmiştir (Ziraat Bankası, 2003 b). 1991 yılından sonra koleksiyonu zenginleştirme çabalarına hız verilmiştir. Ayrıca 2001 yılında kapatılan T.Emlak Bankası koleksiyonu da banka koleksiyonuna dahil edilmiştir.

Kültür- Sanat Bölümü'nden Gökmen Yüzbaşıoğlu ile yapılan görüşme sonucunda koleksiyonda şu anda yaklaşık 2000 eserin bulunduğu ve eser alımlarının kurumun sanat galerilerinde açılan sergilerden, sanatçı tarafından bağış yoluyla yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca kurumun koleksiyon yönetim politikasının bulunmadığı ve önümüzdeki dönemlerde kurumun koleksiyon kitabının yayımlanacağı belirtilmiştir. Kurum iç yapısındaki değişiklikler nedeniyle de koleksiyonda yer alan sanatçıların listesinin verilemeyeceği ifade edilmiştir (Kişisel Görüşme, 04 Haziran 2006).

2.2.4 Garanti Bankası

2003 yılına kadar Garanti Sanat Galerisi adıyla hizmet veren İstanbul Beyoğlu'ndaki mekan, tasarım konusunu değişik boyutlarıyla incelemek amacıyla Garanti Galerisi (GG) olarak yeniden yapılandırılmıştır. GG, tasarım alanında dünyada tartışılan değişik kavramlara, olgulara yer vermektedir. Şehircilik, mimarlık, endüstri, grafik gibi tasarımın farklı alanlarından çok yönlü örnekler GG'de yer almaktadır. GG, gerçekleştireceği sergilerde insan-yapı-çevre-nesne ilişkilerini, şehri, şehrin tasarımını, mimariyi incelemekte ve estetik ile teknik bilginin ışığında tasarım sürecini sorgulamaktadır (Garanti Bankası, 2005a).

Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, izleyiciyi güncel sanatla buluşturmayı hedefleyen sergi mekanı ve araştırma merkezini kapsamaktadır. Platform, 2001 yılında Osmanlı Bankası tarafından kurulmuştur. Aralık 2001 tarihinde Garanti Bankası ile gerçekleşen birleşmenin ardından faaliyetlerini Garanti çatısı altında devam ettirmektedir. Merkez, genç kuşakların kültür ile ilişkisinde uluslararası bir düzeyi tutturmayı ve değişen dünyayı daha iyi anlamlandırmaya yardımcı olacak bir ortam sağlamayı amaçlamaktadır. Platform'da, 3500 kitaplık kütüphanenin yanı sıra, 90'ın üzerinde sanatçının biyografisi, dialar, sergi katalogları, yerli ve yabancı sanat dergileri, video kasetleri ve CD'lerden oluşan bir dokümantasyon merkezi de bulunmaktadır. Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi bünyesinde gerçekleştirilen kültür sanat aktiviteleri, hedef kitle olarak güncel sanatla ilgilenen kişileri kapsamaktadır (Garanti Bankası, 2005b).

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Osmanlı Bankası'nın Aralık 2001'de Garanti Bankası ile birleşmesinden bu yana, faaliyetlerini Garanti çatısı altında sürdürmektedir. Diğer bir deyişle Osmanlı Bankası Müzesi bugün bir Garanti kuruluşudur. Bankanın arşivinden yararlanılarak, binada bulunan kasa dairelerinin içinde ve etrafında düzenlenen müze, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez bankası ve hazinedarı olarak görev yapan Osmanlı Bankası'nın tarihine ışık tutmaktadır. Müzede sergilenen nesne ve belgeler, bankanın merkezi rol oynadığı geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerinin kapılarını aralamaktadır. Kronolojik olduğu kadar tematik bir mantığı içeren müzede, bir yandan Osmanlı Bankası'nın 80 yıllık süreçte geçirdiği önemli değişiklikler, yaşanan krizler ve gelişmeler ele alınırken, diğer yandan aynı dönemin şube binaları, müşterileri, faaliyet alanları ve çalışan profili vurgulanmaktadır. Ana eksenini Osmanlı Bankası tarihinin oluşturduğu müze, içeriği ve tasarımlarıyla, toplumsal tarih bilincinin yaratılmasına imkan sağlamaktadır. Osmanlı Bankası Müzesi'nin etkinlikleri kapsamında Voyvoda Caddesi Toplantıları ve sinema salonunda her ay farklı temayı içeren film gösterimleri yer almaktadır (Garanti Bankası, 2005c).

Kuruluşundan itibaren sanata ilgi duyan Garanti Bankası, bugüne kadar çeşitli projelere destek vermenin yanı sıra, Garanti Sanat Galerisi'ni de hayata geçirerek, Türk ressamlarının izleyicilerle buluşmasına olanak tanımıştır.

Banka, kurulduğu 1946'dan itibaren, önde gelen ressamlarımızın eserlerini bir araya getiren Garanti Resim Koleksiyonu'nu oluşturmaya başlamıştır. Zaman içinde oluşan koleksiyonun çekirdeğini "1914 Kuşağı" ya da "Çallı Kuşağı" olarak bilinen ressamların eserleri oluşturmuştur. Bu dönemin sanatçılarından Halil Paşa, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat ve Namık İsmail'in resimleri, koleksiyonun gözde eserleri arasında yer almaktadır. Çallı Kuşağı'nı Cevat Dereli, Cemal Tollu, Şeref Akdik, Ali Avni Çelebi, Edip Hakkı Köseoğlu, Hamit Görele, Nejat Devrim, Turan Erol, Avni Arbaş ve Cihat Burak'ın da aralarında bulunduğu Cumhuriyet döneminin ilk ressamları izlemiştir.

Garanti Bankası, daha sonraki yıllarda, yaşayan Türk sanatçılarının hizmetine sunduğu galerilerinde, Cumhuriyet döneminin büyük ustalarının yanı sıra genç kuşak ressamların da sergilerini gerçekleştirmiştir. Sergiler kapsamında, her yıl sanatçılardan birinin eserlerinin yer aldığı kitapları yayımlamayı amaç edinmiştir (Özpalabıyıklar, 2002, 56). Abidin Dino, Eren Eyüboğlu, Cihat Burak, Nedim Günsur, Turan Erol, Neşet Günal, Birol Kutadgu, Ömer Uluç ve Adnan Varınca kitabı basılan sanatçılardan bazılarıdır.

Günümüzde Garanti Bankası koleksiyonunda, yukarıda isimleri sayılan ressamların dışında, daha genç kuşaktan, Burhan Uygur, Komet, Mehmet Gülerüz, Ergin İnan, Yusuf Taktak, Mustafa Ata, Devrim Erbil ve Arzu Başaran gibi sanatçıların resimleri de yer almaktadır.

Satın Alma ve Emlak Müdürlüğü'nden Uğur Şakır ile yapılan görüşme sonucunda daha önceleri Reklam Bölümü tarafından takibi yapılan koleksiyonunun son iki yıldır Bankanın Satın Alma ve Emlak Müdürlüğü tarafından takip edildiği belirtilmiştir. Koleksiyonda toplam 802 eser olduğu ve bu eserlerin genel müdürlük binalarında ve şubelerde asılı olduğu ifade edilmiştir. Eserlerin dönem dönem de

sergilenmek üzere müzelere verildiği belirtilmiştir. Ayrıca son dönemlerde eser alımlarının çok yoğun olmadığı ve eser alımlarının banka genel müdürü tarafından yapıldığı vurgulanmıştır. Kurumun koleksiyon yönetim politikasının olmadığı ayrıca koleksiyonda yer alan sanatçı listesinin kurum dışına verilemeyeceği belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 30 Mayıs 2006).

2.2.5 T.C. Merkez Bankası

T.C. Merkez Bankası, toplumun sosyal ve kültürel düzeyini geliştirici hizmetlere yönelmektedir. Konserler, Anadolu'nun değişik kentlerinde yapılan sergiler bu etkinliklerin önde gelenleri arasındadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu, Türkiye'de bugün resmi kurum koleksiyonları arasında önemli yeri olan bir koleksiyondur. Halil Akdeniz bankanın sanat koleksiyonunun kuruluş aşamasını şu şekilde ifade etmektedir; “Başlangıçta, koleksiyonun kuruluş aşamasında Banka yöneticilerinin ve yetkililerin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Cumhuriyet ideali ve kültür sanat politikaları doğrultusunda; mekanlarını sanat eserleriyle donatmak, sanatı ve sanatçıyı desteklemek gibi amaçlarla başlattıkları eser alımları, zamanla gelişerek bankanın bugünkü kapsamlı ve nitelikli sanat koleksiyonunu oluşturmuştur.” (Akdeniz, 2004, 11).

Koleksiyonun başlangıcı olarak 1930'larda başlayan eser alımları, öne özellikle cumhuriyetin ilk yıllarını ve 1950 öncesi dönemin sanatını kapsamış, daha sonra koleksiyonun çağdaş sanatı da içermesi gerektiği bilinciyle 1990'larda yapılan alımlarda, 1950 sonrası dönemin soyut ve soyutlama örnekleri ile yeni sanatsal yaklaşımları ve açılımları yansıtan, kavramsal ve deneysel sanat içinde yer alan eserler de dahil edilmiştir. Mümtaz Sağlam Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu kataloğunda koleksiyonun kapsamı ile ilgili şu açıklamayı getirmiştir;

“ Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu; ilk aşamada batılılaşma çabaları dahilinde Türk Plastik Sanatlarının yeni bir olgu halinde kurumsallaşmaya başladığı sürece de tanıklık eden değerli eserler içermektedir. İkinci süreçte ise, özellikle 1991'den sonra sanatçı ve

yapıt seçimlerinde gösterilen özen sonucu, Türk resminin son dönemine ilişkin çok sayıda düzeyli örneği bünyesine dahil etmiştir.” (Sağlam, 2004, 12).

Yetmiş yılı aşan bir süre içinde bine yakın yapıtı içeren koleksiyonda ağırlıklı olarak resim, fotoğraf yer alırken, az sayıda heykel de bulunmaktadır. Banka koleksiyonu, İbrahim Çallı ve arkadaşları olarak anılan 1914 Osmanlı İzlenimcileri, d Grubu üyeleri, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği üyeleri, 1950’lerde güçlenerek gündemi tutan “soyut sanat” tartışmalarının odağında konumlanan önemli sanatçıların yapıtlarını kapsar. Öte yandan sözü edilen bu estetik oluşumların değişik dönemlerdeki izleyicileri olarak görülen çok sayıda sanatçının yapıtları da koleksiyonda yer almaktadır. Banka, özellikle 1970’lerden günümüze, kümeleşmeler yerine giderek bireysel kimliklerle varolmayı yeğleyen sanatçıların ürettikleri yapıtları da koleksiyonuna katmıştır.

Koleksiyonun oluşum süreci ile ilgili bilgileri Selahattin Özpabıyıklar şu şekilde aktarmaktadır;

“T.C. Merkez Bankası Koleksiyonu’nun oluşumunu başlatan ilkelere, kararlara ilişkin belli bir belge ya da kaynak yoktur... Koleksiyondaki en eski yapıtlar Halil Paşa’nın 1909 ve 1925 tarihli resimleridir. Banka tarafından yapıldığı saptanan en erken satın alma ise 1931 tarihini vermektedir. 1930’larda başlayan koleksiyon oluşturma çabasının en önemli kaynağı, Güzel Sanatlar Birliği’nin 1923 yılından itibaren Ankara’da açmaya başladığı yaz sergileri, 1933-1937 yılları arasında gerçekleştirilen İnkılap Sergileri ve ilki 1939’da Ankara’da düzenlenerek günümüze kadar sürdürülen Devlet Resim ve Heykel Sergileri gibi gözükmetedir. Koleksiyonda yer alan yapıtların büyük çoğunluğunun Güzel Sanatlar Birliği üyesi sanatçıların resimleri olması, resimlerde İstanbul’un yanı sıra Ankara manzaralarının da sıklıkla görselleştirilmesi, Atatürk portrelerinin çokluğu, bu kanıyı güçlendirmektedir. Bir diğer veri, koleksiyonda yer alan yapıtların birkaçının adlarına sergi kataloglarında rastlanılmasıdır. 1930’lardan 1950’lere kadar sürdürülen satın almalar Türk sanat ortamı ve resim piyasasındaki canlanmaya koşut olarak 1980’lerle birlikte giderek artmıştır. Bu ilk anlayışın ürünleri olan yapıtların katalogu bankaca Kayıt adıyla yayımlanmıştır... II. Dünya Savaşı’nın sonlanmasıyla hemen tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de güçlenen soyut sanat devinimlerinin ve 1950 sonrası oluşumların ürünleri 1990 yılından itibaren bilinçli olarak izlenmeye çalışılmıştır. T.C. Merkez Bankası, 1991’den sonra, oluşturduğu “sanat kurulu” aracılığıyla koleksiyonunu, belli bir anlayış doğrultusunda yenilemek, seçkin yapıtlar ekleyerek çoğaltmak amacıyla

günümüz sanat yapıtlarını toplamaya yönelmiş, bu amaca hizmet edecek yeni yapıt alımlarını yoğun olarak 1991- 1994 yılları arasında gerçekleştirmiş ve günümüze değin de sürdürmüştür. Bu süreçte alımların ilki 1990 yılında Abidin Dino'nun "Çiçekleme"sinin satın alınmasıdır. "Sanat Kurulu"marifetiyle oluşturulan yeni koleksiyon 1950- 2000 kataloğunda toplanarak bir sergiyle de kamuya gösterilmiştir." (Özpalabıyıklar, 2002, 16).

2003 yılında sanat kurulunun aldığı kararla T.C. Merkez Bankası'nın envanterine kayıtlı tüm sanat yapıtlarının taranması ve incelenmesi sonucunda, dönemin tarihsel ve toplumsal koşulları bağlamında temsil niteliği taşıyan en uygun yapıtların estetik değerleri gözetilerek seçimi yoluyla Banka koleksiyonunu en iyi biçimde yansıtacak iki ciltlik bir eser yayımlanmıştır.

Koleksiyon sorumlusu Şükran Mirahur ile yapılan görüşme sonucunda koleksiyonda yaklaşık olarak 800 eserin bulunduğu belirtilmiştir. Koleksiyonda ağırlıklı olarak çağdaş sanatçıların eserlerine yer verildiği ve yeni dönemdeki alımların az da olsa bu doğrultuda yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca koleksiyon yönetim politikasına sahip oldukları fakat bunun kurum dışına verilemeyeceği belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 02 Haziran 200).

Merkez Bankası Koleksiyonu'nda eseri bulanan sanatçıların listesi Ek C'de sunulmaktadır.

"Finans kuruluşlarının sanata yaklaşımları" başlıklı bu bölümün sonunda yukarıda incelenen örnekler göstermiştir ki; "koleksiyon yönetimi" ve "koleksiyon yönetim politikası" kavramları hem Türkiye'deki hem de dünyadaki finans kurumlarının koleksiyon bölümleri için çok yeni kavramlardır. Kurumların çoğunluğunun koleksiyon yönetim politikalarının olmadığı belirlenmiştir. Koleksiyonlar ile ilgili yapılan çalışmalarda, "koleksiyon yönetimi" ve "koleksiyon yönetim politikası" kavramlarının içerdiği birçok ögenin uygulamada yer aldığı fakat yazılı politikanın olmayışı dikkat çekmektedir. Koleksiyon yönetim politikasına sahip olan bazı kurumlar ise bu belgelerin diğer şahıs ya da kurumlara verilmesini uygun görmemektedirler. Oysa "koleksiyon yönetim politikası" kamuya beyân edilmesi gereken yazılı bir belgedir. Bu belgelerin kamuya beyân edilmemesi politikanın

hazırlanma amacına ters düşmektedir. Bu doğrultuda, koleksiyon yönetim politikasının kamuya beyân edilmemesi etik bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada ortaya çıkan diğer bir problem ise, Türkiye’deki kurumların sanat eserleri koleksiyonlarının bulunmasına rağmen, sadece koleksiyondan sorumlu birimlerinin olmamasıdır. Türk resim sanatının nicelik olarak önemli bir bölümüne sahip olan finans kuruluşları koleksiyonları için ayrı bir birim oluşturmamışlardır. Koleksiyonların yönetimi ve sorumluluğu kurumun kültür-sanat organizasyon birimlerine, reklam ve halkla ilişkiler bölümlerine, bazen de satınalma ve emlak müdürlükleri bölümleri sorumluluğuna verilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’deki kurumlar için “koleksiyon yönetimi” kavramının henüz tam olarak yerleşmediği görülmektedir.

3. AKBANK'IN SANATA YAKLAŞIMI

Akbank, kurulduğu 1948 yılından başlayarak finansal faaliyetlerinin yanı sıra, kültür-sanat faaliyetlerinde de önemli çalışmalar gerçekleştirmeyi kurumsal bir anlayışa dönüştürmüştür. Temel felsefesi kültür ve sanatı ticari bir amaç gütmekten desteklemek, sanatçılara katkıda bulunmak ve nitelikli sanat eserlerini izleyicilerle buluşturmak olmuştur.

Akbank'ın ilk sanat danışmanı Zahir Güvemli'dir. 1987- 2002 yılları arasında bu görevi Gürol Sözen üstlenmiştir. Semiramis Sokul, 1988- 2003 yılları arasında koleksiyondan sorumlu sanat danışmanı ve plastik sanatlar uzmanı olarak kurumda görev almıştır. 2003 yılından günümüze kadar olan dönemde ise kurumun sanat danışmanlığı Hasan Bülent Kahraman, Ali Akay ve Levent Çalıkoğlu tarafından yürütülmektedir.

Akbank, 1970'li yıllardan itibaren çeşitli şubelerindeki sanat galerilerini sanatçıların ve sanatseverlerin hizmetine sunmuştur. Bu galerilerde birçok önemli sanatçının sergileri açılmıştır. Bir dönem sayıları 15'in üzerinde olan bu galerilerde açılan sergilerle Türkiye'nin farklı bölgelerindeki sanatseverlere ulaşılmıştır. Bu galerilerde düzenlenecek sergilerin seçimi ilk dönemlerde kurumun sanat danışmanı olan Zahir Güvemli tarafından yapılmıştır. Sonraki dönemlerde ise Gürol Sözen ve bölümdeki diğer yetkililer tarafından yapılmıştır. Zamanla sayıları azalan şube galerilerinden son dört tanesi de (Beylerbeyi- İstanbul, Cinnah-Ankara, Eskişehir, Bursa şube galerileri) 2004 yılında kapatılmıştır. Şube galerilerinin kapatılmasının nedenleri arasında galerilerin şubelerden bağımsız mekanlar olmamalarının getirdiği zorluklar, mekan ve personel problemleri yer almaktadır. Şube galerilerinin kapatılma kararı banka üst yönetimi tarafından alınmıştır.

Kurumun bir başka sürekli etkinliği de yaz kurslarıdır. 1982 yılında Bebek Sanat Galerisi'nde düzenlenmeye başlayan kursların başkanlığını Tomur Atagök yapmıştır. Mehmet Güleriyüz dönemin kurs eğitmenlerinden bir tanesidir. 1984 yılında Semiramis Sokul kurs eğitmeni olarak kurslarda görev almaya başlamış, 1985- 1996 yılları

arasında da yaz kurslarına başkanlık yapmıştır. Başlangıçta Beşiktaş Belediyesi ile işbirliği ile düzenlenen kursta katılımcılara belediye tarafından sertifika verildiği ve kurslara yetişkinlerin de katıldığı S. Sokul tarafından belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2006). Sonraki dönemlerde kurslara sadece 6-16 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin katılabileceği kararı alınmıştır. Tatil dönemlerinde çocukları ve gençleri doğru yönlendirmek amacıyla da düzenlenen kurslara katılım için ilkokula başlamış ama üniversiteye gitmeyen öğrenci olmaları şartı aranmıştır. Kurslara her sezon 200-250 öğrenci katılmış ve kurs programları haftada iki gün olarak düzenlenmiştir. Kursun tamamlanmasından sonra önceleri katılımcılara belediye tarafından sertifika verilmiş sonraları ise Akbank tarafından sertifika verilmiştir. Ayrıca kursların sonunda sergi düzenlendiği ve katılımcılara gerekli bütün malzemelerin banka tarafından temin edildiği S.Sokul tarafından vurgulanmıştır (Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2006). 1996 yılına kadar devam eden yaz kursları Semiramis Sokul'un görevden ayrılması ile sona ermiştir. Bebek Sanat Galerisi'nde düzenlenmeye başlayan kurslar sonraki dönemlerde Resim Heykel Müzeleri Derneği mekanlarında ve son olarak da Sakıp Sabancı Lisesi'nde düzenlenmiştir.

Yaklaşık 30 yıllık bir geçmişi olan Akbank Çocuk Tiyatrosu, kurumun sanata verdiği desteğin en önemli örneklerinden bir tanesidir.

Akbank, 1962 yılından günümüze kadar Akbank Yayınları başlığı altında birçok eser yayımlamıştır. "Türkiyemiz" ve "Akkadın" dergileri bankanın süreli yayınları arasındadır. Arkeoloji, sanat gibi konuların ele alındığı makalelerin yer aldığı Türkiyemiz Dergisi Haziran 1970- Kasım 1997 yılları arasında yayımlanmıştır. Akbank Yayınları'nda , arkeoloji, sanat tarihi, müzeler gibi konular ele alınmıştır. Her yıl bir yayın çıkaran banka yayıncılığı prestij amaçlı yapmaktadır.

Akbank, gerçekleştirdiği kültür- sanat organizasyonlarının yanı sıra birçok alanda kültür- sanat etkinliklerine sponsorluk desteğini de vermektedir.

Akbank Sanat, İstanbul'un sanat merkezi olan Beyoğlu'nda Akbank'ın kültüre ve sanata olan desteğini en iyi şekilde gösterebilmek amacıyla 1993 yılında

kurulmuştur. Akbank'ın sanat etkinliklerinin tamamı Akbank Sanat tarafından organize edilmektedir. Etkinlikler merkez içi etkinlikler ve merkez dışı etkinlikler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

3.1 Akbank Sanat

3.1.1 Merkez İçi Etkinlikler

Akbank Sanat, Akbank tarafından 1993 yılında kurulmuştur. Temel felsefesi kültür ve sanatı ticari bir amaç gütmekten desteklemek, sanatçılara katkıda bulunmak ve nitelikli sanat eserlerini izleyicilerle buluşturmak olmuştur.

Kasım 2001 tarihinde büyük bir revizyon için bir süre kapalı olan Akbank Sanat, iç ve dış bünyeleri tamamen yenilenmiş ve etkinlikleriyle daha canlı, daha interaktif bir yapıya kavuşmuş olarak Ekim 2002'de yeniden sanatseverlerle buluşmuştur.

Akbank Sanat binasında, Plastik Sanatlar alanında yapılan çalışmalar, eskisinden farklı olarak, giriş katını da içine alan ve daha önceki senelerde de varolan 1. kat olmak üzere, toplam 450 m²'lik bir alanda gerçekleşmektedir. Bu mekanlarda ulusal ve uluslararası sergiler yer almaktadır.

2. katta, Çok Amaçlı Salon yer almaktadır. 135 kişilik kapasitesi olan bu salonda, tiyatro, canlı konser, panel, söyleşi, dia gösterileri, konferanslar ve DVD gösterimleri gerçekleştiriliyor. "Akbank Prodüksiyon Tiyatrosu", "Yeni Kuşak Tiyatro", "Akbank Çocuk Tiyatrosu", "Akbank Karagöz ve Kukla Tiyatrosu" oyunlarını bu salonda sergilemektedirler. Ayrıca Akbank Kısa Film Festivali kapsamında olan birçok etkinlik de bu salonda düzenlenmektedir.

3. kattaki Çağdaş Sanat Atölyesi'nde "Baskı Atölyesi" ve "Çağdaş Sanat Atölyesi" yer almaktadır. Baskı Atölyesi Serigrafi ve Litografi Atölyesi'nden oluşmaktadır. Her ay farklı sanatçıların çalıştığı atölyede, baskıların bir kısmı sanatçılara verilmekte, bir kısmı da Akbank Sanat baskı arşivi için ayrılmaktadır. Litografi ve serigrafi tekniğinin uygulandığı bu atölyelerden amaç, usta sanatçıların

yapıtlarından bir koleksiyon oluşturmak ve bu alanda sanatçıya teknik imkanlar sunarak destek vermektir. Bu katta ayrıca çağdaş sanat atölye programları da düzenlenmektedir. Çağdaş sanatın kuramsal ve uygulamaya dönük alanlarını desteklemek; davetli sanatçı, küratör, felsefeci, sosyolog vb. ile seminer ve söyleşiler düzenlemek; bugünün sanatına ilişkin bir düşünce platformu oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

4. katta Müzik Dinleme Odası, kütüphane ve cafe yer almaktadır. 1665 CD'lik bir arşive sahip olan ve başta klasik müzik olmak üzere, caz ve film müziklerinden seçkin örneklerin dinlenebildiği Müzik Dinleme Odası'nda aynı anda 9 kişi, CD arşivinden diledikleri eseri kendileri seçerek dinleyebilmektedir. Ayrıca, aynı katta yer alan çağdaş sanatla ilgili kitapların bulunduğu kütüphaneden herkes yararlanabilmektedir.

6. katta Dans Stüdyosu yer almaktadır. Zeynep Tanbay'ın çalışmalarını sürdürdüğü stüdyoda, “Zeynep Tanbay Dans Projesi” çalışmalarının yanı sıra, workshoplar, açık provalar, söyleşiler, video gösterimleri ve genç koreograflar gibi etkinlikler de yer almaktadır.

3.1.2 Merkez Dışı Etkinlikler

Akbank Sanat organizasyonu olan fakat merkez binası dışında düzenlenen etkinlikler bulunmaktadır. Bunlar; Akbank Caz Festivali, Akbank Oda Orkestrası, turneler ve özel organizasyonlardır.

Akbank Caz Festivali, temelinin atıldığı günlerden başlayarak, İstanbul’lu cazseverlere “Caz” diye etiketlenen türün ve türevlerinin günümüze yansımalarını sunmayı ilke edinmiştir. Akbank’ın bu festivali düzenlemedeki amacı, kültür sanat etkinlikleri arasında yer alan “Çağdaş Caz”ın Türkiye’ye tanıtılmasına katkıda bulunmaktır. Akbank Caz Festivali, seçtiği doğru hedefler ve izlediği politikalar sayesinde, hem ülkemiz hem de dünya caz festivalleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur.

Akbank Caz Festivali, ilk konserlerinden başlayarak, Max Roach, Art Ensemble of Chicago, Archie Shepp ve Cecil Taylor gibi caz tarihine yön veren ustaların

yanı sıra, Butch Morris, Ray Anderson, Adrew Hill ve Don Byron gibi günümüz müziğini şekillendiren sayısız sanatçıyı konuk etmiştir. Akbank 1. Caz Festivali, 22 Ekim 1991 tarihinde, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda Semen Diyici Sextet'in açılış konseriyle başladı ve Ekim 2005'te Akbank 15. Caz Festivali gerçekleştirildi. Festivallerde, konserlerin yanı sıra, her biri ilgi çeken video ve laser disc'ten film gösterileri, caz ustalarının katıldığı seminerler, workshoplar, Akbank Sanat'ta sanatseverlere sunulmaktadır.

Akbank Oda Orkestrası 1992 yılında kurulmuştur. İlk yıllarda değişik şef ve solistlerle birçok salonda faaliyet gösteren orkestra, 1996 yılında ülkenin en iyi genç profesyonel müzisyenleriyle yeniden yapılanmış ve bugün program içeriği, dinamik kişiliği ve icra kalitesi açısından özel bir yere sahip olmuştur. Akbank Oda Orkestrası, İstanbul'un her iki yakasında sunduğu düzenli konser dizilerine ek olarak Anadolu turneleri ve çoğunlukla üniversitelerde düzenlenen Gençlik Konserleri ile birlikte, yılda yaklaşık 25 konser vermektedir. Cem Mansur'un daimi şefliğe getirildiği 1998 yılından beri Akbank Oda Orkestrası, etkinliklerinde sık sık dünyaca ünlü solistleri ağırlamakla beraber, dinleyicisine yeni ufuklar açarken eğlendiren, eğiten ve düşündüren bir topluluk olmayı seçmiştir. Belli temalar ve bağlantılar çerçevesinde oluşturulan konserlere ek olarak orkestra, tarihi mekanlarda evrensel müziği yerel kültür ve tarihimizle bir araya getiren "mini-festival"lerde başrolü oynamaktadır. Mini-festivaller; "Bach, Caz ve Lale Devri" (Aya İrini, 1998) "Alla Turca" (Tophane-i Amire, 1999) "1789, Akl-ı Selim'in Müziği" (Tophane-i Amire, 2000), "At-Nağmeler" (İstabl-ı Amire-i Ferhan, 2001) ve "İstanbul'da Erguvan Zamanı" (Aya İrini, 2004).

3.2 Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu Türk ve yabancı sanatçıların yapıtlarından oluşmaktadır. Koleksiyonda yaklaşık olarak 500 sanatçının 1955 eseri bulunmaktadır. Eserlerin büyük bir kısmı sanat eserlerinin korunmasına uygun olarak tasarlanmış depolarda bulunmaktadır. Koleksiyonda yer alan diğer eserler ise bankanın genel müdürlük binası ve iştirakler binalarında asılı durumdadır.

3.2.1 Koleksiyonun Başlangıcı ve Gelişimi

1950’li yıllardan başlayarak gelişen kültür ve sanat etkinlikleri, aynı zamanda reklam ve tanıtım alanındaki çabalara da katkı sağlamıştır. Dönemin Genel Müdürü Ahmet Dallı yayıncılık ve reklamcılığın aynı çatı altında örgütlenmesini tartışmış ve Dallı Vedat Nedim Tör’ün Akbank bünyesine alınmasını toplantıda önermiştir. Gerçekleşen bu öneri sonunda Vedat Nedim Tör, bankanın yaklaşmakta olan 25.yıl etkinlikleri için çalışmaya başlamış ve bir dizi kararlar alınmış ve uygulamaya sokulmuştur (Gören, 1998, 15).

Kuruluşunun otuzuncu yılına yaklaşırken 15 Mart 1976 tarihinde Necdet Kalay’ın bir sergisiyle hizmete giren daha sonra Mustafa Asher, Hoca Ali Rıza, Hasan Vecih Bereketoğlu gibi ünlü sanatçılara evsahipliği yapan Akbank Osmanbey Sanat Galerisi, bu kez 1914 kuşağı üyelerinden Hikmet Onat’ın (1977) ilk ve son kişisel sergisine evsahipliği yapmıştır. Hikmet Onat’ın yapıtlarının üç tanesi bu dönemde banka koleksiyonuna alınmıştır (Gören, 1988, 16).

Ahmet Kamil Gören, Akbank koleksiyonun gelişimini ve şube galerilerinde açılan sergiler ile ilgili tarihi süreci şu şekilde ifade etmektedir;

“Hikmet Onat’ın yapıtlarıyla başlayan koleksiyonu geliştirme düşüncesi, giderek hız kazanmaya başlamıştır. Medeni Berk’in müdürlüğü döneminde resim satın alınması işlerini, sonradan bankanın genel müdürlüğü görevini uzun yıllar yürütecek olan Hamit Belli üstlenmiştir. Bu dönemde gerek Akbank’ın galerilerinde açılan sergilerden, gerekse dışarıdan alınan yapıtlarla banka koleksiyonu zenginleşmiştir. Yine bu dönemde banka tarafından düzenlenen tarihi ve turistik Türkiye konulu resim yarışmaları düzenlenmiş ve burada dereceye giren yapıtlar da banka koleksiyonuna katılmıştır... Akbank Osmanbey Sanat Galerisi’nde Zerrin Bölükbaşı, Hakkı Karayığitoğlu ve Haluk Tezonar heykel sergileri açmışlar, bu dönemde Akbank Koleksiyonu’nda yer alan “50 Örnekle, 40 Türk Ressamı” adlı bir sergi sanatseverlere sunulmuştur. Daha sonra “Nazmi Ziya ve Arkadaşları”, sergisinde başta Nazmi Ziya olmak üzere Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran gibi 1914 Kuşağı üyelerinden ünlü ustalar yanında, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği üyelerinden Şeref Akdik ve izlenimci anlayışta manzara resimleriyle tanınan Hasan Vecih Bereketoğlu gibi diğer ünlü sanatçılar yer almışlardır.” (Gören, 1988,16).

1970’li yıllardan 2002 yılına kadar Akbank Şube Galerileri’nde, Akbank Sanat’ta açılan sergilerden ve diğer galerilerde açılan sergilerden alınan birçok eser koleksiyona dahil edilmiştir. Bu eserlerin bir kısmı “sanata ve sanatçıya destek” düşüncesinden yola çıkılarak alınmıştır. Koleksiyonda yer alan bazı eserler ise sanatçılar tarafından hediye edilmiştir. Eser alımları dönemin genel müdürleri ve danışma kurulunun kararları ile yapılmıştır.

Yukarıda verilen bilgilerin yanı sıra koleksiyonun başlangıcı ve gelişimi ile ilgili süreç kurumda görev almış sanat danışmanları ve yöneticiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. 1988 yılında koleksiyondan sorumlu sanat danışmanı olarak Akbank’ta göreve başlayan Semiramis Sokul, dönemindeki çalışmaları şu şekilde anlatmaktadır;

“... Sanat eserleri koleksiyonunun derlenmesi, eserlerin tasnifi, değer tespiti ve eserlerin rehabilite edilmesi için gerekli koşulların sağlanması gibi çalışmalar tarafımda yürütüldü. Banka başlangıçta koleksiyon oluşturma niyeti ile eser satın almamış. Sanat eseri alımları koleksiyon oluşturma bilinci ile yapılmamış. Sanatçılara destek amacıyla eserler alınmış. Bunu amatörce alımlar olarak tabir edebiliriz. Başlangıçta eser alımları Zahir Güvemli tarafından yapılmış. Sonrasında ise Akbank’ın sanata desteğinde büyük çabaları ve çalışmaları olan dönemin Akbank Genel Müdürü Hamit Belli ve dönem dönem de diğer yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürler tarafından eserler alınmıştır. 1975’den sonra eser alımları hızlandı. Eser alımlarının hızlanması ile Akbank önemli sayıda sanat eseri sahibi oldu. Bu durumun sonucunda kurum elinde olan resimlerin bir değerlendirmesini yapmak istedi. Eserlerin maddi değeri gündeme geldi ve bunun banka için önemli olduğu belirtildi. Kurumun elinde var olan eserlerin değerlerinin artması ve Türkiye’deki sanat ortamında sanat eserlerinin değer kazanması kurumun eser alımlarını artmasına neden oldu...” (Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2006)

Semiramis Sokul koleksiyonla ilgili çalışmasını ve konuyla ilgili o dönemdeki önerilerini de şu şekilde ifade etmektedir:

“Benden istenen çalışma, kurumun sahip olduğu bütün eserlerin değerlendirmesinin yapılmasıydı. Bunun üzerine Türkiye’deki bütün Akbank şubeleri ve Genel Müdürlük binası için bir çalışma başlatıldı. Bu çalışma ile ilgili uygulanan yöntem ise şu şekilde oldu; İstanbul’da bütün şubeler gezilerek şubelerde bulunan eserlerin fotoğrafları çekildi.

Anadolu'daki şubelerden eser listeleri ve fotoğraflar geldi. Bunlar arasından seçim yapıldı, değerli olanlar İstanbul Fındıklı'da bulunan genel müdürlük binasında toplandı, diğer eserler şubelerde kaldı. Sabancı Center yapılırken benden en değerli olan sanat eserlerinin İngilizce ve Türkçe kimlik bilgileri istendi, bende bu çalışmayı yapıp dosya halinde yetkililere ilettim. Bu dosyalar Amerikalılara verildi ve onlar Sabancı Center'a asılmak üzere bu katalogdan eser seçtiler ve bu eserler Sabancı Center'da muhtelif bölümlere asıldı. Bu eserlerin asılmadan önce restorasyonu yapıldı. Bu çalışmadan önce de dönem dönem restorasyon çalışmaları yapılmıştı... Sabancı Center'ın yapımından sonra Fındıklı'da bulunan eserler Sabancı Center'da yapılan depoya taşındı.

Benim başlangıçta sanat eserleri ile ilgili yapılacak bu çalışma için bir önerim olmuştu ama maalesef bu öneri hayata geçirilemedi. Bana göre şubelerde bulunan bütün eserlerin bölge müdürlüklerinde toplanması, İstanbul'da oluşturulan bir ekibin bölgeye gitmesi ve eserlerin yerinde değerlendirilmesi ve bu çalışmadan sonra değerli eserlerin İstanbul merkez depoya getirilmesi, diğer eserlerin koleksiyondan terkinin yapılması daha doğru bir yöntemdi.

2000 yılı öncesinde Akbank'ın tüm şube mekanları için tek model uygulamasına geçilmek istendi. Bu modele göre şubelerde sanat eseri asımı için yer olmaması nedeniyle 2000 yılından önce tüm şubelerdeki eserler Sabancı Center ve Aksaray binası depolarında toplandı.” (Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2006)

Sokul, koleksiyonun sınıflandırılması, Akbank Resim Koleksiyonu kitabı ile ilgili dönemi ise şu şekilde anlatmaktadır:

“Koleksiyonla ilgili bu çalışma sırasında eserler A, B, C olmak üzere üç gruba ayrıldı. Bu gruplamanın yapılmasında uzmanlardan fikir aldım, bu konuda otorite olan kişilerle görüştüm. A Grubu, hayatta olmayan Türk resim sanatı tarihinde yeri olan isimlerin tabloları ve halen yaşayan, Türk resim sanatında yeri olan sanatçıların eserlerinden oluşuyor. B Grubu, resim eğitimi almış ama alışveriş piyasasında daha düşük değeri olan sanatçıların eserlerinden oluşuyor. Ama bu sanatçılar resim sanatında dil oluşturmuş sanatçılar, ileriye dönük prim yapma ihtimali olan eserlere sahipler. C Grubu eserler, sanat değeri taşımayan, amatör sanatçıların eserleri

1998 yılında bankanın kuruluşunun 50.yılı nedeniyle Akbank Resim Koleksiyonu kitabı yayınlandı. Bu kitap aslında koleksiyonunun toparlanması, belgelenmesi açısından önemli.

Gürol Sözen'in çalışmaları ile koleksiyona daha nitelikli eserler kazandırıldı. Bu konuda kendisinin çok fazla çabası oldu ama bu hiçbir zaman yeterli olmadı. Genel olarak değerlendirildiğinde Gürol Sözen'in katkıları ile Akbank'ın sanat faaliyetleri sınıf atladı. Benim ve Gürol Sözen'in göreve başladığı dönemde Zahir Güvemli daha pasif konumda da olsa hala görevdeydi." (Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2006)

1987 yılında bankanın sanat danışmanı olarak göreve başlayan Gürol Sözen, 2002 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Sözen, Sabancı Center'da bulunan Kültür Sanat Hizmetleri Müdürlüğü'nde ve Aksanat'ta görevini sürdürmüştür. Gürol Sözen kendi dönemindeki koleksiyonla ilgili çalışmaları şu şekilde aktarmaktadır:

"Aksanat galerisinde açılan sergilerden ve sanatçı atölyelerinden eser alıyorduk. Daha önceki dönemlerdeki yapılan şube galerilerinde açılan sergilerden eser alımı bizim dönemimizde yok denecek kadar azalmıştı. Bizden önceki dönemde bankanın danışmanı olan Zahir Güvemli ve yetkililer Akbank Şube Galeri'lerinde açılan sergilerden eser alıp bu eserleri koleksiyona dahil ediyorlarmış. Bu dönemde alınan eserlerin büyük bir kısmı sanatçıya destek amacıyla alınmış, bu eserlerden bazıları amatör sanatçılara ait eserler....

Koleksiyona eser alımında üç kişinin yetkisi vardı: Erol Sabancı, Hamit Belli ve ben. Bu üç kişinin de eser alımı için ayrı ayrı yetkileri vardı. Ayrıca Hamit Belli ile benim ortak yetkimiz vardı. Eser alımı için her yıl belirli bir bütçe ayrılıyordu. Bu bütçe dahilinde eser alımları yapılıyordu. 90 lı yıllarda eser alımı için ayrılan bütçe daha da arttırılmıştı.

Koleksiyona dahil edilen eserlerin %95'i belirli bir mantık içinde hareket edilerek alınmıştır. Öncelikle dönemleri tamamlamaya çalıştık. Dönemler arasında boşlukların olmamasına gayret ettik. Eser alımlarını üç farklı düşünceden hareket ederek yapmaya çalıştık:

- 1- Ekoller içinde eksik olan sanatçıların eserlerini almaya çalıştık.
- 2- Bedri Rahmi gibi Türk sanatında önemli yeri olan sanatçıların eserlerini aldık,
- 3- Çağdaş sanatçılardan yetenekli gördüğümüz sanatçıların eserlerini aldık". (Kişisel Görüşme, 24 Mayıs 2006).

3.2.2 Koleksiyonun Amaç ve İlkeleri

Akbank uzun süreden beri aksatmadan destek verdiği, kültür ve sanatın çeşitli dallarındaki etkinlikleri kurumsal kimliğinin bir parçası olarak düşünmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri yıllardan beri oluşturulan resim koleksiyonudur.

1970’li yıllarda daha amatör bir anlayışla başlayan koleksiyonculuk, günümüzde daha bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Sanatçıya destek olmanın yanı sıra, özellikle Türk Sanatı’nın önemli sanatçılarının eserleri koleksiyona dahil edilmektedir. Koleksiyonda Türk resim sanatının önemli örneklerinin yer alması nedeniyle diğer kuruluşlar tarafından düzenlenen sergilere ve sanatçıların retrospektif sergilerine eserler verilmektedir. Bu ve benzeri durumlarda olduğu gibi, koleksiyonun amaçlarından biri de eserlerin depolarda saklanması değil halk ile paylaşılmasıdır.

Koleksiyon, Türk Resim Sanatı için bir kaynaktır ve referans olması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle belirli dönemlerde eserleri halkla paylaşabilmek için sergiler düzenler.

Başlangıçta amatör olarak başlayan koleksiyonculuk, uzun yıllardır daha bilinçli bir şekilde devam etmektedir. Banka, koleksiyonculuğun kendisine prestij sağladığının bilincindedir. Bu prestij bankacılık alanına da yansımaktadır. Koleksiyonda yer alan eserler sürekli gözden geçirilmekte ve hangi sanatçıların eserlerinin koleksiyonda olup olmadığı takip edilmektedir. Sanat eseri alımında bu önemli ilkelerden biridir. Sanat danışmanlarının önerileri doğrultusunda sanat eseri alımı yapılmaktadır. Türk Sanatı’nda belli bir yeri olan sanatçıların eserleri ve genç sanatçıların eserleri koleksiyona ilave edilmektedir. Bu alımlar için düzenlenen sergiler takip edilmekte ya da atölyelerden alımlar yapılmaktadır.

Başlangıcından bu yana koleksiyon ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda çıkan ortak fikre göre koleksiyonun amacını şu şekilde vurgulayabiliriz; sanata ve sanatçıya destek anlayışı ile Türk Resim Sanatı için kaynak, referans olabilmek ve satın aldığı eserleri sanata ve sanatçıya duyduğu saygı doğrultusunda en iyi şekilde korumak ve halkla paylaşmaktır.

3.2.3 Koleksiyonda Yer Alan Sanatçılar

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu’nda, ressam, heykeltıraş, seramikçi, karikatürist ve fotoğrafçı olmak üzere, yaklaşık 500 sanatçının 1955 yapıtı

bulunmaktadır. Bunun dışında, kime ait olduğu bilinmeyen “anonim” yapıtlar ve yabancı sanatçılara ait yapıtlar da bulunmaktadır. Bu koleksiyonun büyük bir bölümünü resim oluşturmaktadır. Koleksiyondaki eserler A, B ve C Grubu eserler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. A ve B Grubu, Türk Sanatı’nın önde gelen sanatçıların eserlerinden oluşmaktadır. C grubu ise daha çok sanatçıya destek amacıyla satın alınmış amatör sanatçıların eserlerini içerir.

Akbank Resim Koleksiyonu’nun büyük çoğunluğunu Cumhuriyet dönemi ressamlarının yapıtları oluşturmaktadır. Bu sanatçılar içinde Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, d Grubu, 10’lar Grubu, Yeniler Grubu sanatçıların yanı sıra, herhangi bir gruba katılmadan bireysel sanat yaşamlarını sürdüren sanatçılar da yer almaktadır. Ayrıca, daha önceki dönemlerde sanat ortamında adlarını duyuran ustalardan Muazzez, Ahmed Ziya Akbulut, Celal Esad, Hayri Çizel, “1914 Kuşağı” temsilcilerinden Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Namık İsmail’in yapıtları bulunmaktadır. Koleksiyonda Yavuz Görey, Ali Teoman Germaner, Saim Bugay, Seyhun Topuz, Ferit Özşen, Koray Ariş, Ender Güzey, Rasim Konyar, Maria Kılıçlıoğlu, İrfan Korkmazlar gibi heykel sanatçıların yapıtları; Sadi Diren, Ayfer Karamani, Ünal Cimit, Saime Çelik Kurşunoğlu, Azade Köker, Zerrin Ersoy Demirsu gibi seramik sanatçıların yapıtları; Sedat Nuri İleri, Turhan Selçuk, Semih Balcıoğlu, Savaş Dinçel gibi karikatür sanatçıların yapıtları da bulunmaktadır.

1970’li yıllardan günümüze kadar banka koleksiyonunda yer alan sanatçıların büyük bir bölümünü dönemsel olarak aşağıdaki şekilde ayırabiliriz:

- “1914 Kuşağı” temsilcilerinden Hikmet Onat, Feyhaman Duran ve Namık İsmail,
- “Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği” üyelerinden Şeref Akdik, Edip Hakkı Köseoğlu,

- “d Grubu” üyelerinden Zühtü Müridoğlu, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Abidin Dino, Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Halil Dikmen, Eşref Üren,
- Grupların dışında kalan sanatçılardan; Kadri Aytolon, Sadık Göktuna, Ahmet Doğer, Hasan Vecih Bereketoğlu, Naci Kalmukoğlu, Müzdan Arel, Cevat Erkul, Pertev Boyar, İbrahim Safi, İhap Hulusi, Adil Doğançay, Nazlı Ecevit, Ahmet Celalettin Uzmen, Abidin Elderoğlu, Mustafa Turgut Tokad, Selahattin Teoman, Sabiha Bozcalı, Aliye Berger, Fikret Mualla Saygı, Ali Halil, Nermin Faruki, Ahmet Uzelli, Ayetullah Sümer, Şinasi Barutçu, Maide Arel, Numan Kemal Pura, Afife Ecevit, Bedia Güler, Saime Belir, Haluk Cemil Tanju, Abdullah Çizgen, Cafer Batur, Nüzhet İslimyeli, Zahir Güvemli, Şükrü Erdiren, Cihat Burak, Fahir Aksoy, Hünür Güler, Nevide Gökaydın, Şadi Dinççağ, Abdullah Meriç Adalı,
- “Yeniler Grubu” üyelerinden Nuri İyem, Avni Arbaş, Ferruh Başağa, Agop Arad,
- “10’lar Grubu” çevresinde toplanan sanatçılardan Leyla Gamsız, Mehmet Pesen, Nedim Günsür, Turan Erol, Orhan Peker,
- 1950’li yıllardan itibaren eserleriyle Türk resim sanatında önemli yeri olan Adnan Çoker, Lütfü Günay, Adnan Turani, Fikret Kolverdi, Sabri Erimeş, Mehmet Hasan Gürbay, Cihat Özegemen, Nihat Akyunak, Fethi Kayaalp, Hüseyin Bilişik, Hüseyin Hazan, Mukaddes Saran, Nermin Pura, Rasin Ersebüke, mübin Orhon, Erdoğan Değer, Hakkı İnan, Mustafa Aslıer, Nuri Abağ, Namık Bayık, Şadan Bezeyiş, Remzi Töremen, Salih Acar, Türkan Kıran, Zeki Kıral, Hüseyin Yüce, Orhan Tamer, Burhan Doğançay, Ulvi Soyarslan, Asım Yücesoy, Hamza İnanç, Mürşide İçmeli, Tayfur Sanlıman, Türkan Torumtay, Özden Akbaşoğlu, Ali Demir, Cavit Atmaca, Muammer Çın, Ömer Uluç, Özdemir Altan, Yaşar

Yeniceli, Beyza Gönensay, Erdal Alantar, Erol Akyavaş, Gencay Kasapçı, Münip Özben, Necdet Kalay, Ünsal Toker, Fethi Arda, Nadide Burduroğlu, Nafiz Çamlıbel, Nevin Göker Ulutaş, Acar Başkut, İsmail Biret, Metin Gönül, Yurdaer Altıntaş, Özden Narin, Tülay Tura Börtecene, Zuhâl Karaçengel Köşeler, Devrim Erbil, Kainat Barkon Pajonk, Ramiz Aydın, Ayhan İlter, Mehmet Güteryüz, Muhsin Kut, Mustafa Ayaz, Nil Yalter, Özer Kabaş, Işıl Özışık, Tomur Atagök, Ali Candaş, Burhan Uygur, Gürol Sözen, Mustafa Pilevneli, Neşe Erdok, Oya Zaim Katoğlu, Süleyman Saim Tekcan, Ülkü Uludoğan, Asım İşler, Erol Deneç, Gönül Akın, Gürkan Coşkun (Komet), Orhan Taylan, Osman Şengezer, Alaettin Aksoy, Ali İsmail Türemen, Belkıs Taşkeser, Birsell Bosut Gürbüz, Fahri Sümer, Nuray Ataş, Utku Varlık, Ergin İnan, Gökhan Anlağan, Halis Başarır, Remzi İren, Teoman Südor, Adem Genç, Jülide Atılmaz, Mehmet Güler, Suzy Hug-Levi, Atilla Atar, Berna Türemen, Birim Bozok, Emin Başaranbilek, Ender Savaşkurt, Hayati Misman, Mehmet Özer, Mustafa Ata, Mustafa Şener, Muzaffer Genç, Cahit Koççoban, Feriha Büyükkunal, Hüsamettin Koçan, İsmet Üstekin, Mustafa Altıntaş, Ali Atmaca, Bahattin Odabaşı, Balkan Naci İslimyeli, Fevzi Karakoç, Kadir Akorak, Kadri Özayten, Semiramis Sokul, Birsell Selahi, Dilek Işıksel, Ekrem Kahraman, Gül Derman, Gülseren Kayalı, Hüseyin Pariltan, Mehmet Erbil, Numan Aslan, Ali Osman Gencer, Bubi, Lütfü Cülcüloğlu, Söbütaş Özer, Zekai Ormancı, Habip Aydoğdu, Niyazi Toptoprak, Şenol Yoroşlu, Fuat Acaroğlu, Hüseyin Cahit Derman, Nihat Kahraman, Şahin Kaygun, Yusuf Taktak, Zühtü Egüz, Oruç Çakmaklı, Pesent E. Doğan, Ufuk Kobaş, Aydın Ayan, Ekin Nayır, Füsün Sağlam, Meryem Arıcan, Neveser Aksoy, Emin Sarier, Ertuğrul Ateş, Orhan Benli, Ahmet Yeşil, Ercüment Tarhan, Esin Okçu, İnci Eviner, Keşban Arca Batıbeki, Mehmet Gün, Yaşar Ali Güneş, Mehmet Günsür, Mehmet İleri, Adnan Yalım, Alp Tamer Ulukılıç, Bedri Baykam, Fuat Şehler, Mahir Güven, Tayfun Erdoğmuş, Ayşegül İzer, Emine Sılan, Nazlı Damlacı, Sezai Kara, Ahmet Özel, Bayram Gümüş, Selim Altan, Selma Gürbüz, Tanju Demirci, Devabil Kara, Hülya

Botasun, Ülker Ün, Cavit Mukaddes, Kerim Kılıçarslan, Şenay Önal, Gonca Sezer, Mehmet Uygun, Ferhat Özgür, Şirin İskit, Elvan Alpay, Zeynep Dilek Çetiner.

Bu bölümde tezin sınırlıkları nedeniyle koleksiyonda eseri bulunan sanatçıların tamamına yer verilememiştir. Bu nedenle Akbank Koleksiyonu'nda eseri bulunan sanatçıların tam listesi Ek D'de sunulmaktadır.

3.2.4 Koleksiyonun Durumu

Yaklaşık olarak 30 yıllık bir süre sonunda sahip olunan koleksiyon kurum için büyük bir prestij kaynağı ve yatırımdır. Koleksiyon aynı zamanda kurum kimliğinin bir parçasıdır. Birçok alanda kuruma katkı sağlayan bu koleksiyon, Türkiye'deki önemli özel koleksiyonlardan bir tanesidir.

Koleksiyonda bulunan 1955 sanat eserinin korunması kurum için koleksiyona sahip olmak kadar önemli bir konudur. Sanata ve sanatçıya duyulan saygı doğrultusunda eserlerin en iyi şekilde korunması bazı zorlukları da beraberinde getirir. Eserlerin korunması için gerekli şartlara sahip depo alanlarının yapılması ve bu alanlarda bulunan eserlerin rutin kontrolleri ciddi bir çalışmayı beraberinde getirmektedir. 2000 yılı öncesinde bankanın birçok şubesinde bulunan eserlerin yeni bir çalışma ile merkez binasına getirilmiş ve iki farklı depoda toplanmıştır. Şubelerden gelen eserlerin büyük bir bölümü için restorasyon çalışması gerekmiştir.

4. AKBANK'IN SANAT ETKİNLİKLERİNDE YENİ DÖNEM ÇALIŞMALARI

Kasım 2001 tarihinde büyük bir revizyon için etkinliklerine bir süre ara veren Akbank Sanat, iç ve dış bünyeleri tamamen yenilenmiş ve etkinlikleriyle daha canlı, daha interaktif bir yapıya kavuşmuş olarak Ekim 2002'de yeni bir döneme girmiştir. 2001-2002 döneminde (revizyon döneminde) kültür- sanat etkinlikleri tekrar değerlendirmeye alınmıştır. Akbank'ın vizyonu; Türkiye'nin her yönde uzmanlaşmış lider bankası olmaktır (Akbank, 2006). Bankanın kültür sanat alanındaki etkinlikleri de bu vizyondan yola çıkarak yeniden değerlendirilmiştir. Amaç, kültür sanat alanında öncü kurumlardan biri olmaktır. Bankanın değişen imajına paralel olarak yenilenen Akbank Sanat, çağdaş sanatı destekleyerek Akbank'ın vizyonunun sanata yansımaları gerçekleştirmektedir.

Bankanın vizyonu ve misyonu doğrultusunda bu alanda yapılan etkinliklerin çerçevesinin de yeniden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Vizyonunu “Yeni Ufuklar Açmak” üzerine kuran Akbank, yerel ve evrensel kültürlerde bütünleşmeye inandığı için kültür sanat aktivitelerine büyük önem vermektedir. Kurum, kültür sanat etkinliklerinde stratejisini belirlerken imajına uygun, hedef kitleye ulaşan, onlara fayda sağlayan ve uzun soluklu olan etkinliklerden yola çıkmaktadır.

Kurum tarafından belirtilen yeni yaklaşımlar ve kurumun yeni bir döneme başlangıcı ile beraber kurumun yönetimi ve danışma kurulu yapısında da bazı değişiklikler yapılmıştır. Yeni dönemle kurumun tüm kültür-sanat organizasyonlarının Akbank Sanat tarafından yapılması ve merkezin yöneticisi tarafından kontrol edilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca merkez ve organizasyonlarla ilgili yapının değerlendirilmesi için danışma kurulu oluşturulmuştur. Danışma Kurulu, banka üst yönetiminden üç üye ve kurum dışından üç üyeden oluşmaktadır. Kurum dışından üyeler, Hasan Bülent Kahraman, Ali Akay ve Levent Çalikoğlu'dur. Bu üyeler, çağdaş sanat alanında yer almaları nedeniyle banka üst yönetiminin kararı ile danışma kuruluna dahil edilmişlerdir. Bu kurul; kurum kimliğinin geliştirilmesi, oluşturulması arzu edilen vizyon konusunda destek olmak, merkezi diğer sanat merkezlerinden farklı kılabilmek, uluslararası alanda önemli bir merkez olabilmek, kültür-sanat proje önerileri ve

değerlendirilmesi, yapılan bütün etkinliklerin değerlendirilmesi gibi konularda destek olma amacıyla oluşturulmuştur.

4.1 Merkezin Yeni Yaklaşımlarla Belirlenen Vizyon ve Misyonu

Akbank Sanat, Akbank tarafından himaye edilen, kapsamında; festival, sergi, konser, dans atölyesi, tiyatro, film gösterimi, workshop, konferans gibi kültür sanat ürünlerini barındıran bir kuruluştur. Merkez, geniş bir yelpazede faaliyet gösteren ve çalışmalarını kaliteden ödün vermeden gerçekleştiren çağdaş bir oluşumdur.

Akbank'ın çağdaş ve modern kimliğini yansıtan, İstanbul halkı ile kültür sanatın buluşma noktasını temsil eden, yenilikçi, geniş kapsamlı faaliyetleriyle farklı zevklere hitap eden bir kültür sanat merkezidir.

Merkezin hedefi, Akbank'ın kültür-sanata verdiği önemin iletişimini yapma yönünde bir araç işlevi görerek, sosyal paydaşlar nezdinde kuruma ve Sabancı Holding'e yönelik olumlu itibar yaratmaktır.

Akbank Sanat yöneticileri tarafından hazırlanan, yönetim ve danışma kurulu üyeleri ile paylaşılan vizyon ve misyon aşağıda belirtilmiştir.

Merkezin vizyonu;

- Toplumun her katmanını kucaklayan, farklı disiplinlerin en doğru örneklerinin yer aldığı kültür sanat etkinliklerine yer vermek ve dünyadaki sanat hareketlerinin örneklerini topluma sunmak ve bu konuda öncü olmak.

Merkezin misyonu;

- Sanata ve sanatçıya destek vermek, özellikle günümüz sanatına ve yaşayan sanatçılara destek vermek,
- Toplumsal fayda sağlamak,
- Kurum imajını güçlendirmek,
- Hedef kitle ile duygusal bağ kurarak alışkanlık yaratmak,

- Toplumun değişik gruplarına kültür-sanatı yaymak,
- Kültür-sanatı, Türk halkının hayatında vazgeçilmez bir öğe haline getirmek,
- Halkın kültür sanata değer vermesini ve zevk almasını sağlamak,
- Değişik kültür sanat tarzlarının gelişmesini ve anlaşılmasını sağlamak,
- Profesyonellerin yanı sıra genç yeteneklerin de kendilerini ifade etmelerini sağlayacak bir platform yaratmak,
- Ülkemizde kültür-sanatın gelişmesine katkıda bulunmak,
- Kültür-sanatı ulaşılabilir kılmak,
- Ülkenin sosyal ve siyasi sorunlarına araç olmadan alternatif ve klasik sanat faaliyetlerini düzenlemek,
- Merkezi ncelikli olarak tercih edilen kültür-sanat mekanı haline getirmek,
- rnek merkez olmak,
- Toplumun günlük hayatının içine kültür-sanatı sokmak ve kültür-sanatı bir alışkanlık, bir yaşıam tarzı haline getirmek ve kültür-sanat deyince akla Akbank Sanat'ın gelmesini sağlamaktır.

4.2 Merkezin Belirlenen Vizyonu ve Misyonu Doğrultusunda Sanat Eserleri Koleksiyonunun Yeniden Değerlendirilmesi

Akbank Sanat'ı Türkiye'de çağdaşı sanatın en önemli merkezi haline getirmek anlayışından yola çıkarak banka koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Merkezin vizyonu ve misyonu doğrultusunda sanat eserleri koleksiyon politikasının yeniden değerlendirilmesi ve bu aşamadan sonra da koleksiyon geliştirme politikasının oluşıturulması gündeme gelmiştir.

Kurum bugüne kadar önemli meblağlar ödeyerek eserler almış ve koleksiyonunu oluşıturmuştur. Sanat koleksiyonları günümüzde artık önemli bir yatırım aracıdır. Bankanın elinde olan koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi ve bir koleksiyon politikası oluşıturulmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Koleksiyona eser alımında bugüne kadar belirlenmiş bir politikanın olmayışı ve bunun getirdiği olumsuz sonuçlar nedeniyle koleksiyon yönetim politikasına ihtiyaç duyulmuştur.

Akbank Sanat danışma kurulu üyeleri tarafından alınan karar sonucunda sanat eserleri ile ilgili bir çalışma başlatılmıştır.

4.3 Merkezin Varolan Koleksiyonunu Özgün Bir Koleksiyon Haline Getirmek

Akbank Sanat'ın birçok etkinliğinde olduğu gibi sanat eseri koleksiyonunda da çağdaş sanatı temsil eden, bugünün evrensel ve dinamik yorumunu yansıtan vizyonundan yola çıkılması gerektiği saptanmıştır. Çağdaş sanat eserlerinin yer alacağı bir koleksiyon üzerinde yoğunlaşmıştır.

4.3.1 Elde Olan Eserlerin Tesbiti/ Yeniden Değerlendirilmesi

Sanata ve sanatçıya destek, koleksiyon oluşturma isteği, koleksiyonun kuruma sağladığı prestij gibi düşüncelerle oluşturulan koleksiyonda toplam 1955 eser bulunmaktadır. Koleksiyonda ağırlıklı olarak Cumhuriyet dönemi Türk sanatçıların eserleri yer almaktadır. Koleksiyonun büyük bir çoğunluğunu tuval üzerine yağlıboya eserler oluşturmaktadır.

Koleksiyonda önde gelen Cumhuriyet dönemi Türk sanatçılarının en az bir eseri bulunmaktadır. Son 10 yıllık dönem sanat eseri alımının yoğun olmadığı bir dönemdir. Bu nedenle koleksiyonda genç sanatçıların çağdaş işlerinin sayısı fazla değildir.

Belirlenen yeni vizyon ve misyon doğrultusunda yapılan değerlendirmeye göre koleksiyonda bulunan eserlerin bir kısmı belirlenen bu vizyonun dışında kalmaktadır. Bu nedenle elde olan eserlerin değerlendirilmesinin yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Sanat eserlerinin yeniden değerlendirilmesi ile ilgili çalışma şu şekilde yapılmıştır:

- Akbank sanat eserleri koleksiyonu sanatçılar bazında listelenmiştir. Bu liste sanatçı ismi ve her sanatçının koleksiyonda kaç eseri olduğunu belirten bir liste olarak hazırlanmıştır.
- Listeler Akbank Sanat danışmanları ve kurumun seçtiği iki uzman tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiştir.
- Her uzman koleksiyonda kalmasını uygun gördüğü sanatçıyı listelerde işaretlemiştir.
- Uzmanlardan gelen listeler tek bir ortak listede toplanmıştır. Akbank Sanat yetkilileri her uzmanın kalmasını uygun gördüğü sanatçıyı işaretleyerek koleksiyonda kalması gereken sanatçı ve eserleri belirlemiştir.
- Oluşturulan ortak liste sonucunda 1955 eserden 697 adet eserin koleksiyondan çıkarılması gündeme gelmiştir. Diğer eserlerin ise banka koleksiyonunda kalması uygun görülmüştür.

Bu çalışma ile ilgili raporlar banka yönetimine sunulmuştur. Yönetimin kararı doğrultusunda hareket edilerek koleksiyonla ilgili olan bu çalışmanın sonraki aşamaları başlatılacaktır.

2003 yılında Yapı Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık tarafından yayımlanan “Sanat Dünyamız” adlı dergide Türk sanatçıları ile ilgili bir çalışma yer almıştır. Bu çalışmada, şimdiye kadar bir arada görmediğimiz Türk sanatçıların resimlerini müze kavramı çerçevesinde düşündürecek şekilde sunmak hedeflenmiştir. Bu çalışmada yöntem şu şekilde olmuştur:

“Yayın Kurulu’nun belirlediği konsepti anlatan bir mektubu, yayınevimizin hazırlamakta olduğu –ve kaynak olarak kullanabilecekleri- görsel sanatçılar ansiklopedisinin sanatçı listesiyle birlikte, yine Yayın Kurulu’muzun belirlediği Seçici Kurul’a davet ettiğimiz isimlere gönderdik. Kurul üyeleri, sanat eğitimi veren sanatçı, sanat tarihçisi, üniversite öğretim görevlileri ile koleksiyoncular arasından seçildi. Başlangıcından bugüne resim (painting) önerileri ve hangi sanatçıdan ne kadar resme yer verilmesini uygun buldukları soruldu. Dergide gördüğünüz resimler bu önerilerin değerlendirilmesiyle kararlaştırıldı. Tablo önerilerinden çok, hangi sanatçının kaç resmine yer verebileceğimiz konusunda öneriler aldık. 3 ve üzeri sayıda önerilen isimlerin

resimleri, yine 1’den 4’e önerilen miktarların ortalaması alınarak belirlendi. Sıralama ise sanatçıların doğum tarihlerine göre yapıldı.” (Haydaroğlu, 2003, 5).

Sanat Dünyamız dergisinde yer alan bu çalışma için uygulanan yöntem ile Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu değerlendirme çalışması yöntemi arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Akbank Koleksiyonu için, sanatçı isimlerinden yola çıkılarak yapılan değerlendirme önceliklidir. Dergide belirtilen çalışmada ise, her sanatçının kaç eseri ile bu projede yer alacağı ön plana çıkmaktadır. Bu iki çalışma, temelinde benzer olsa da farklı amaçlar için yapılmaları nedeniyle bu farklı yöntemlerin uygulamış olduğu düşünülebilir.

Dergide, Türk resim sanatının bir “müze” de yer alması düşüncesinden yola çıkılmıştır, bu nedenle sanatçıların kendi içindeki gelişimlerini, dönemlerini göstermek önemlidir. Bu düşünceden yola çıkıldığında her sanatçının Türk sanatındaki yeri göz önünde tutularak kaç eseriyle kendini bir müzede ifade edebileceği daha çok önem kazanmıştır.

Akbank Koleksiyonu için yapılan bu çalışma ise, öncelikle koleksiyonda yer alan amatör sanatçıların yeniden değerlendirilmesi ve Türk sanatında yeri olan sanatçıların belirlenmesinden yola çıkılmıştır.

4.3.2 Belirlenen Koleksiyon Çerçevesi Doğrultusunda Eser Alımları İçin Öneriler

Akbank Sanat danışmanları eser alımları ile ilgili önerilerini danışma kurulu toplantılarında kurul üyelerine sunmuşlardır. Danışmanlar, belirlenen koleksiyon çerçevesinden yola çıkarak, öncelikle elde olan eserlerin incelenmesi ve bu doğrultuda koleksiyonda olması gereken sanatçıların eserlerinin alınmasının uygun olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca danışmanlar tarafından koleksiyona eser alımının dönemsel olabileceği gibi tematik olarak da yapılabileceği vurgulanmıştır. Günümüz sanatçılarının eserlerinin koleksiyona dahil edilmesinin belirlenen politika doğrultusunda atılacak önemli adımlardan biri olacağı belirtilmiştir. İleriki dönemlerde

sanat piyasası içinde olabilecek sanatçıların eserlerinin alınmasının önemi vurgulanmıştır.

Akbank Sanat danışmanları özellikle Akbank Sanat'ta açılan sergilerde yer alan sanatçıların eserlerinin ve Türk çağdaş sanat piyasası içinde şu an aktif bulunan ve uluslararası projelerde yer alan sanatçıların eserlerinin koleksiyona dahil edilmesini tavsiye etmektedirler. Satın alınacak eserlerin seçiminde sanatsal yatırımın da düşünülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü bankanın koleksiyon oluşturmadaki nedenlerden biri de yatırım yapmaktır. Bu noktada satın alınacak eserlerin önemi tekrar ortaya çıkmaktadır.

4.3.3 Belirlenen Koleksiyon Çerçevesi Dışında Kalan Eserlerin Durumu

Belirlenen koleksiyon çerçevesinin dışında kalan eserlerin koleksiyondan çıkarılarak bankanın merkez ofisine devredilmesi düşünülmektedir. Bu eserlerin banka müşterilerine armağan edilmesi önerisi gündeme gelmiştir. Hem koleksiyondan çıkarılacak olmaları hem de eserlerin muhafazasının zorluğu nedeniyle böyle bir yöntem düşünülmüştür. Sanatçıya destek amacıyla alınan bu eserlerin kurum tarafından satışı düşünülmemektedir. Danışma kurulu toplantılarında alınan bu kararın önümüzdeki dönemlerde uygulanması düşünülmektedir.

5. AKBANK SANAT ESERLERİ KOLEKSİYONU İÇİN KOLEKSİYON YÖNETİM POLİTİKASI ÖNERİSİ

Giriş bölümünde kısa olarak tanımlarına yer verilen “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramları bu tezin temel kavramlarıdır. Söz konusu kavramlar bu bölümde detaylı olarak ele alınmaktadır.

5.1 “Koleksiyon Yönetimi” ve “Koleksiyon Yönetim Politikası” Kavramları

Günümüzde “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” terimleri müzeciliğin en önemli kavramları arasında yer almaktadır. Hecken ve Tanner- Kaplash **koleksiyon yönetimini** şu şekilde tanımlamaktadırlar; “... koleksiyon yönetimini, bir müzenin, elinde bulundurduğu koleksiyonlar hususunda her zaman hesap verebilecek halde olmak gayesiyle giriştiği planlı, organize ve koordine faaliyetlerin tümüdür diye tarif edebiliriz” (Hecken ve Tanner- Kaplash, 1985, 1). Hale Özkasım ise koleksiyon yönetimini; “...müze koleksiyonlarına ilişkin etkinlik ve sorumlulukların, mesleki etik kurallar doğrultusunda gerçekleştirildiği bir uygulama alanı olarak tanımlanabilir” olarak ifade etmektedir (Özkasım, 2004, 30).

Koleksiyonların iyi bir sorumluluk bilinciyle idare edilmesi gerekmektedir. Koleksiyon yönetimi, müzenin işleyişini ortaya çıkarmaktadır. Bu, aynı zamanda müzenin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında bilgi sahibi olmamızı da sağlamaktadır. Müzeler toplumlara karşı sorumlulukları olan mekanlardır. Bu sorumluluğun en iyi şekilde yerine getirilmesinde koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetim politikasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Marie Malaro, **Koleksiyon Yönetim Politikasını**; “...bir müzenin var oluş sebebini ve gayelerini tesbit edip, bu gayelerin, toplama faaliyeti esnasında nasıl yorumlanacağını izah eden, teferruatlı, yazılı bir belgedir” olarak tanımlamaktadır (Malaro, 1979, 57).

Malaro'ya göre koleksiyon yönetim politikası aşağıdaki konuları detaylı şekilde izah eden bir belgedir:

- Müzenin var oluş sebebi ve toplama faaliyetinin hedefleri;
- Koleksiyonları için yeni parçalar elde etmenin usulleri;
- Koleksiyondan parça çıkarmanın usulleri;
- Başka müzelere parça ödünç verme ve başka müzelerden ödünç alma politikaları;
- Müzeye emanet edilen koleksiyon parçaları hakkında tutulacak kayıtların mahiyeti;
- Hesap tutma ve eldekilere sahip olma gayesiyle dönem dönem yapılacak sayımların prosedürleri;
- Koleksiyon parçaları, ödünç alınan veya müzeye emanet edilen parçalara dair sigorta prosedürleri” (Malaro, 1979, 59).

Koleksiyon yönetim politikasının temel alanları şu şekilde ifade edilmektedir:

- Koleksiyonun kapsamı,
- Elde etme,
- Ödünç verme,
- Kayıttan düşme,
- Konservasyon/bakım,
- Kayıtlar ve envanter,
- Erişim,
- Sigorta,
- Reprodüksiyon ve telif hakkı,
- İlgili yasalar,
- Eğitim ve araştırma koleksiyonu,
- Kamu açıklaması,
- Özel ahlaki durumlar (Özkasım, 2004, s. 123'ten alıntı).

Yazılı bir politika takip etmeyen müzelerin kendilerini tehlikeye attıkları, ve ihtiyatlı yönetim prensiplerine göre, müze varlıklarının satın alma, bakım ve devrinin yazılı talimat gerektirdiği sonucuna varılmaktadır. Koleksiyon yönetim politikası sadece müzenin konumunu belirtmekle kalmaz, keyfi kararları ve karışıklığa yol açan durumları önleyeceği için, başarılı bir koleksiyon yönetimi sağlar. Hecken ve Tanner-Kaplash'a göre, koleksiyon yönetim politikası, sadece kurumun eğilimleri, görüşleri ve kaygıları doğrultusunda değil, müzecilik mesleği tarafından geliştirilip önerilen genel prensipler doğrultusunda da olmalıdır (Hecken ve Tanner- Kaplash, 1985, 2).

Müzecilikte, “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikasına” neden ihtiyaç vardır sorusunun birçok yanıtı bulunmaktadır. Her şeyden önce bu kavramlar doğrultusunda hareket etmek müzeleri korur. Müzelerin, kendilerine ve toplumlara karşı olan sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmelerinde yardımcı olur. Müze çalışanlarının keyfi davranışlarını engeller ve müzelerin kişilerin değil toplumların menfaati için olduğunu ve bu doğrultuda hareket edilmesini sağlar. Hale Özkasım'a göre koleksiyon yönetiminin esas amacı; “...müzenin, koleksiyonlarına ilişkin etkinlikleri konusunda, toplumun güvenini kazanmak, bu etkinlik ve sorumlulukları kamuya beyan ederek, ondan onay almak, kabul görmektir. Bu, karşılıklı bir saygı ve güven ilişkisidir” (Özkasım, 2004, 31).

Koleksiyon yönetim politikası, her şeyden önce müzenin amacını ve bu amaç doğrultusunda müzenin çalışma yöntemini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar müze için şeffaflık sağlar. Politika, müzenin sorumluluklarının resmi deklarasyonu olarak da ifade edilebilir.

Koleksiyon yönetim politikası, müze misyonunun anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıda bulunan bir temel planlama belgesidir. Bu politika, müzenin misyon beyanına sıkı sıkıya bağlı olmalıdır. Küratörlük faaliyetleri için kılavuz olarak kullanılmalı ve diğer planlamalarla birlikte müzenin amaçlarını tanımlamalıdır. Koleksiyon yönetim politikası müzenin tarihsel koleksiyon modelinden kaynaklanıyor olabilir. Aynı zamanda, daha çağdaş bir seçicilik yaklaşımını yansıtabilir ve müzeye katılan yeni eserlere odaklanabilir (Edson ve Dean, 1996, 68).

Edson ve Dean'a göre koleksiyon yönetim politikasının hazırlanmasında göz önünde tutulacak çeşitli unsurlar bulunmaktadır:

- Politika, işletme personeline ve konuyla ilgilenen diğer kişilere yararlı bir kılavuz hizmeti sunacak bir tarzda yazılmalıdır.
- Politika, müzenin amaçlarının ve bu amaçlara ulaşmak yönünde kullanılan yöntemlerin açık ve net bir biçimde belirtilmesi için bir fırsat olarak görülmelidir.
- Politika, koleksiyonun bakımını, korunmasını ve ihtiyaçlarını değerlendirmek için etkili usuller öngörmelidir.
- Politika, müzenin idari yapısını gözden geçirip tanımlamalı ve müze yöneticisinin görevlerini saptamalıdır.
- Politika, bağlam içerisinde kişisel koleksiyon alanlarının ihtiyaçlarını veya bir bütün olarak müzenin amaçlarını incelemelidir.
- Politika, olağanüstü fırsatları karşılayabilecek denli esnek olmalıdır.
- Politika, koleksiyondaki eserleri etkileyen tüm faaliyetler için kayıt muhafaza usulleri belirtmelidir.
- Politika, koruması altında bırakılan tüm eşyalar için müzenin sorumluluk kapsamını açıklamalıdır.
- Politika, izleyici ihtiyaçlarını tespit etmeli ve koleksiyona erişilebilirliği açık ve net bir biçimde ifade etmelidir (Edson ve Dean, 1996, 68).

Koleksiyon yönetim politikası, müzenin amaçlarını ortaya koyan ve koleksiyon faaliyeti aracılığıyla bu amaçlara nasıl ulaşılabileceğini açıklayan kapsamlı bir yazılı beyandan oluşur. Bu politikanın en temel işlevlerinden biri, işletme personeline sorumluluklarını yerine getirirken kılavuzluk etmektir. Bu nedenle söz konusu politika faydalı talimatlar sunmaya yetecek oranda ayrıntılı olmalı, ancak prosedüre ait önemsiz detayları da barındırmamalıdır. Geçici nitelikteki kararların alınmasını sağlayabilmek için esneklik de son derece önemlidir. Bu hedefler aşağıdaki hususlar göz önünde tutularak gerçekleştirilebilir:

- Sorumluluk alanlarını açık ve net bir biçimde tanımlamak.
- Karar alma yetkisini, mümkün olduğu oranda bir kişiye veya gruba aktarmak.
- Bir politika belirlemek, ancak uygun hallerde, karar alma makamlarının olağanüstü koşullar altında istisnalarla bulunmasına izin vermek.
- Koleksiyonla ilgili tüm kararlara ilişkin olarak tam ve yazılı kayıtların tutulması gereğinin altını çizmek (Fahy, 1995, 13).

Bir müzenin mekân ve hizmet şartlarını tanımlarken atılacak ilk adım, müzenin koleksiyon politikasını ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Koleksiyona ne ekleneceğini, koleksiyonun nasıl yönetileceğini ve bakımının nasıl sağlanacağını, ne amaçlar için kullanılacağını ve ne hızla büyüyeceğini açıklayan şirket politikası kuralları olmaksızın planlama süreci sağlam bir temelden yoksun kalacaktır.

Koleksiyon politikası, müzenin misyonu ve yetkisi ile ilgili beyanlarla sıkı bir ilişki içerisindedir. Müzenin misyonu ile ilgili beyan, müzenin uzun dönemli ana hedeflerini ifade etmek suretiyle müzenin amaçlarını ortaya koyar. Müzenin yetkisiyle ilgili beyan ise müzenin misyonunu yerine getirirken gerçekleştireceği çalışmaların sınırını çizer. Esasen bu temel politikalarla dayanan koleksiyon politikası, önceden belirlenmiş bir süre için koleksiyonların geliştirilmesi, bakımı ve yönetimine ilişkin bir çerçeve çizer. Diğer politikalar için söz konusu olduğu gibi, koleksiyon politikası da mütevelli heyeti tarafından düzenli aralıklarla gözden geçirilmeli ve hem kullanışlı, hem de bilfiil kullanılan canlı bir politika olması sağlanacak şekilde değişikliklere uğramalıdır (Lord, 2001, 115). Müzelerin öncelikle yeterli bir politika çerçevesine sahip olup olmadıklarını değerlendirilmelidir. Müzenin her bir fonksiyon alanıyla ilgili olan mesleki uzmanları kendi alanlarıyla ilgili politikaları gözden geçirmeli ve ekip yöneticisine bu politikaların güncelleştirilmesi ve gereken hallerde geliştirilmesi için önerilerini sunmalıdırlar. Böylelikle politikanın düzenli olarak kontrol edilmesi ve güncellenmesi sağlanabilir. Lord'a göre koleksiyon politikaları şu hususlarda özel talimatlar içermelidir:

- Koleksiyonun yetki alanı
- Koleksiyonun kapsamı
- Koleksiyonun kullanım alanları

- Koleksiyon yönetimi
- Koleksiyonun saklanması
- Koleksiyon gelişim stratejisi (Lord, 2001, 115)

“Koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” terimleri genellikle müzeler söz konusu olduğunda gündeme gelmektedir. Özel koleksiyonlar için bu kavramların önemi ve gerekliliği bilinse de birçok özel koleksiyoncu bu kavramlardan uzak hareket etmektedirler. Bu çalışmada, incelenen özel koleksiyonların bazılarının koleksiyon yönetim politikalarının olup olmadığı konusunda net bir sonuç alınamamıştır. Kuruluşların bazıları ise koleksiyon politikasına sahip olduklarını belirtmişler fakat bu belgeleri diğer kişi ya da kurumlara vermeyi uygun görmemişlerdir. Şirket politikalarındaki gizlilik bu durumun açıklaması olarak düşünülebilir. Bu nedenle Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için hazırlanan koleksiyon yönetim politikası müzelerin politikalarının incelenmesi ve bu politikalar ile özel koleksiyonlar arasındaki değerlendirme ve kıyaslama ile ortaya çıkmıştır. Malero, koleksiyon yönetim politikalarının tek tip olmaması gerektiğini, bu işin idealinin her müzenin kendi ruhunu tahlil ederek ve kendini eğiterek kendi politikasını tesbit etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Malero, 1979, 58).

Bu bölümde de belirtildiği gibi koleksiyon yönetim politikasının birçok temel alanı vardır. Bu bölümde oluşturulan model önerisinde belirtilen bu temel alanlardan sadece bir kısmı (eser edinme, elden çıkarma, ödünç verme, konservasyon/bakım, kayıtlar ve envanter, sigorta, erişim) yer almaktadır. Bunun nedeni bu modelin dünyada ve Türkiye’de görmeye çok alışık olmadığımız bir şekilde bir finans kuruluşu koleksiyonu için hazırlanmış olmasıdır. Koleksiyon yönetim politikasını oluşturan unsurlar bu durumun değerlendirilmesi sonucunda seçilmiştir.

Herhangi bir müze için hazırlanan politika ile bir finans kuruluşu koleksiyonu için hazırlanan politika arasında farklılıklar vardır. Müzeler, halka açık mekanlardır ve fonksiyonları ve genel yapıları ile koleksiyonlarını sunarlar. Banka koleksiyonları ise daha kapalı bir gruba yöneliktir ve koleksiyon kurum tercihleri ile halkla paylaşılır. Bu gibi benzer durumlar bankanın koleksiyon yönetim politikasında yer alan temel alanları

belirler. Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için önerilen koleksiyon yönetim politikasının oluşturulmasında, koleksiyonun genel durumu, kurumun işleyişi, hedefler, amaç ve kurumun şartları düşünülerek politikada yer alan temel alanlar belirlenmiştir.

5.2 Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu İçin Hazırlanan Koleksiyon Yönetim Politikası Önerisi

Bu bölümde Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için hazırlanan koleksiyon yönetim politikası önerisi sunulmaktadır.

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu Koleksiyon Yönetim Politikası

Giriş

Akbank sanat eserleri koleksiyonu Akbank'ın yıllardır şube galerileri, Aksanat ve diğer galeri ve sanatçı atölyelerinden satın aldığı ya da sanatçılar tarafından kuruma hediye edilen eserlerden ve danışma kurulu üyelerinin önerileriyle satın alınan eserlerden oluşmaktadır. Koleksiyonda Türk sanatçıların eserleri bulunmaktadır. Koleksiyonun amacı sanata ve sanatçıya destek anlayışı ile Türk Resim Sanatı için bir kaynak, referans olabilmek ve satın aldığı eserleri, sanata ve sanatçıya duyduğu saygı doğrultusunda, en iyi şekilde korumak ve halkla paylaşmaktır.

Akbank sanat eserleri koleksiyonu gerek ulusal gerekse uluslararası platformda kurum için çok önemli bir prestij kaynağıdır. Koleksiyon, kurumun ilerici ve yenilikçi bir imaj yaratma imkanına destek olmaktadır.

Akbank sanat eserleri koleksiyonunun oluşumu Akbank'ın finansal desteği ile meydana gelmiştir. Sonraki dönemlerde yapılacak alımlar da yine kurum desteği ile yapılacaktır.

Bu politika, uzun dönemler boyunca uygulanan keyfi alımların önüne geçmek ve kurumun doğru veya gerçek anlamda bir koleksiyona sahip olabilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca, koleksiyon yönetim politikası eserlerin elde edilmesi, elden çıkarılması, ödünç verme, konservasyon/ bakım, kayıtlar/envanter ve sigorta ve erişim işlemlerinin en doğru şekilde yapılmasını sağlamaktadır.

Vizyon

- Türk resim sanatının gelişimine katkıda bulunmak, Türk sanatçıların üretimine destek olmak ve Türk sanatının ve sanatçılarının ulusal ve uluslararası platformda tanıtımını sağlamaktır.

Misyon

- Türk resim sanatında önemli yeri olan sanatçıların eserlerine sahip olmak,
- Türk resim sanatının her döneminden eserlere sahip olmak,
- Öncelikle çağdaş sanata destek vermek ve bu alandaki eserlere sahip olmak,
- Çağdaş Türk sanatının temsil edilebileceği eserlere sahip olmak, bu alanda kaynak ve referans olabilmek,
- Sahip olduğu eserleri halkla paylaşmak,
- Sahip olduğu eserleri korumak,
- Finans konusunda uzman olan bir kurumun sanata verdiği önemi göstermek ve benzer kuruluşlara örnek olmak
- Kurumun imajını güçlendirmek
- Özel koleksiyonlara erişimi sağlamak

Eser Elde Etme/ Eser Edinme

Akbank sanat koleksiyonuna dahil edilecek tüm eserler satın alma, bağış, hediye ve değiş tokuş yöntemleriyle gerçekleştirilebilir. Bu yöntemler ile yapılacak olan eser

edinimleri için bazı kriterler vardır. Eser edinimlerinde bu kriterler dikkate alınarak eserler koleksiyona dahil edilir.

Eser edinim kriterleri:

- Koleksiyona dahil edilecek eserin belirlenen misyona uygun olması, koleksiyonu bütünlemesi,
- Koleksiyonda eseri olmayan sanatçıların eserlerinin tercih edilmesi,
- Çağdaş Türk sanatına ait eserlerin alımının öncelikli olması,
- Koleksiyonda birden fazla eseri olan bir sanatçının belirli bir dönemi yeni edinilecek olan eser ile tamamlanıyorsa bu eserin alınması,
- Eserin sergileme şartlarına uygun durumda olması,
- Kurumun uzun vadede çıkarlarının düşünülerek eser alımlarının gerçekleştirilmesi,
- Kurumun uluslararası platformdaki yeri düşünülerek eser seçimlerinde de aynı titizliğin gösterilmesi,
- Bağış ve hediye yoluyla yapılan eser edinimlerinde koleksiyonun misyonu ve çerçevesi göz önünde tutularak yapılması,
- Değiş tokuş yöntemiyle yapılacak eser edinimlerinde koleksiyondan çıkarılacak eser ve koleksiyona dahil edilecek olan eser arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi,
- Değiş tokuş yönteminin koleksiyonun çıkarlarının düşünülerek yapılması.

Eser edinimde seçici kurul:

Eser edinme, koleksiyon yöneticilerinin ve danışma kurulunun ortak kararı ve onayı ile yapılır. Sadece bir kişinin kararı ve onayı ile eser edinme işlemi yapılamaz. Bütün üyelerin onayladığı eserler koleksiyona dahil edilir. Üyeler eser seçiminde koleksiyon misyonu doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. Sadece kurum yöneticilerinin seçimi ya da kararı ile eser koleksiyona dahil edilemez. Kişisel tercihler ile yapılan seçimler koleksiyona dahil edilemez.

Elden Çıkarma

Koleksiyonun vizyon, misyon ve amaçlarını desteklemeyen eserler koleksiyondan çıkarılabilir. Bu işlem yine koleksiyon yöneticilerinin ve danışma kurulu üyelerinin ortak kararı sonucunda yapılabilir. Üyelerden bir tanesinin koleksiyondan çıkarmaya karşı olması durumunda eser koleksiyonda kalır.

Elden çıkarma kriterleri:

- Eser koleksiyonun vizyon, misyon ve amaçlarını desteklemiyorsa,
- Eser sanatçının koleksiyonda olan eserinin çok benzeri veya estetik açıdan daha arka planda kalan eserlerinden biriyse,
- Bir sanatçının koleksiyonun amacını desteklemeyecek birden fazla eseri bulunuyorsa,
- Eser, sanatçısının oluşturduğu estetik değerlerin çok dışında kalan bir çalışma ise,
- Eser onarılamayacak derecede yıpranmış ise.

Ödünç Verme

Akbank sanat koleksiyonu misyonunda da belirtildiği gibi sahip olunan eserlerin halkla paylaşımı önde gelen ilkelerden biridir. Akbank sanat koleksiyonunda yer alan eserler diğer kurumların sergilerinde yer almak üzere kurumlara ödünç verilebilir. Ödünç vermede koleksiyon yöneticileri karar merciidir. Ödünç verilen eser ile ilgili karşılıklı iki taraf arasında sözleşme imzalanır. Kurum eseri ödünç vermek istemediği durumlarda karşı tarafa mazeret bildirmek zorunda değildir.

Ödünç verme kriterleri:

- Eser halkın ziyaretine açık olan alanlarda sergilenmek şartı ile ödünç verilir,
- Eser ticari amaç için düzenlenmiş bir sergi için ödünç verilemez,
- Ödünç verilen eserin sergilenmesi sırasında eserin Akbank Sanat Koleksiyonu'nda olduğu belirtilir,

- Eserin tesliminden sonra nakliye ve sergileme süresince her türlü olumsuz şartlara karşı eser ödünç alan tarafından sigortalanır,
- Eserin sergileneceği ortamın eserin sağlığı açısından tehdit oluşturmaması karşılığında eser verilir,
- Eserin ödünç alana tesliminden önce ve ödünç verene teslimden önce iki tarafından da uygun gördüğü uzmanlarca incelenmesi gerekir.

Konservasyon/ Bakım

Koleksiyonda bulunan bütün eserlerin düzenli olarak bakımı yapılır. Eserlerin bakımı her yıl koleksiyon yöneticileri ve danışma kurulu üyelerinin ortak belirlediği uzman kadro tarafından yapılır. Kurumun farklı binalarında asılı olan eserlerin bulundukları konum uzmanlar tarafından tekrar değerlendirilir. Uzmanlarca asılı oldukları bölümlerde kalmaları uygun görülmezse eserler depo alanlarına nakliye edilir.

İdeal bir koruma için: Eserlerin büyük bir kısmının bulunduğu depoların ısı, ışık ve nem oranlarının düzenli olarak kontrol altında tutulması; Eserlerin korunması için uygun olan ortamın sağlanması; Bu ortamın oluşturulabilmesi için ısısının 18-20 C°, nem oranının ise %50- %55 arasında tutulması gerekmektedir.

Eserlerin nakliyesi sırasında uygun ambalajlama ve taşıma şartları sağlanmalıdır. Eserlerin depolara girişinden önce ve çıkışından sonra depo girişinde bulunan uygun ortamda yeni ortama alışma süreci nedeniyle bir süre bekletilmesi gerekmektedir.

Kayıtlar ve Envanter

Koleksiyon kayıtları iki şekilde tutulmalıdır. Birincisi; koleksiyon için hazırlanmış bilgisayar programı ile elektronik ortamda kayıtların tutulması. İkincisi ise; hazırlanan bu programdan alınmış eser kimlik bilgilerinin çıktılar halinde dosyalarda arşivlenmesidir. Koleksiyonda bulunan eserlerin her birinin eser kimlik kartı bulunmalıdır. Eser kimlik kartları koleksiyon yetkilileri tarafından hazırlanmalıdır. Eser kimlik kartında bulunması gereken bilgiler:

- Eser numarası,
- Sanatçı adı,
- Eser adı,
- Eserin yapım yılı,
- Eserin malzemesi,
- Eserin satın alındığı değer,
- Eserin bugünkü değeri,
- Eserin bulunduğu yer,
- Eserin bugüne kadar hangi bölümlerde sergilendiği,
- Eserin fotoğrafı.

Eserlerin depolardan çıkarılması durumunda depolarda bulunan kayıt defterleri ve sanat eseri koleksiyonu için hazırlanmış bilgisayar programında güncellenmesi gerekmektedir.

Sigorta

Koleksiyonda bulunan bütün eserler yangın, hırsızlık, doğal afet ve terör saldırılarına karşı sigortalıdır. Sigorta poliçeleri yıllık olarak yapılır. Her yıl sonunda yapılan eser değerlendirmesinden sonra yıllık sigorta bedelleri hesaplanır ve poliçeler bu değerlere göre hazırlanır. Eserlerin başka bir yere nakliyesi sırasında eserlerin değeri üzerinden nakliye sigortası yapılır.

Erişim

Koleksiyonun yer aldığı ana depolara halka açık değildir. Koleksiyonda yer alan eserlerle ilgili her türlü bilgi koleksiyon kataloğunda yer almaktadır. Bu katalog Akbank Sanat'tan temin edilebilir. Ayrıca talep edildiğinde eserlerle ilgili künye bilgi ve eser fotoğrafı koleksiyon yöneticileri tarafından kişilere verilir.

Koleksiyonun genel durumu ve idari konuları içeren maddeler:

- Koleksiyon yönetim ekibi üç uzman ve üç teknik elemandan oluşur,
- Koleksiyon yönetim politikası her üç yılda bir koleksiyon yöneticileri tarafından güncellenir,
- Koleksiyon yöneticileri, banka yönetim kurulu ve danışma kurulu tarafından denetlenir,
- Koleksiyonla ilgili olağanüstü bir durum söz konusu olduğunda ve durum ile ilgili yönlendirme koleksiyon yönetim politikasında yer almıyorsa banka yönetim kurulu, danışma kurulu ve koleksiyon yöneticilerinin ortak kararı ile hareket edilir,
- Her beş yılda bir koleksiyon danışma kurulu ve koleksiyon yöneticilerin belirlediği uzmanlar tarafından değerlendirilir ve eserlerin maddi değeri belirlenir,
- Koleksiyon yöneticileri, her yıl koleksiyonun son durumunu anlatan bir makale yayınlamakla yükümlüdürler,
- Koleksiyon yöneticileri her beş yılda bir sergi düzenler. Bu sergiler koleksiyonun halka paylaşımı amacıyla bütün Türkiye genelinde düzenlenir.

5.3 Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu İçin Hazırlanan Koleksiyon Yönetim Politikası Önerisinden Yola Çıkararak Yapılabilecek Eser Edinme ve Elden Çıkarma Örnekleme

Bu bölümde her iki öge için birer örnek seçilmiştir. Eser edinmede “1914 Kuşağı”, elden çıkarmada ise Haluk Cemil Tanju örnekleri ele alınmıştır.

Eser edinmede “1914 Kuşağı” grubunun örnek olarak seçilme nedeni, grubun Türk resim sanatında önemli bir yerinin olmasına rağmen koleksiyonda bu gruba ait eksikliklerin olması, yeterli derecede eserin yer almamasıdır. Haluk Cemil Tanju’nun elden çıkarmaya örnek olarak seçilme nedeni ise sayfa 74’ de gerekçelendirilmiştir.

Eser edinme:

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için önerilen politika kriterlerinden yola çıkarak hareket ettiğimizde “1914 Kuşağı”, “Çallı Kuşağı” veya “Türk İzlenimcileri” olarak tanınan grubun koleksiyon dahilinde yeniden değerlendirilmesinde şu yöntem uygulanabilir:

“1914 Kuşağı”, “Çallı Kuşağı” veya “Türk İzlenimcileri” olarak tanınan grubun başlıca üyeleri, İbrahim Çallı (1882-1960), Hüseyin Avni Lifij (1886-1927), Namık İsmail Sebük (1890-1935), Nazmi Ziya Güran (1881-1937), Feyhaman Duran (1886-1970), A. Hikmet Onat (1882-1977) ve M. Ruhi Arel’dir (1880-1931).

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu’nda eseri bulunan “1914 Kuşağı” sanatçıları:

- Namık İsmail
- Hikmet Onat
- Feyhaman Duman

Namık İsmail:

Sanatçının koleksiyonda toplam beş adet eseri bulunmaktadır:

- 1- “Büyük Valide Han”, 1930, duralit üzerine yağlıboya, 31x 24 cm.
- 2- “Nü”, 1930, kağıt üzerine karakalem, 38x 54 cm.
- 3- “Nü”, 1930, kağıt üzerine karakalem, 30x 38 cm.
- 4- “Nü”, 1930, kağıt üzerine karakalem, 22x 52 cm.
- 5- “Nü”, 1930, kağıt üzerine karakalem, 25x 52 cm.

Hikmet Onat:

Sanatçının koleksiyonda toplam üç adet eseri bulunmaktadır:

- 1- “Kuruçeşme Sırtlarında Sabah”, 1966, tuval üzerine yağlıboya, 70x 100 cm.
- 2- “Boğaziçi’nden Bir Görünüm”, 1965, tuval üzerine yağlıboya, 54x 73 cm.
- 3- “Fındıklı Sahili”, 1927, tuval üzerine yağlıboya, 150x 190 cm.

Feyhaman Duran:

Sanatçının koleksiyonda bir adet eseri bulunmaktadır:

- 1- “Manolyalar”, 1960, tuval üzerine yağlıboya, 60x 37 cm.

Genel olarak değerlendirildiğinde “1914 Kuşağı” sanatçılarından oluşan koleksiyonun yeniden değerlendirilme çalışması için gerekli uygulamalar şu şekilde olabilir:

- Grupta yer alan başlıca yedi sanatçıdan sadece üç sanatçının (Namık İsmail, Hikmet Onat, Feyhaman Duran) eserleri koleksiyonda yer almaktadır.
- Öncelikle diğer dört sanatçının (İbrahim Çallı, Hüseyin Avni Lifij, Nazmi Ziya Güran, M. Ruhi Arel) eserlerinden örnekler koleksiyona dahil edilmelidir.
- Her sanatçının kendi gelişimine ve geçiş dönemlerine ait örnekler koleksiyona dahil edilmelidir.
- Yeni eserlerin koleksiyona dahil edilmesiyle, “1914 Kuşağı” grubunun tüm özelliklerini görebileceğimiz bir koleksiyon oluşturulmalıdır.
- Feyhaman Duran’ın portre eserlerinin koleksiyona dahil edilmesi önemlidir. Çünkü Feyhaman Duran Türk resim sanatında portre ressamı olarak ünlenmiştir. Koleksiyon genelinde düşünüldüğünde diğer portre eserler ile beraber portre resim sergisi düzenlenebilir.
- Koleksiyona dahil edilmesi uygun görülen eserler, satın alma ya da değiş tokuş yöntemiyle yapılabilir. Müzayede evlerinin ya da özel koleksiyonlardan yapılan satışlar takip edilerek koleksiyona yeni eserler kazandırılabilir.

Elden çıkarma:

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için önerilen politika kriterlerinden yola çıkarak hareket edildiğinde Haluk Cemil Tanju’nun koleksiyon dahilinde yeniden değerlendirilmesinde şu yöntem uygulanabilir:

Haluk Cemil Tanju:

Sanatçının koleksiyonda toplam 28 adet eseri bulunmaktadır:

1. “Gülhane Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 26x 32 cm.
2. “Atlı Köşk Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 22x 33 cm.
3. “İshak Ağa Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 27x 33 cm.
4. “Çeşme Meydanı Kasımpaşa”, kağıt üzerine guaj, 37x 27 cm.
5. “Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 22x 20 cm.
6. “Mihrimah Sultan Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 27x 21 cm.
7. “Hacıların Veda Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 20x 24 cm.
8. “Paşa Limanı Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 33x 21 cm.
9. “Süleyman Kaptan Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 20x 24 cm.
10. “Silahtar Çeşmesi Kabataş”, kağıt üzerine guaj, 23x 24 cm.
11. “Valide Sultan Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 24x 28 cm.
12. “İstinye Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 22x 31 cm.
13. “Beşirağa Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 20x 24 cm.
14. “Belkıs Meşrep Kalfa Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 25x 30 cm.
15. “Abdülhamit Çeşmesi”, kağıt üzerine guaj, 21x 23 cm.
16. “Yusuf Secaeddin Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 16x 26 cm.
17. “Bahçekapı Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 26x 31 cm.
18. “Tophane Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 31x 23 cm.
19. “Maçka Hamidiye Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 19x 30 cm.
20. “Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 30x 20 cm.
21. “Süleyman Bey Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 20x 29 cm.
22. “Güzel Tepe çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 22x 28 cm.
23. “Eski Kanlıca Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 22x 20 cm.
24. “Sebilli Çeşme”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 26x 31 cm.
25. “Nazır Hayripaşa Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 19x 25 cm.
26. “Divan Yolu Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 20x 24 cm.
27. “Alemdar Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 20x 22 cm.
28. “Kaptanpaşa Çeşmesi”, kağıt üzerine suluboya, guaj, 20x 20 cm.

Haluk Cemil Tanju'nun koleksiyonda bulunan 28 adet eseri İstanbul Çeşmeleri resimleridir. Sanatçının çeşitli koleksiyonlarda İstanbul'un anıtsal çeşmeleri konulu yaklaşık 100 adet eseri bulunmaktadır (Gören, 1998, 118). Bu yönüyle değerlendirildiğinde koleksiyonda bulunan 28 eserin aynı zamanda belgesel bir değerinin de olduğu belirtilebilir. Bu eserler bir açıdan da seri niteliğini taşımaktadırlar. Sanatçının koleksiyonda farklı konulu bir eseri bulunmamaktadır. Koleksiyonda bulunan 28 eser belgesel niteliği çok önemlidir fakat öneri olarak sunulan koleksiyon yönetim politikası misyon maddelerinden biri olan "Çağdaş Türk sanatının temsil edilebileceği eserlere sahip olmak, bu alanda kaynak ve referans olabilmek" maddesi ile uygun düşmemesi nedeniyle koleksiyondan çıkarılabilir.

Yapı Kredi Bankası, aynı sanatçının eserlerinden oluşan "İstanbul Çeşmeleri" başlığı altında bir koleksiyona sahiptir. Koleksiyonda bulunan 28 adet eser Yapı Kredi Koleksiyonu'na devredilebilir ya da değiş tokuş yapılabilir. Böylece daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi her ne kadar özel koleksiyon olsa da Türkiye'ye ait olan bu eserler en doğru ve uygun şekilde halka sunulmuş olur.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ekonominin en önemli yapı taşlarından birini oluşturan bankalar, sosyal etkinlikleriyle de toplumun refah kalitesinde etkin rol oynamaktadırlar. Kültür sanat, eğitim gibi alanlarda pek çok çalışmayla, toplumun bugününe ve geleceğine ışık tutup destek olurken, bilinirliklerini artırıp imajlarını da güçlendirmektedirler. Ürün ve hizmet kalitesinin yanı sıra sosyal sorumluluk projelerinin de rekabet için şart olduğunun farkında olan birçok firma gibi, bankalar da düzenledikleri kültür sanat etkinlikleri ile toplumsal hayata katkıda bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası platformda değerlendirildiğinde kültür ve sanat etkinliklerinin en kapsamlı düşünülmesi gereken ayağı ise sanat eserleri koleksiyonudur. Bankalar sanat eserleri koleksiyonlarıyla bir taraftan prestij sağlarken diğer taraftan da kurumlar arasındaki rekabeti sanat eseri koleksiyonculuğunda da farklı bir boyuta taşımaktadırlar.

Sanat eseri koleksiyonculuğu kurumlar için önemli bir alan teşkil etmektedir. Kurumların sahip oldukları sanat eseri koleksiyonlarının yetkin kişiler tarafından tasnif edilerek sanatseverlere sunulması ve yeni alınacak sanat eserleri için bilinçli bir politika izlenmesi, bu koleksiyonlara sahip olmak kadar önemlidir. Genel olarak finans kuruluşları bu güne kadar kültür ve sanat işlerini reklam ve tanıtım bağlamında yürütmüşlerdir. Oysa bu alana yapılan yatırım ve harcamaların boyutu düşünüldüğünde artık yeni ve daha kapsamlı bir politikanın gerekliliği kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun için çağdaş müzeciliğin önerdiği stratejik yaklaşım, iyi bir koleksiyon yönetim politikasıdır.

İlk bakışta daha çok müzeler için düşünülen koleksiyon yönetim politikasının olması gerekliliği aslında bütün sanat eseri koleksiyonları için önerilmelidir. Özellikle konumuz olan finans kuruluşları, bankaların sanat eserleri koleksiyonu için de böyle profesyonel bir bakışın gerekliliği kaçınılmazdır. Beşinci bölümde de belirtildiği gibi, koleksiyon yönetim politikasının birçok farklı temel alanları bulunmaktadır. Oluşturulan model önerisinde, belirtilen bu temel alanlardan sadece “eser edinme, elden çıkarma, ödünç verme, konservasyon/bakım, kayıtlar ve envanter, sigorta ve erişime” yer verilmektedir. Bunun nedeni, bu önerinin dünyada ve Türkiye’de görmeye çok alışık

olmadığımız bir şekilde bir finans kuruluşu koleksiyonu için hazırlanmış olmasıdır. Koleksiyon yönetim politikasını oluşturan alanlar, bu durumun değerlendirilmesi sonucunda seçilmiştir. Yukarıda belirtilen alanlar, koleksiyonun gelişimi, sürekliliğinin sağlanması, uygun şartlarda korunması gibi amaçlar nedeniyle politikada yer almaktadır. Koleksiyon yönetim politikası temel alanlarından birisi olan “reprodüksiyon” bu öneride yer almamaktadır. Çünkü, koleksiyonda yer alan eserlerin reprodüksiyonu ve bunlarla ilgili farklı malzemelerin yapılması koleksiyonun oluşturulmasındaki temel hedefler arasında bulunmamaktadır. Aynı şekilde “eğitim ve araştırma koleksiyonu” alanı da bu öneride yer almamaktadır. Çünkü bu alan özellikle öğretim ve diğer amaçlar için ayrılmış objelere ilişkin politikayı belirler. Örneğin arkeoloji müzelerinin sahip olduğu etüdlük malzeme ile ilgili konular “eğitim ve araştırma koleksiyonu” başlığı altında politikada yer alır. Akbank Koleksiyonu’nda ise bu tür eserlerin olmaması nedeniyle bu alan öneride yer almamaktadır. Eğitim başlığı, direk olmasa da dolaylı olarak koleksiyonun hedefleri arasında yer almaktadır.

Herhangi bir müze için hazırlanan politika ile bir finans kuruluşu koleksiyonu için hazırlanan politika arasında farklılıklar vardır. Müzeler, halka açık mekanlardır ve fonksiyonları ve genel yapıları ile koleksiyonlarını sunarlar. Banka koleksiyonları ise daha kapalı bir gruba yöneliktir ve koleksiyon, kurum tercihleri ile halkla paylaşılır. Bu gibi benzer durumlar bankanın koleksiyon yönetim politikasında yer alan temel alanları belirler. Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için önerilen koleksiyon yönetim politikasının oluşturulmasında, koleksiyonun genel durumu, kurumun işleyişi, hedefler, amaç ve kurumun şartları düşünülerek politikada yer alan temel alanlar belirlenmiştir.

Koleksiyon yönetim politikası çerçevesinde yapılan bütün çalışmalar sayesinde kurum uzun vadede istenmeyen sonuçlar ve bireysel kaprislerle karşılaşmaz. Özellikle banka koleksiyonlarının en önemli problemlerinden biri olan keyfi kararlarla yapılan işlemler de bu yolla önlenmiş olacaktır. Türkiye’de banka koleksiyonlarının oluşumunda banka yöneticilerinin keyfi kararları önemli bir etkidir. Yöneticilerin bireysel tercihleri ve zevkleri sonucunda alınan eserler koleksiyonların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetim politikası kavramları keyfi kararları ortadan kaldırır. Koleksiyon yönetim politikasında bulunan

“eser edinme” ögesi eser alımındaki kriterleri belirler ve böylelikle keyfi kararlarla eser alımını otomatik olarak engeller. Bu durumun sonucunda, banka koleksiyonları özel koleksiyonlar olmalarına rağmen kişisel tercihlerle gündeme gelemezler.

Kurumların koleksiyonlarındaki sürekliliğin sağlanabilmesi için koleksiyon yönetim politikasının gerekliliği kabul edilmiştir. Ancak, bu çalışma sırasında; sanat eseri koleksiyonculuğunun belirlenmiş bir vizyon ve misyondan yola çıkarak yapılması gerekliliğinin kurumlar tarafından kolayca benimsenmesine rağmen, yazılı bir koleksiyon yönetim politikası oluşturma aşamasına geçişte ciddi bir tutukluk yaşandığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda Türkiye’deki kurumların sanat eserleri koleksiyonlarının bulunmasına rağmen, sadece koleksiyondan sorumlu birimlerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Önemli sayıda esere sahip olmalarına rağmen koleksiyonların yönetimi kurumun kültür-sanat organizasyon birimlerine, reklam ve halkla ilişkiler bölümlerine, bazen de satınalma ve emlak müdürlükleri bölümleri sorumluluğuna verilmiştir. Sadece koleksiyondan sorumlu birimlerin bulunmayışı koleksiyon yönetim politikası kavramının olmayışının da bir nedeni olarak düşünülebilir. Ayrıca bu birimlerin eksikliği bugün karşılaştığımız bazı problemlerin ve eksikliklerin de sebebi olarak düşünülebilir.

İkinci bölümde incelenen kurumlardan büyük bir bölümünün koleksiyon yönetim politikasına sahip olmadıkları belirtilmiştir. Bazı kurumlar ise koleksiyon yönetim politikalarının olduğunu fakat bunun diğer kişi ya da kurumlara açık olmadığını, verilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Oysa “koleksiyon yönetim politikası” kamuya beyân edilmesi gereken yazılı bir belgedir. Bu belgelerin kamuya beyân edilmemesi politikanın hazırlanma amacına ters düşmektedir.

Çalışma sırasında Türkiye’de bankaların sahip oldukları sanat eseri sayısının küçümsenmeyecek kadar az olduğu bir kez daha görülmüştür. İkinci bölümde de belirtildiği üzere bu kuruluşlar belirli bir zaman süresinde topladıkları sanat eserlerini “koleksiyon” başlığı altında sunmuşlar ve koleksiyona sahip olduklarını ifade

etmişlerdir. Ancak, bankaların koleksiyonlarına bakıldığında, bu koleksiyonların gerek oluşum gerekse sonraki aşamalarında koleksiyon yönetim politikası kavramından uzak hareket edildiği görülmektedir. Bunun sonucunda da sahip olunan koleksiyonların gerçek anlamda bir koleksiyon değeri olup olmadığı halen tartışılmaktadır.

Akbank sanat eserleri koleksiyonu için de benzer durum söz konusudur. Kurum için başlayan yeni dönem ile birlikte koleksiyonun yeniden değerlendirilmesi zorunluluğu ve bu doğrultuda da koleksiyon yönetimi ve koleksiyon yönetim politikasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Nitelikli bir koleksiyonun oluşması için belirlenmiş bir amaç çerçevesinde hareket etmek gerekmektedir. “Koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramları her şeyden önce koleksiyonun amacının, vizyonunun, misyonunun belirlenmesini gerektirir.

Koleksiyon yönetimi şeffaflığı da beraberinde getirir. Bu da kurumların ve kişilerin açık olmasını ve anlaşılır olmalarını sağlamaktadır. Şeffaflık hem koleksiyonu hem de yöneticilerini korur. Koleksiyon yönetim politikası, kurumun ciddiyetini ve disiplinini gösterirken politika, çalışmaları ve uygulamaları kolaylaştırır. Çünkü belirlenen bir çalışma siteminden yola çıkılarak hareket edilebilir, böylelikle de verim artırılabilir. Yazılı politikalar sayesinde yöneticiler tarafından alınan kararlar uygulanır, burada söze dayalı yönetim sistemi ile yazıya dökülmüş yönetim sistemi arasındaki farkın önemi açıkça görülmektedir.

Bankaların sanat eseri sahibi olmaları onları hem kendi koleksiyonuna hem de sanata karşı sorumlu kılmaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak değerlendirildiğinde sahip olunan koleksiyon yönetimi kavramının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma sonucunda sadece müzeler için değil bütün özel koleksiyonlar için de “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramlarından yola çıkarak hareket edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye’deki banka koleksiyonları başlangıcından itibaren bu kavramlar çerçevesinde değerlendirilebilmiş olsaydı ve

uygulamalar yazılı bir politika üzerinden yürütülebilseydi bugün bankalar çok daha nitelikli koleksiyonların sahibi olabilirlerdi. Bu da Türkiye sanat ortamının önemli bir parçasını oluşturabilirdi. Bankaların bu alanda yaptıkları harcamalar da dikkate alındığında, çok yönlü bir kaybın olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye'deki bankalar, koleksiyonları için aşağıda belirtilen unsurları dikkate alarak en azından sonraki dönemler için daha doğru bir yöntem ve uygulama ile sanat ortamı içinde yer alabilirler:

- Bankalar, öncelikle bugüne kadar farklı nedenlerle oluşumu başlamış ve devam etmiş olan sanat eseri koleksiyonuna bundan sonraki dönemlerde sahip olmak isteyip istemediklerine karar vermelidirler,
- Bankalar, ellerinde olan koleksiyonu yeniden değerlendirebilirler,
- Belirledikleri amaç, vizyon ve misyon doğrultusunda koleksiyon yönetimi çalışmalarına başlayabilirler ve bu doğrultuda koleksiyon yönetim politikası oluşturabilirler,
- Müzelerde çalışan uzman kadroların benzerini oluşturup, koleksiyonun yönetiminin oluşturulan bu uzman kadro tarafından yapılmasını sağlayabilirler,
- Bankalar, sahip oldukları koleksiyonun müze koleksiyonlarından ve kişisel koleksiyonlardan farklı olduğunu belirterek birçok alanda kurum içi ve kurum dışından destek alma şansını yaratabilirler,
- Bankalar, yurtdışındaki benzer kuruluşların koleksiyon çalışmalarını referans göstererek devlet kurumlarından destek alabilirler veya ortak bir çalışma platformu kurabilirler,
- Bankalar, koleksiyonları için gerekliliği savunulan bu yapıyı kuramıyorlarsa koleksiyonlarını başka bir özel kuruma ya da devlet kurumuna devredebilirler. Böylece koleksiyonun yönetimi için en uygun olanı yaptıklarını belirtebilir ve bu şekilde bir sosyal sorumluluk projesi içinde yer alabilirler,
- Bankalar koleksiyon yönetimi ile ilgili yapıyı oluşturmada zorluk çekiyorlarsa öncelikle Türkiye'deki uzmanlardan konuyla ilgili destek alabilirler. Ayrıca yurtdışındaki benzer kurumların konuyla ilgili çalışmalarını da inceleyebilirler.

Bir kurumun koleksiyonunun varlığından bahsedebilmesi için “koleksiyon yönetimi” ve “koleksiyon yönetim politikası” kavramlarından yola çıkarak hareket etmesi gerekmektedir. Kurumların, koleksiyonları ile ilgili çalışmalarını bu doğrultuda gerçekleştirmeleri gerektiği birçok uzmanın ortak vardığı bir sonuçtur. Koleksiyonlar için bu kavramlar kaçınılmaz olarak önceliklidir.

Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için de bu durum geçerlidir. Özel bir koleksiyon olması, koleksiyonun herhangi bir müzede sergilenmemesi bu iki kavramdan uzak hareket etmesine sebep olmamalıdır. Koleksiyon yönetimi ve politikalar kalıcı bir sistemi de beraberinde getirirler. Kurumun yöneticilerinin değişmesi bu durumu etkilememelidir. Bu durumu şu şekilde de ifade edebiliriz: Koleksiyon yönetim politikası kalıcıdır, yöneticiler geçicidir.

Bu çalışmada model olarak incelenen Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu, beşinci bölümde sunulan koleksiyon yönetim politikası önerisinden yola çıkılarak yapılacak bir çalışma ile “koleksiyon” başlığı altında sunulabilir. Böyle bir çalışma sonucunda oluşturulan koleksiyon, kurumun hem yurtiçi hem de yurtdışındaki imajını kuvvetlendirecek, hem de kurumun sanata yaklaşımındaki ciddiyetini bir kez daha ortaya çıkaracaktır. Ayrıca halen birçok müzenin uygulamaya geçiremediği koleksiyon yönetim politikası kavramının özel bir koleksiyon için yürürlükte olması hem kuruma hem de koleksiyona ayrı bir prestij sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Akbank Sanat Eserleri Koleksiyonu için hazırlanmış bir koleksiyon yönetim politikası bulunmamaktadır. Bununla birlikte, kurumun sahip olduğu koleksiyonla ilgili yapılan çalışmalar koleksiyon yönetimi kavramını işaret etmektedir. Bu çalışmalar şu şekilde belirtilebilir:

- Başlangıçta sadece şube galerilerinde açılan sergilerden eser alınması, daha sonraki dönemlerde sadece şube galerilerinde açılan sergilerden eser alınması yerine Aksanat, diğer galeriler ve sanatçı atölyelerinden eserlerin alınması, son dönemde ise Akbank Sanat’ta açılan ve günümüz sanatçılarına ait eserlerin alınması koleksiyon yönetimini işaret eden bir süreç olarak belirtilebilir.

- Danışma kurulu tarafından alınan karar doğrultusunda koleksiyonun yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı ve bunun sonucunda alınan kararlar koleksiyonun uzmanlarca değerlendirilmesi önemli bir adım olarak ifade edilebilir.
- Koleksiyonda kalması uygun görülen veya koleksiyondan çıkarılacak eserlerin belirlenmesi, koleksiyon politikasının başlangıcı olarak vurgulanabilir.
- Koleksiyona eser alımında danışma kurulu üyelerinin kararının etkili olması koleksiyon yönetimi kavramı içinde önemli kriter olarak belirtilebilir.
- Kurumun yakın bir döneme kadar sadece sanatçıya destek olmak ve sanatın yaygınlaşmasına katkı sağlamak için eser alımlarına son vermesi, koleksiyonun tamamlanması ya da koleksiyon bütünlüğünün düşünülmesi ile eser alımının yapılması, koleksiyon yönetimi bakış açısıyla düşündüğümüzde diğer bir önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bir finans kuruluşu olan Akbank’ın sanat eserleri koleksiyonunun yeniden değerlendirilmesi için koleksiyon yönetim politikası önerisi” başlıklı bu çalışmada, koleksiyon ile ilgili çalışmaların genel bir değerlendirmesini yaptığımızda olumlu bir tavırla iyiye doğru giden bir süreç yaşandığını belirtebiliriz. Ayrıca kurumun, koleksiyonla ilgili bugüne kadar yaşanan süreci değerlendirip, bu değerlendirme sonucunda hareket etmesi ve en önemlisi koleksiyon yönetim politikasını oluşturup, bu çerçevede koleksiyon gelişimine yön vermesiyle, hem Türkiye’de hem de uluslararası alanda sahip olduğu koleksiyonu ile etkin bir konumda olabileceğini söylemek mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- ABN AMRO (1998-2006). Sponsorship. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.abnamro.com/com/about/sponsor_policy.jsp [10 Mayıs 2006].
- Akbank (2006). Vizyon, Misyon ve Hedefler. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
<http://www.akbank.com/669.aspx> [25 Mayıs 2006].
- Akdeniz, H., (2004). **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu 2**.
Ankara: T.C. Merkez Bankası.
- Akmehmet, K.T., (haz.) (2002). **Müzelerde Koleksiyon Oluşturma ve Geliştirme**.
İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.
- Ambrose, T., ve Paine C., (1993). **Museum Basics**. Oxon: Routledge.
- Asna, A., (1998). **Public Relations**. İstanbul: Der Yayınları.
- Boymul, S., (2006). Kişisel Görüşme.
- Dedeal, H., (2005). 1945- 1960 Yılları Arasında Türkiye’de Sanat Ortamı ve Yayın Hayatına Yansıması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deutsche Bank (2006). Deutsche Bank Collection.[Çevirimiçi]. Elektronik adres:
<http://www.deutsche-bank-kunst.com/sammlung/en/> [20 Nisan 2006].
- Edson, G. ve Dean, D. (1996). **The Handbook for Museums**. Oxon: Routledge.
- Fahy, A. (ed.). (1995). **Collections Manegement**. Oxon: Routledge.
- Färber, B., (ed.) (2005). **Visuell 25**. Frankfurt:Deutsche Bank Art.
- Fopp, M.A., (1997). **Managing Museums and Galleries**. London: Routledge.
- Garanti Bankası (2005a). Garanti Galeri.[Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.garanti.com.tr/ana_sayfa/garantiyi_taniyin/toplumsal_sorumluluk_projeleri/kultur_sanata_destek_projeleri/garanti_galeri.html [14 Mayıs 2006].
- Garanti Bankası (2005b). Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi.[Çevirimiçi]. Elektronik
adres:http://www.garanti.com.tr/ana_sayfa/garantiyi_taniyin/toplumsal_sorumluluk_projeleri/kultur_sanata_destek_projeleri/platform_garanti_gu_ncel_sanat_merkezi.html [14 Mayıs 2006].

- Garanti Bankası (2005c). Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.[Çevirimiçi].Elektronik adres:http://www.garanti.com.tr/ana_sayfa/garantiyi_taniyin/toplumsal_sorumluluk_projeleri/osmanli_bankasi_arsiv_ve_arasirma_merkezi.html [14 Mayıs 2006].
- Giray, K., (1997). **Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gören, A.K., (1998). **50. Yılında Akbank Resim Koleksiyonu**. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Gül, A., (2006). Kişisel Görüşme.
- Haydaroglu, M., (2003). Bir Müze Denemesi İçin Arkaplan. **Sanat Dünyamız Dergisi**, 88 (Yaz 2003), 5.
- Hecken, D. ve Tanner-Kaplan, S., (1985). Collections Management As Principle and Daily Practice, **Museum Operations Manual Manuscript**, USA: University of Victoria.
- ICOM. (2006). Icom Code of Ethics For Museums. [Çevirimiçi]. Elektronik adres: http://www.icom.museum/ethics_rev_engl.html [28 Nisan 2006].
- İş Bankası (2005). İşsanat Kültür Merkezi. [Çevirimiçi]. Elektronik adres: http://www.iskultursanat.com.tr/is_sanat_history.asp [20 Nisan 2006].
- Katoğlu, M., (2003). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sanat ve Kültür Hayatının Oluşumunda Kamu Yönetiminin Rolü. **Sanat Dünyamız Dergisi**, 89 (Güz 2003), 178.
- Kotler, N. ve Kotler P., (1998). **Museum Strategy and Marketing**. California: John Wiley & Sons, Inc.
- Levi, A.S., (1997). Koleksiyon Politikasını Belirleyen Etkenlerin Sanat Müzeleri Bağlamında İrdelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lord, G.D. ve Lord, B.(ed.). (2001). **The Manual of Museum Planning**. California: Altamira Press.
- Malaro, M.C., (1979). Collections Management Policies. **Museum News**, November/December 1979, s.57-61.
- Mirahur, Ş., (2006). Kişisel Görüşme.
- Moore, K., (1999). **Management in Museums**. London: The Athlone Press.

- Moore, K., (1994). **Museum Management**. London: Routledge.
- Nielsen, C.,(2006). Kişisel Görüşme
- Öndin, N., (2003). **Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat. 1923- 1950**. İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- Özkasım, H., (2004). İstanbul Modern Sanat Müzesi Koleksiyon Yönetim Politikası İçin Bir Model Önerisi: Türk Resminde 1950- 1970 Dönemi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özpalabıyıklar, S., (2002). **Banka Koleksiyonlarından Seçmeler**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özsezgin, K., (1982). **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**.(Cilt III). İstanbul: Tıglat Basımevi.
- Peltekoğlu, F.B., (2001). **Halkla İlişkiler Nedir**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Sağlam, M., (2004) **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu 1**. Ankara: T.C. Merkez Bankası.
- Schaefer, C., (2006). Kişisel Görüşme.
- Shaw, W.M.K., (2004). **Osmanlı Müzeciliği**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sokul, S., (2006). Kişisel Görüşme.
- Sözen, G., (2006). Kişisel Görüşme.
- Şakır, U., (2006). Kişisel Görüşme.
- Şanlıer, Z., (2003). Sanat ve Toplum Açısından On Yıllık Bir Döküm. **Sanat Dünyamız Dergisi**, 89 (Güz 2003), 104.
- Tatley, R.(ed.), (20027/03). **Visuell**.Frankfurt:Deutsche Bank Art.
- UBS (1998-2006a). Cultural Commitments. [Çevirimiçi]. Elektronik adres: <http://www.ubs.com/1/e/about/sponsor/culture.html> [15 Nisan 2006].
- UBS (1998-2006b). The UBS Collection. [Çevirimiçi]. Elektronik adres: <http://www.ubs.com/4/artcollection/the-collection/index.html> [15 Nisan 2006].

- UBS (1998-2006c). The UBS Collection. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
<http://www.ubs.com/4/artcollection/the-collection/index.html> [15 Nisan 2006].
- UBS (1998-2006d). The UBS Art Collection. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
<http://www.ubs.com/4/artcollection/about-us/index.html> [15 Nisan 2006].
- Wu, C.T., (2005). **Kültürün Özelleştirilmesi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yapı Kredi Bankası (2005a). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık. [Çevirimiçi].
Elektronik adres: <http://www.ykykultur.com.tr> [10 Nisan 2006].
- Yapı Kredi Bankası (2005b). Kültür ve Sanat. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.ykb.com/tr/ykb_hakkinda/ks_tarihce.shtml [10 Nisan 2006].
- Yapı Kredi Bankası (2005c). Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi. [Çevirimiçi].
Elektronik adres:
http://www.ykb.com/tr/ykb_hakkinda/ks_kazimtaskent.shtml [10 Nisan 2006].
- Yapı Kredi Bankası (2005d). Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi. [Çevirimiçi].
Elektronik adres:
http://www.ykb.com/tr/ykb_hakkinda/ks_sermetcifter.shtml [10 Nisan 2006].
- Yapı Kredi Bankası (2005e). Resim Koleksiyonu. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.ykb.com/tr/ykb_hakkinda/ks_kazimtaskent_resim.shtml [10 Nisan 2006].
- Yüzbaşıoğlu, G. (2006). Kişisel Görüşme.
- Ziraat Bankası (2003a). T.C.Ziraat Bankası Müzesi. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.ziraat.com.tr/kultur_sanat1/galeri.html [26 Mart 2006].
- Ziraat Bankası (2003b). Resim Koleksiyonu. [Çevirimiçi]. Elektronik adres:
http://www.ziraat.com.tr/kultur_sanat1/resimkolleksiyonu.html [26 Mart 2006].

EK A

DEUTSCHE BANK KOLEKSIYONU/ SANATÇI LİSTESİ

A

Ignasi Aballi, Peterli Abbing, Berenice Abbott, Margitta Abels, Maike Abetz, Jochen Abraham, Ivor Abrahams, Jo Achermann, Rene Acht, Thomas Achter, Udo Achterholdt, Herbert Achternbusch, Franz Ackermann, Max Ackermann, Peter Ackermann, Susanne Ackermann, Thomas Ackermans, Norman Ackroyd, G. P. Adam, Valerio Adami, Norman Adams, Robert Adams, Hans Peter Adamski, Silja Addy, Karl-Heinz Adler, Leonore Adler, Adochi, Affandi, Shahin Afrassiabi, After Bowles, Lewis After Nash, Duamier After und Philpon Aubert, Yaakov Agam, Valerio Agnetti, Pep Agut, Nina Ahlers, Frank Ahlgrimm, Jörg Ahrnt, Christiane Ahrweiler, Craigie Aitchison, Genpei Akasegawa, Yuji Akatsuka, Murat Akay, Mehmet Aksoy, Jan Albers, Josef Albers, Hermann Albert, Uwe Albert, Petra Albrecht, Ursula Albrecht, Pierre Alechinsky, Ingmar Alge, Sonja Alhäuser, Eckard Alker, Olga Allenstein, Edward Allington, Fabio Cardoso, de Almeida, Ron Aloni, Pablo Alonso, Murshida Arzu Alpina, Otmar Alt, Navjot Altaf, Gerhard Altenbourg, Ernest Altes, Heiner Altmeyen, Martina Alt-Schäfer, Tariq Alvi, Getulio Alviani, Francis Alys, Gregory Amenoff, Gesa Amfelde, Ponirin Amin, Vanessa Anastassopoulos, Juan Carlos Andereggen, Michael Andrews, Degenhard Androlat, Peter Angermann, Thomas Ankum, Adam Antes, Horst Antes, Emanuel Anthropolos, Birgit Antoni, Annapia Antonini, Ian Anüll, Richard Anuszkiewicz, Karel Appel, Dieter Appelt, Josef Appertin, Filippow Andrej Apressowisch, Shusaku Arakawa, Nobuyoshi Araki, Yusuf Arakkal, Emanuel Araujo, Manezinho Araujo, Allan d' Arcangelo, Elsbeth Arlt, Arman, Kenneth Armitage, John M. Armleder, Bettina von Arnim, Leonie von Arnim, Ludwig Arnold, Ulrike Arnold, Hans Arp, Eduardo Arroyo, Art & Language, Isabelle Arthuis, Richard Artschwager, Ewgenij Asanov, Young Ash, Dan Asher, Dieter Asmus, Martin Assig, Christina Assmann, Mustafa Ata, Christian Ludwig Attersee, Pidder Auberger, Walter Aue, Frank Auerbach, Gabriele Aulehla, Gerhard Ausborn, David Austen, Charles Avery, Jim Avignon, Joannis Avramidis, Gillian Ayres

B

August Babberger, Elvira Bach, Michael Bach, Liz Bachhuber, Silvia Bächli, Hans Matthäus Bachmayer, Francis Bacon, Katarzyna Badach, Ulrike Bäder, Frank Badur, Donald Baechler, Ulrich Baehr, Monika Baer, Katrin Bahner, Gamma Bak, Ingenio Balderi, John Baldessari, Jan Balet, Stephan Balkenhol, Tobias Ballweg, Niel Bally, Charly Banana, Romen Banerjee, Christoph Bannat, Heike Kati Barath, Luiz Paulo Baravelli, Wilfried Barber, Stephen Barclay, Herbert Bardenheuer, Carlos Barea, Ina Barfuss, Eduard Bargheer, Ernst Barlach, Wilhelmina Barns-Graham, Artur Barrio, Cristina Barroso, Hercules Barsotti, Herman Bartels, Thom Barth, Uta Barth, Monika Bartholomé, Johanna Bartl, Horst Bartnig, Prabhakar Barwe, Antoine de Bary, Harald de Bary, Mathias Barz, Rainer Barzen, Ferruh Basaga, Hans Baschang, Irina Baschakow, Georg Baselitz, Gerhard Bassler, Eugen Batz, Michael Bauch, Anke Bauer, Brigitte Bauer, Cecile Bauer, Frank Bauer, Gerhard Bauer, Karl Johann Bauer, Peter Bauer, Silvia Bauer, Johannes Bauersachs, Elke Baulig, Lydia Bauman, Anselm

Baumann, Willi Baumeister, Tilo Baumgärtel, Bodo Baumgarten, Heinz Baumgarten, Lothar Baumgarten, Moritz Baumgartl, Elfi Baumgartner, Franz Baumgartner, Hans Baumhauer, Ludwig Bäuml, Arlyne Bayer, Heike Bayer, Knut Bayer, Thomas Bayrle, Basil Beattie, Catherine Beaugrand, German Becerra, Bernd und Hilla Becher, Thomas Bechinger, Klaus Beck, Silvia Beck, Boris Becker, Hans-Bernhard Becker, Julie Becker, Klaus Becker, Peter Becker, Stefan Becker, Ulrich Becker, Horst Becking, Ericka Beckman, Ingrid Beckmann, Max Beckmann, Giulio Beda, Detlef Beer, Robin Beers, Annette Begerow, Rolf Behm, Falko Behrendt, Gunda Behrens, Bertold Beier, Maria Beine-Hager, Anne Rose Bekker, Anatolij Belkin, Trevor Bell, John Bellany, Hans Bellmer, Kate Belton, Uwe Bender, Kurt Benning, Volker Benninghoff, Lucie Beppler, Klaus Berends, Frank Berendt, Hella Berent, Joachim Bereuter, Adrian Berg, Peter-Paul Berg, Wolfgang Berger, Werner Berges, Alexandra Bergmann, Gerhart Bergmann, Ann Bergson, Hartmut R. Berlinicke, Eduard Berms-Batas, Bruce Bernard, Martina Bernasko, Christine Bernhard, Franz Bernhard, Anne Berning, H. Bernstädt, Thomas Bernstein, Carmen Berr, Sabine Berr, Dieter Otto Berschinski, Lore Bert, Joachim Berthold, Annette Besgen, Katja Bette, Michael Bette, Joseph Beuys, Tony Bevan, Burkhard Beyerle, Jyoti Bhatt, Wolfgang E. Biedermann, Zbigniew Biel, Heinz Bienefeld, Rolf Bier, Guillaume Biji, Jakob Bill, Max Bill, Richard Billingham, Reinhold Binder, Brigitte Binzer, Johannes Birkhölzer, Franz Birkner, Norbert Bisky, Julius Bissier, Caroline Bittermann, Bittermann & Duka, Franz Blaas, Elizabeth Blackadder, Otmar Blaaser, Dike Blair, Jean-Charles Blais, Peter Blake, Gabriele Blam, Jaques-Émile Blanche, Nikola Blaskovic, Louis Bleuler, Karl Blossfeldt, Sandra Blow, Heiner Blum, Anna Blume, Bernhard Johannes Blume, Martin Blume, Ami Blumenthal, Hermann Blumenthal, Oliver Boberg, Dieter Bock, Manfred Bockelmann, Karl Böcker, Nicholas Bodde, Wolfgang Bodien, Andrea von Boehm-Bezing, Jacob Bogdany, Dirk Bögers, Gleb Bogomolow, Erwin Bohatsch, Gottfried Böhm, Hartmut Böhm, Heinz Jürgen Böhme, Karl Böhmer, Michael Böhmer, Claus Böhmler, Nicole Bohnet, Christiane Böhringer, Karl Bohrmann, Sascha Boldt, Otto Boll, Lutz Bolldorf, Susanne Bollenhagen, Matthias Bolz, David Bomberg, Peter Bömmels, Aldo Bonadei, Victor Bonato, Roger Bonnard, Maria Bonomi, Monica Bonvicini, Rudolf Bonvie, Boonsuab, Zoltan Borberek, Albert Borchardt, Roland Borchers, Jürgen Bordanowicz, Helga Borisch, Gerd Borkelmann, Christine Borland, Peter Bormann, Arno Boroewics, Jonathan Borofsky, Georg Wilhelm Borsche, Wolfgang Bosse, Eberhard Bosslet, Ulrich Bossmann, Hans Bötzel, Joachim Böttcher, Eckhard Böttger, Dorothee Bouchard, Martin Boukhalfa, Sonja Braas, Erdmut Bramke, Marc Brandenburg, Herbert Brandl, Monika Brandmeier, Andreas Brandt, Sheila Brannigan, Georges Braque, Jelena Brashnik, André Brasilier, Aric Brauer, Rainer Braxmaier, George Brecht, Barbara Bredow, C. C. Breeda, KP Brehmer, Piot Brehmer, Dorothea Breick, Urs Breitenstein, Herbert Breiter, Malte Brekenfeld, Uwe Bremer, Emy Brenneke, Gert Brenner, Jane Brettle, Julius Bretz, Florian Breuer, Frank Breuer, Leo Breuer, Jürgen-A. Breun, Hans Jürgen Breuste, Tassow Brhanu, Alice Brill, Alke Brinkmann, Marta Britsch, Anna Maria Brocke-Bodemann, Gottfried Brockmann, Gerda Brodbeck, Jürgen Brodewolf, Merian Broebes, Joachim Brohm, Marcel Broodthaers, Ellen Brooks, Shobha Broota, Hans Brosch, Celia Brown, Don Brown, James Brown, Jo Brown, Klaus vom Bruch, Ina Bruchlos, Wolfgang Bruchwitz, Nikifor Brückner, Martin Brüger, Susanne Brügger, Will Brüll, Bernhard Brungs, Peter Brüning, Judith Brunner, Maria Brunner, W. Jo Brunner, Günter Brus, Johannes Brus, Walter Brusius, Mikolaj Brykalski, Iwan Brynjuk, Gernot Bubenik, Hugh Buchanan, Andre Bucher, AnnemarieEvaPipilo

BucherKellerRistWals, Carl Buchheister, Johannes Buchholz, Karl Bernd Buchholz, Wolff Buchholz, Uwe Büchler, Sabine Buchmann-Dessart, Stephen Buckley, Christopher Bucklow, Rachel Budd, Graham Budgett, Rudolf Buhl, Hede Bühl, Albert Buikema, Emil Bulatow, Erik Bulatow, Gisela Bullacher, Duncan Bullen, Holger Bunk, Daniel Buren, Anton Burger, Felix Bürgers, Manuela Burkart, Balthasar Burkhard, Roberto Burle-Marx, Susanne Bürner, Claus Bury, Jost Münster, Dirk Busch, Gerd Buschendorf, Jean-Marc Bustamante, Michael Buthe, Katja Butt, Werner Büttner, Heinz Butz, Manfred Butzmann, James Lee Byars, Michael Byron

C

Rafael Cabella, Roberto Cabot, John Cage, Miriam Cahn, Guo-Qiang Cai, Alexander Calder, Antonio Calderara, Carmen Calvo, Alexander Camaro, Jeffery Camp, Steven Campbell, Heinrich Campendonk, Ernst Caramelle, Roland Carbot, René Carcan, Anthony Caro, Merlin Carpenter, Katherine Carter, Severino Castellano, Luciano Castelli, Jorge Castillo, Amilcar de Castro, Bernard Cathelin, Maurizio Cattelan, Patrick Caulfield, Arpana Caur, Rolf Cavael, Ion Ceausu, Robert Ceulemans, Francois Joseph Chabrilat, Lynn Chadwick, Marc Chagall, Jayashree Chakravarty, John Chamberlain, Stephen Chambers, Jagdish Chander, Kanya Chareonsupkul, Sarah Charlesworth, Jacques Charlier, Chainant Cha-umngern, Bhagwan Chavan, Wong Hoy Cheong, Peter Chevalier, Hiong San Chew, Bal Chhabda, Sandro Chia, Eduardo Chillida, Nils Chlupka, Seok Tin Chng, Dong Chool, Jogen Chowdhury, Somsak Chowtadapong, Chrido, Abraham David Christian, Henning Christiansen, Javacheff Christo, Jeanne-Claude Christo, Anne Chu, Sen Chung, Martin Churchill, Bärbel Cia-Europa, Heinz Cibulka, Tomasz Ciecierski, Nikolaus Cinetto, Yildiz Citci, Max Clarenbach, Carlfriedrich Claus, Clegg & Guttman, 1 CleggGuttman, Francesco Clemente, Prunella Clough, Shelagh Cluettv, Jock Clutterbuck, Ismenia Coaracy, Maurice Cockrill, Otto Coester, Larry Cohen, Adnan Coker, Hannah Collins, Mat Collishaw, Eamon Colman, Pere Colom, Calum Colvin, Robert Combas, Melanie Comber, Senta Connert, Martin Conrad, Doris Conrads, Stephen Conroy, Beryl Cook, Richard Cook, Barry Cooke, Nigel Cooke, Eileen Cooper, William N. Copley, Ania Corcilus, Lovis Corinth, Robert Corlin, Corneille, Elisabeth Corvey, Brigitte Coudrain, Stéphane Couturier, Stephen Cox, Tony Cragg, Michael Craig-Martin, Martin Creed, Michael Croissant, Colin Crumplin, Carlos Cruz-Diez, Enzo Cucchi, Mikey Cuddihy, Adriana Czernin, Joachim Czichon

D

Tang Da Wu, Reinhard Dachlauer, Ahmed Dahi, Isa Dahl, Karl Fred Dahmen, Walter Dahmen, Walter Dahn, Salvador Dalí, K. H. Dallinger, Arnold Mario Dall'O, Volker Damedde, Gunter Damisch, Bernd Damke, Klaus Däniker, Michael Danner, Anisio Dantas Filho, Hanne Darboven, Frank Darius, Volker Darnedde, Sunil Das, Gabriela Dauerer, Jiri David, Alan Davie, John Davies, Brad Davis, Ronald Davis, Verne Dawson, John Day, Biren De, Richard Deacon, Dead Chickens, Jacques Decaux, Christian Deckert, Dega-Komitowska, Anna Degenkolb, Helmut C. Degn, Michael Deistler, Jonathan Delafield Cook, Bruno Delahays, Robert Delaunay, Sonia Delaunay, Dellbrügge & de Moll, Christiane Dellbrügge, Alberto Delmonte, Nancy Delouis, Hippolyte Camille Delpy, Thomas Demand, Elke Denda, Karl Heinz Denning, Brigitte

Denninghoff, Daniel Depoutot, Susan Derges, Martin Dessecker, Daniel Dessent, Hilke Verena Dettmers, Regula Dettwiler, Ilka Deutesfeld, Johannes Deutsch, Walter Dexel, Albert Dharmasiri, Rini Dhumal, Jessica Diamond, Antonio Dias, Christa Dichgans, Georg Dick, Bernd Dicke, Reinhard Dickel, Philip-Lorca Dicorcia, Bert Didillon, Hans-Jürgen Diehl, Dagmar Diekmann, Ulrich Diekmann, Rolf-Gunter Dienst, Burkhard Dierks, Gudrun Differenz, Renike Dijkstra, Sukriye Dikmen, Michael Dillmann, Braco Dimitrijevic, Jim Dine, Manfred Dinnes, Babette Dinstuhl, Wolfgang F. Dirtinger, Martin Disler, Thilo Distel, Hannelore Dittrich, Reinhard Dittrich, Otto Dix, Jan Dobkowski, Arpad Dobriban, Atul Dodiya, Boris Doempke, Walter Dohmen, Peter Doig, Jiri Georg Dokoupil, Christina Doll, Günter Dollhopf, Mirta Domacinovic, Gerald Domenig, Diego Donner, Piero Dorazio, Friedrich Dörffler, Johannes Dörflinger, Volker Dormann, Mortiz Dornauf, Helmut Dorner, Frank Dornseif, Sándor Dóró, Christiane Dörrich, Ugo Dossi, Stan Douglas, Ann Dowker, Tom Drake Bennett, Joseph Drapell, Marie Dréa, Klaus Drechsler, Margarete Dreher, Peter Dreher, Jürgen Drescher, Björn Dressler, Werner Drewes, Lynne Drexler, Paul Uwe Dreyer, Rowena Dring, Felix Droese, Irmel Droese, Graziella Drößler, Blaise Drummond, Chris Drury, Anita Dube, Jean Dubuffet, Achim Duchow, Peter Duka, Ewald Dülberg, Lesley Dumbrell, Brigitte Dümmling, Carroll Dunham, Jimmie Durham, Karl Duschek, Georges Dussau, Edward Dwurnik, Marcel Dzama, Udo Dziersk

E

Heather Eastes, Ludwig Eben, Jörg Eberhard, Norbert Eberle, Hartwig Ebersbach, Klaus Ebert, Josef Eberz, Joseph Ebhöfner, Koichi Ebizuka, Bogomir Ecker, Borghild Eckerman, Karl-Heinz Eckert, Ruth Eckstein, Hajo Edelhausen, Martin Eder, Jeffery Edwards, Sylvia Edwards, Felim Egan, Joseph Egan, Franz Eggenschwiler, Herbert Egl, Otto Eglau, Jörg Eglinski, Ebrahim Ehrari, Barbara Ehrmann, Cornelia Eichacker, Erwin Eichbaum, Barbara Eichhorn, Maria Eichhorn, Henning Eichinger, Meret Eichler, Marianne Eigenheer, Lukas Einsele, Fritz Eisel, Jürgen Eisenacher, Stefan Eisermann, Frank Eissner, Tim Eitel, Jens Elgner, Olafur Eliasson, Elkita Lollipop EV, Wolfgang Ellenrieder, Tobias Ellmann, Artur Elmer, Michael Elsen, Irmgard Elsner, Max Elzholz, Tracey Emin, Hedwig Emmert, Bea Emsbach, Lisa Endris, Peter Engel, Martin Engelmann, Ernst Moritz Engert, Barbara Englaender, Bernd Engler, Rigo Engler, Rudolf Englert, Leo Erb, Traudbert Erbe, Ulrich Erben, Wolfram Erber, Bruno Erdmann, Hans Martin Erhardt, Manfred Erjautz, Ayse Erkmen, Wladimir Erlebach, ERNA, Jupp Ernst, Max Ernst, Ero, Wolfgang Escher, Beate Esser, Elke Esser, Thomas Essers, Richard Estes, Stefan Ettlinger, Elizabeth Etzel, Eun Nim Ro, Alexander Ewgenjewitsch Owsenjuk, Andreas Exner, Frank Eyre

F

Fraser Fair, Angus Fairhurst, Petra Falk, Friedhelm Falke, Monika Falke, Harald Falkenhagen, László Faller, Francisco Faria, Stephen Farthing, Joseph Fassbender, Helmut Federle, Kurt Federlin, Friedrich Fehr, Karin Fehr, Andreas Feininger, Lyonel Feininger, Gabriella Fekete, Gina Lee Felber, Hans Peter Feldmann, Antje Fels, Rainer Fetting, Barbara Feuerbach, Feyyaz, Romulo Fialdini, Eberhard Fiebig, Michael Finch, Ossi Fink, Bernd Finkeldei, Bernd Fischer, Lothar Fischer, Ricarda Fischer, Steffen Fischer, Thomas Fischer, Peter Fischli, Fischli & Weiß, Birgit Fischötter, Christian

Flamm, Barry Flanagan, Moyna Flannigan, Dan Flavin, Ralph Fleck, Lutz Fleischer, Helge Flemming, Sylvie Fleury, Jochen Flinzer, Thomas Florschuetz, Carsten Fock, Hermann Focke, Helga Föhl, Wolfgang Folmer, Andrés Fonseca, Lucio Fontana, Joan Fontcuberta, Günther Förg, Parastou Forouhar, Noel Forster, Karl Förster, Harald Frackmann, Mark Francis, Sam Francis, Regina Frank, Robert Frank, Eberhard Franke, Jana Franke, Manuel Franke, Graham Fransella, Max Franz, Donald Hamilton Fraser, Till Freiwald, Norbert Frensch, Lucian Freud, Otto Freundlich, Lutz Freyer, Ulf Freyhoff, Gerd Frick, Helgi Thorgils Fridjonsson, Johnny Friedlaender, Gloria Friedmann, Hartmut Friedrich, Matthias Friedrich, Ute Friedrich, Milo Frielinghaus, Katharina Fritsch, Stefan Fritsch, Kunibert Fritz, Karl-Friedr Fritzsche, Dieter Froelich, Terry Frost, Tom Früchtel, Günter Fruhtrunk, Buckminster Richard Fuller, Emily Fuller, Hamish Fulton, Katsura Funakoshi, Sabine Funke, Albert Fürst, Martin F. Furtwängler, Klaus Fußmann, Futura 2000

G

Francesca Gabbiani, Amadeo Gabino, G. L. Gabriel, Ingeborg Gabriel, Twin Gabriel, Christoph M. Gais, Sally Gall, Anya Gallaccio, Anya Gallaccio, Harald Gallasch, Galli, Ulrich Gambke, Gangart, Jaya Ganguly, Heinz Gappmayr, Charles Garabedian, Petra Garbe, Bernhard Garbert, Wolodymyr Garbus, Hervé Garcia, Andreas Garn, Athos Garutti, Marcela Gasperi, Susann Gassen, Ottomar Gassenmeyer, Martin Gassner, Jakob Gasteiger, Sid Gastl, Thomas Gatzemeier, Karl Gaul, Winfred Gaul, Helmut Gebhardt, Marianne Gehrckens, Eckhard Gehrmann, Helmut Geier, Anna Bella Geiger, Max Meinrad Geiger, Rupprecht Geiger, Adda Geiling, Martina Geist, Dorothea Gelker, Adem Genc, Zafer Gencaydin, Isa Genzken, Nikolaus von Georgi, Tobias Gerber, Rose Gerbeth, Ludger Gerdes, Thomas Gerdesmann, Rudolf Gerke, Harrie Gerritz, Ori Gersht, Karl Gerstner, Martin Gerwers, Jochen Gerz, Richard Gessner, Jef Geys, Rafiee Ghani, Jean-Pierre Ghysels, Charlotte Gibson, Hubertus Giebe, Imi Giese, Jost Giese, Manfred Gieseler, Angelika Gilberg, Lionel Gilbert, Werner Gilles, Gaby Giordano, Juan Giralt, Raimund Girke, Bruno Gironcoli, Horst Gläsker, Jair Glass, Otto Gleichmann, Wolfgang Glöckler, Hermann Glöckner, Renate Göbel, Mehli Gobhai, Jules de Goede, Claus Goedicke, Alfred Goehre, Reinhold A. Goelles, Hermann Goepfert, Bernd Goering, Ilona Goertz, Henri Goetz, K. P. Goetz, Beng Kwan Goh, Achim Gohla, Thorsten Goldberg, Nan Goldin, Andy Goldsworthy, Bruno Goller, Dieter Goltzsche, Dorothee Golz, Eugen Gomringer, Kuno Gonschior, Felix Gonzales-Torres, P. Gopinath, Douglas Gordon, Ulrich Görlich, Rainer Görß, Ludwig Gosewitz, Martin Gostner, John Goto, Udo W. Gottfried, Frank Gottsmann, Karl Otto Götz, Moritz Götze, Laxma Goud, Craig Gough, Anel Goy, Werner Graeff, Camille Graeser, Gerhard von Graevenitz, Franz Graf, Hanswalter Graf, Peter Graf, Friedrich Gräsel, Javier Grau, Gotthard Graubner, Tamara Grcic, Tue Greenfort, Carsten Greife, Otto Greis, Davey Grenville, Ulrich Grenzheuser, Rainer Griesse, HAP Grieshaber, Christiane Grimm, Wolfgang Grimm, Paul Bernhard Groll, Bolle Grölle, Joachim Grommek, Caroline von Grone, Jon Groom, Anette Groschopp, Carmela Gross, Erwin Gross, Gabriele Grosse, Hannes Grosse, Katharina Grosse, Silke Grossmann, George Grosz, Asta Gröting, Michael Growe, Otto Grübel, Hetum Gruber, Hans S. Grudzinsky, Ev Grüger, Gerlinde Grund, Andreas Grunert, Gruppe M, Andreas Gruschka, Ulrich Grüter, Johannes Grützke, Cordula Gudemann, Miguel Angel Guerra, Spera Miguel Guerra, Guiseppe Guidotti, Trude von Güldenstübbe, Mehmet Güler, Rose Gums, F. C.

Gundlach, Irmgard von Gundlach, Josefine Günschel, Beate Günther, Willy Günther, Ingo Günthers, Frank Günzel, Andreas Gursky, Inge Gutbrod, Peter Guth, Martin Guttman, Antonia Guzman, Alexander Györfi

H

Dieter Haack, Bettina van Haaren, Ernst Haas, Florian Haas, Stephen Haas, Willibrord Haas, Daniel Habegger, Armin Häberle, Ursula Habermacher, Eduard Habicher, Gisela Hachmann-Ruch, Stephan Hachtmann, Dieter Hacker, Doris Hadersdorfer, Enne Hedwig Haehnle, Günter Haese, Jonas Hafner, Oskar Hagemann, Bruno Hagen, Helfried Hagenberg, Ruppert Hagn, Bernd Hahn, Friedemann Hahn, Margarete Hahner, Klaus Hähner-Springmühl, Robert Haiss, Otto-Herbert Hajek, Torben Bo Halbirk, Anna Gabr. v. Halem, Gerta Haller, Klaus Haller, Peter Halley, Blalla W. Hallmann, Ganesh Haloi, Barbara Hamann, Maggi Hambling, Wolfgang Hambrecht, Richard Hamilton, Susie Hamilton, Manfred Hamm, Robert F. Hammerstiel, Tom Hammick, Angela Hampel, Rolf Händler, Sigrid Handon, Nor Hanem, Martin Hanf, Alex Hanimann, Oliver Hanke, Hanoos, Karl H. Hansen-Bahia, Andreas Hanske, Christian Hanusseck, Siobhán Hapaska, Rudolph Hardorff, Keith Haring, Bendix Harms, Fritz Harnest, Claus Harnischmacher, Steffi Hartel, Karl-Marti Hartmann, Klaus Hartmann, Thomas Hartmann, Bernhard Härtter, Hans S. Hartung, Karl Hartung, Erich Wolfgang Hartzsch, Bahaman Hashim, Tinka von Hasselbach, Ulrike Hasselbach, Naoya Hatakeyama, Jürgen Haufe, Ivo Hauptmann, Erich Hauser, Gerhard Hausmann, Heinz Hausmann, Rudolf Hausner, Eberhard Havekost, Rene Havekost, Werner Haypeter, Claude Heath, Manfred Hebenstreit, Peter Heber, Erich W. Heckel, Michael Heckert, Jockel Heenes, Erwin Heerich, Erwin Hegemann, Thomas Heger, Andreas Hegewald, Erika Hegewisch, Susanne Hegmann, Svenja Hehner, Stephanus Heidacker, Viola Heidelberg, Leo Heidkamp, Mathilde ter Heijne, Axel Heil, Bernhard Heiliger, Horst Heilmann, Otto Heilmeier, Brigitte Hein, Jeppe Hein, Wolf Heinecke, Ilja Heinig, Barbara Heinisch, Christian Heinrich, Mauritius Heintz, Frieder Heinze, Volker Heinze, Peter Heise, Bernhard Heisig, Claus Gero Heitmann, Michael Heizer, Al Held, Albert Held, Thomas Helmbold, Kai Helmstetter, Tim Hemington, Jochem Hendricks, Philipp Hennevoel, Eng Joo Heng, Wolfgang Henne, Anton Henning, Adrian Henri, Caspar Henselmann, Rita Hensen, Mike Hentz, Reinhard Hentze, Volker Henze, Anita Hepp, Barbara Hepworth, Erwin Herbst, Uta Herdemerten, Hermeline Hergenhausen, Sabine Herke, Peter Herkenrath, Herkommer, Anneliese Hermes, Georg Herold, Jörg Herold, Patrick Heron, Oliver Herring, Frank Herrmann, Gunter Herrmann, Heidrun Herrmann, Holger Herrmann, Peter Herrmann, Sabine Herrmann, Uwe Herrmann, Albert Hertel, Eberhard Hertwig, Rudolf Herz, Petra Herzog, Stephan Hess, Eva Hesse, Cordula Hesselbarth, Rosa Maria Hessling, Alfred Heth, Konrad Hetz, Iris Heueis, Ute Heuer, Heurtaux, Annabel Hewitt, Charline von Heyl, Kerstin Heymann, Albert Hien, Dieter Hiesserer, Suzann Hijab-Nasser, Annette Hilbrecht, Volker Hildebrandt, Claudia Hillemanns, Susanne Hillen, Heinz Hilmer, Georg Walter Hilss, Jochen Hiltmann, Gregor Hiltner, Roger Hilton, Rolf Hinse, Matthias Hintz, Chris Hinze, Goro Hirata, Dagmar Hirsch-Post, Hirschvogel, Stefan Hirsig, Damien Hirst, David Hiscock, Franz Hitzler, Maria Hobbing, Matthias Hoch, Hannah Höch, Antonius Höckelmann, David Hockney, Charlotte Hodes, Howard Hodgkin, Karl Horst Hödicke, Klaus Hoefs, Gerhard Hoehme, Heinrich Hoerle, Karin Hoerler, Christiane ten Hoevel, Lisa Hoever, Andreas Hofer, Karl Horst Hofer, Siegfried Hofer, Candida Höfer, Katrin Hoffert,

Alfred Hoffmann, Bogdan Hoffmann, Gerhard Hoffmann, Leni Hoffmann, Udo Hoffmann, Kurt Hofmann, Sina Hofmann, Veit Hofmann, Edgar Hofschien, Alekos Hofstetter, Annelise Hoge, Christine Hohenbüchler, Irene Hohenbüchler, Gertraud Hohenfellner, Katsushika Hokusai, Dirk Holger, Peter Holl, Wolfgang Hollegga, Kim Holler, Stefan Höller, Manfred Hollmann, Manfred Holtfrerich, Hans-Jörg Holubitschka, Oskar Holweck, Adolf Hölzel, B. Homann, Andreas Homberg, Friederike Homoth, Gottfried Honegger, Martin Honert, Achim Hoops, Klaus Hopf, Tilman T.M.E. Höpfel, Vollrath Hopp, Tom Hops, Axel Höptner, Elisabeth Horatz, Berthold Hörbelt, Somnath Hore, Ulla Horky, Ottmar Hörl, Andreas Horlitz, Rebecca Horn, Ulrich Horndash, Thomas Hornemann, Günther Hornig, Franka Hörnschemeyer, Alexander Hornung, Craigie Horsfield, Michael Horsky, Claude Horstmann, Stanislav Horváth, Hans-Dirk Hotzel, Shirazeh Houshiary, John Houston, John Hoyland, John Hubbard, Karl Hubbuch, Ika Huber, Jan Huber, Jürgen Huber, Monika Huber, Stephan Huber, Thomas Huber, Rudolf Huber-Wilkoff, Ben Hübsch, Horst Hübsch, Tim Hudson, Franziska Hufnagel, Patrick Hughes, Ulrike Hullmann, Gary Hume, Friedensreich Hundertwasser, Günther Huniat, Uta Hünninger, Bryan Hunt, Daniel Hunziker, Enrik Hüpeden, Andreas Hupperich, Alfonso Hüppi, Johannes Hüppi, Volker Huschitt, Shamsad Hussein, Michael Huth, Axel Hütte, Wolfgang Hutter, Florian Hüttner, Bethan Huws, Paul Huxley, Brad Hwang, Timothy Hyman

I

Alfred Ibach, Shoichi Ida, Karl-Ulrich Iden, Leiko Ikemura, W. Illner, Samuel Imbach, Karl Imhof, Jörg Immendorff, Bryan Ingham, Tham Siew Inn, Callum Innes, Michael Irmer, Albert Irvin, Günter Isleib, Tomoko Isoda, Teruo Isomi, Goncalo Ivo, Gwyther Irwin

J

Bill Jacklin, Andrzej Jackowski, Joan Jacob, Anna Jacquemard, Urs Jaeggi, Hans Jaenisch, Bert Jäger, Michael Jäger, Justus Jahn, Roskang Jailani, Dietmar Jäkel, Alica Jakirovic, Klaus Thejll Jakobsen, Viktor Jakowets, Sigrun Jakubaschke, Alois Janak, Evelyn Jansen, Georg Jansen, Gerd Jansen, Inka Jansen, Jürgen Jansen, Joachim Jansong, Horst Janssen, Peter Janssen, Iti Janz, Alexej Jawlensky, Constantin Jaxy, Iska Jehl, Edgar Jené, Paul Jenkins, Alfred Jensen, Birgit Jensen, Olaf C. Jenssen, Olav Christopher Jenssen, Wolfgang Jerg, Magdalena Jetelová, Antonio Jiménez, Raimer Jochims, Holger John, Joachim John, Jasper Johns, Ben Johnson, Glenys Johnson, Michael Johnson, Mark Johnston, Allen Jones, Lucy Jones, Trevor Jones, Annette de Jonquieres, Asger Jorn, Jochem Jourdan, György Jovanovicz, Anne Jud, Donald Judd, Franz Julien, Hermann Juncker, Stephan Jung, Walter Jung, Bernd Jünger, Birgit Jung-Schmitt, Tina Juretzek, Ferdinand Just

K

Tamara K., Emilia Kabakov, Ilya Kabakov, Siegfried Kaden, Jürgen Kadow, Holderried Romane Kaesdorf, Julius Kaesdorf, Thomas Kaeseberg, Thomas Kahl, Wolf Kahlen, Brad Kahlhamer, M. K. Kähne, Johannes Kahrs, Ernst Kaiser, Hans Kaiser, Helga Kaiser, Wolfgang Kaiser, Clemens Kaletsch, Horst Egon Kalinowski, Jitish Kallat,

Siglinde Kallnbach, Michael Kalmbach, Max Kaminski, Anne-Birgitte Kaminsky, Anton Paul Kammerer, Peter Kampehl, Utz Kampmann, H. Kampmann-Herrest, Wassily Kandinsky, Sara Kane, Pichai Kankuksuntorn, Howard Kanovitz, Matthias Kanter, Maxim Kantor, Zvi Kantor, Özcan Kaplan, Anish Kapoor, Kathrin Kaps, Dani Karavan, Michaela Karch, Jürgen Karius, Jakob Karmi, Harald Karow, Katharina Karrenberg, Kerstin Kartscher, Emiko Kasahara, Rynji Kasaka, Kasimir, Axel Kasseböhmer, Petra Kasten, Bernd Kastner, Wolfram Kastner, Kazuo Katase, Masahito Katayama, Benjamin Katz, Renina Katz, Andreas M. Kaufmann, Norbert Kaufmann, Michael Kaul, Max Kaus, Seiko Kawachi, Tadashi Kawamata, John Keane, Helmut Kehlenbeck, Karel Keim, Mike Kelley, Ellsworth Kelly, Annette Kelm, Norbert Kempf, Chris Kenny, Paul Kenny, Eva-Maria Kentner, Ralf Kerbach, Isabel Kerkermeier, Ida Kerkovius, Michaela Kern, Stefan Kern, Stephan Kern, Martin Kersels, Ulrike Kessl, Joachim Kettel, Gitta Kettner, Gerard Kever, Henri Chen KeZhan, Krishan Khanna, Norbert Kiby, Hubert Kiecol, Anselm Kiefer, Friedhard Kieken, Irene Kiele, Katja Kiesner, Dieter Kiessling, Ken Kiff, Laura Kikauka, Karen Kilimnik, Klaus Killisch, Hyon-Soo Kim, Gernot Kima, Phillip King, Klaus Kinter, Jeanette Kipka, Martin Kippenberger, Ernst Ludwig Kirchner, Ralf Kirchner, Per Kirkeby, Dietmar Kirres, Uwe Kirsch, Wulf Kirschner, Horst Kirstein, Christiane Kirsten, Siegfried Kischko, Rolf Kissel, Ronald B. Kitaj, Herbert Kitzel, Thomas Kitzinger, Uschi Klaas, Marita Klaeding, Gerhard Klampäcker, Konrad Klapheck, Peter Klasen, Jürgen Klauke, Eberhard Klauß, Paul Klee, Josef Kleihues, Astrid Klein, Rolf Klein, Peter Klein-Junggeburch, Gisela Kleinlein, Fritz Klemm, Michael Klenk, Udo Klenner, Carl-Heinz Kliemann, Erika Giovanna Klien, Karoly Klimó, Gustav Klimt, Fritz Klingbeil, Franz Klopitz, Doris v. Klopotek, Bernd Klötzer, Gustav Kluge, Georg Klusemann, Christof Klute, Jan Knap, Knap und Angermann, Werner Knaupp, Stefan Knaus, Karin Kneffel, Imi Knoebel, Karl-Heinz Knoedler, York der Knöfel, Paco Rainer Knöllner, Sonia Knopp, Karen Knorr, Franz Rudolf Knubel, Friedhelm Kobecke, Bernd Koberling, Christoph Koch, Eleonore Koch, Friedrich Koch, Heinrich Koch, Holger Koch, Lewis Koch, Peter Koch, Udo Koch, Thomas Kocheisen, Kocheisen + Hullmann, Kurt Kocherscheidt, B. C. Koekkoek, Matthias Koeppel, Wolfgang Koethe, Erich Kofler Fuchsberg, Peter Kogler, Hannelore Köhler, Anton Kokl, Vladimir Kokolia, Oskar Kokoschka, Jiri Kolar, Jan Kolata, Kathrin Kolb, Ola Kolehmainen, Nikolaus Koliusis, Herbert Koller, Oskar Koller, Käthe Kollwitz, Michael Kolod, Bernd Kommnick, Florin Kompatscher, Fritz König, Alice Könitz, Bruno Konrad, Nic. Konstantionovic, Jeff Koons, Köpcke, Arthur Köpcke, Willi Kopf, Andreas Kopp, Franz Kops, Igor Kopystiansky, Svetlana Kopystiansky, Karl Korab, Claus Korch, Attila Kormos, Gottfried Körner, Andree Korpys, Korpys/Löffler, Bodo Korsig, Walter Koschwitz, Pete Kosowicz, Leon Kossoff, Winfried Kostka, Joseph Kosuth, Almuth Kothe, Fritz Köthe, Thavorn KO-Udomvit, Jannis Kounellis, Gerzson Kovács, Brigitte Kowanz, Thea Kowar, Uwe Kowski, Gregor-Torsten Kozik, Gunnar Krabbe, Bodo Kraft, Ingo Kraft, Thomas Kraft, Juul Kraijer, Karlheinz Kranskopf, Kurt Kranz, Walter Kranz, Lee Krasner, Norbert Kraus, Victor Kraus, Wolfgang Krause, Peter Krauskopf, Alexander Johannes Kraut, Michael Krebber, Oliver Krebs, Svenja Kreh, Fritz Kreidt, Markus Kreiss, Eckhard Kremers, Diether Kressel, Sibylle Kretschmer, Heinz Kreutz, Roland Kreuzer, Erich Krian, Norbert Kricke, Dieter Krieg, Krift, David Krippendorf, Peter Krisan, Bose Krishnamachari, Ferdinand Kriwet, Michaela Krobs, Ewald Kroener, Pierre Kröger, Christian Kroll, Sven Kroner, Christian Kruck, Bernhard Krug, Roland Krüger, Cornelia Krug-Stührenberg, Volker Kruse, Elke Krystufek, Mischa Kuball,

Alfred Kubin, Christina Kubisch, Rainer Küchenmeister, Andreas Küchler, Peter Kuckei, Martina Kügler, Reinhard Kühl, Andreas Kuhlmann, Hans Peter Kuhn, Volker Kuhn, Herbert-Josef Kuhna, Rolf Kuhrt, Ruth Külby, Ram Kumar, Raimund Kummer, Klaus Kumrow, Milan Kunc, Christiane Kunert, Henne Kunert, Katrin Kunert, Michael Kunert, Diether Kunerth, Hermann Kunkler, Matthias Kunkler, Karl Kunz, Michael Kunze, Gero Künzel, Wolfgang Kupczyk, Yuri Kuper, Johannes Küpper, Vladimír Kuprianov, Akira Kurosaki, Sascha Kürschner, Stefan Kürten, Yayoi Kusama, Marita Kusch, Sigurd Kuschnerus, Robert Kushner, Vicente Kutka, Vollrad Kutscher, Tadaaki Kuwayama, Thomas Kuzio

L

Dieter Ladewig, Roland Ladwig, Marie-Jo Lafontaine, Jean LaGac, Wolfgang Laib, László Lakner, Peter Lamb, Andreas Lambert, Theo Lambertin, I. B. Lambrechts, Mark Lammert, Kirsten Lampert, Stefanie Lampert, Sonja Landberg, Sean Landers, Hannelore Landrock-Schumann, Christian Lang, Nikolaus Lang, Ute Langanky, Arthur Lange, Julius Lange, Richard Lange, Thomas Lange, Ulrich Langenbach, Gabriele Langendorf, Rainer Langfeldt, Berthold Langnickel, Eric Lanz, Simone Lanzenstiel, Christine Laprell, Patricio Larrambehere, Claude Lasserre, Maria Lassnig, Rüdiger Last, Jaafar b. A. Latiff, Reinhard Lättgen, Andreas Lau, Susanne Lauer, Christiane Laun, Istvan Laurer, Stefan Lausch, Uwe Lausen, Joach. Lautenschläger, Matt Laver, Christopher Le Brun, Barry Le Va, Dirk Lebahn, Camill Leberer, Walter Leblanc, Alf Lechner, Adolf Lechtenberg, Mark Leckey, Noori Lee, Seung Jiu Lee, Soon Joo Lee, Young Hyang Lee, Marko Lehanka, Dieter Lehmann, Jörg Lehmann, Wolfgang Lehmann, Wilhelm Lehmbruck, Thomas Lehnerer, Helge Leiberg, Gabriele Leidloff, Jac Leirner, Sabine Leister, Dietmar Lemcke, Jutta Lemmel, Thomas Lenk, Volker Lenkeit, Jeff Leonard, Zoe Leonard, Ernst Leonhardt, José Leonilson, Gerda Lepke, Eugène Leroy, Martin Lersch, Bernhard Leue, Walter Leutheuser, Silke Leverkühne, Via Lewandowsky, David Lewis, Sol LeWitt, Annette Leyener, Walter Libuda, Eva Licht, Kerstin Lichtblau, Roy Lichtenstein, Max Liebermann, Werner Liebmann, Martin Liebscher, Brigitte Liesenfeld, Poh Teck Lim, Carmen Limberg, Emil Limiotti, Hsin Hsin Lin, Kevin Lincoln, Kalin Lindena, Hermann Lindner, Pierre H. Lindner, Richard Lindner, Markus Linnenbrink, Jupp Linssen, Pia Linz, Holger Lippmann, Robert Lippok, Ronald Lippok, Richard Lippold, Nikolaus List, Georgij Litischewskij, Renate Löbbecke, Maik und Dirk Löbbert, Anna Löbner, Hubert Lobnig, Anne Loch, Thomas Locher, Gavin Lockheart, Uwe Loesch, Doro Loeser, Verena Loewensberg, Peter Loewy, Markus Löffler, Melissa Logan, Julia Lohmann, Jutta Lohmann, Jörg Lohse, Richard Paul Lohse, Elfriede Lohse-Wächtler, R. P. Lohwasser, John Loker, Klaus Lomnitzer, Richard Long, Robert Longo, Peter Longueville de, Hans-Günther van Look, Johan Lorbeer, Alfred Lörcher, Wilhelm Loth, Heinz W. Lotz, Adam Lowe, Christian Löwenstein, Wilhelm Löwith, Rosa Loy, Renée Lubarow, V. Lubarow, Angela Lubió, Robert Lucander, Annette Lucks, Raimund von Luckwald, Uschi Lüdemann, Hermann Lüder, Ulrich Ludewig, Andreas Ludwig, Anne Ludwig, Konrad Lueg, Bernhard Luginbühl, Lynn Lühn, Morris Luis, Slawa Wjatscheslaw Lujko, Michael Lukas, Britta Lumer, Eva Lundsager, Adolf Luntz, Thomas Luny, Markus Lüpertz, Ingeborg Lüscher, Adolf Luther, Michael Luther, Urs Lüthi, Dietmar Lutz, Gunnar Lützow, Stefan Lux, Rut Blees Luxemburg, Birgit Luxenburger, Wolfgang Luy, Lisa Lyskava

M

Thilo Maatsch, Angus Macdonald, Patricia Macdonald, Tim Macguire, David Mach, Jorge Machold, Heinz Mack, August Macke, Gerd Mackensen, Ian Mackenzie Smith, Heinz Mader, Tomomi Maekawa, Christiane Maether, Tomoko Maezawa, Tim Maguire, Alice Maher, Max H. Mahlmann, Mohd Noor Mahmud, Inge Mahn, Ulla Maibaum, Frank Maibier, Andreas Maier, Herbert Maier, Maria Maier, Michel Majerus, Frank Majore, Nalini Malani, Bertold Malchow, Günter Malchow, Eduard Malinowski, Martin Maloney, Dieter Mammel, Jörg Mandernach, Rainer Mang, Madeleine Mangold, Robert Mangold, Günter Maniewski, Oskar Manigk, Natascha Mann, Diwan Manna, Matthias Mansen, Richard Mansfeld, Paul Mansouroff, Robert Mapplethorpe, Tim Mara, Franz Marc, Gerhard Marcks, Christoph Marek, Clara Marek, Nicola de Maria, Marino Marini, Wasa Marjanow, Thomas Markowic, Rémy Markowitsch, Sarah Marrs, Neil Marshall, Barry Martin, Bernhard Martin, Jason Martin, Josep Maria Martin, Manfred Martin, Naofumi Maruyama, Kassab-Bachi Marwan, Antonio Augusto Marx, Karl Marx, Frans Masareel, Cristiano Mascaro, Steven Maslin, Thomas Mass, Satoko Masuda, Ewald Mataré, Thomas Matauschek, Alex Mathew, Henri Matisse, Martin Matschinsky, Ken Matsubara, Taiji Matsue, Sergio Matta, Wolfgang Mattheuer, Birna Matthiasdottir, Rupprecht Matthies, Jakob Mattner, Leonel Mattos, Barbara Mauck, Bettina Mauel, Timm Maul, Ph. Maurus-Bujard, Dietrich Maus, Almir Mavignier, Hans-Jörg Mayer, Ilse Mayer, Katharina Mayer, Maix Mayer, Manfred Mayerle, Doris-Frances Mayr, Volker Mayr, Chittrovanu Mazumdar, William McCartin, Peter McClennan, Linda McCue, Jock McFadyen, Keith McIntyre, John McKay, Ian McKeever, Stephen McKenna, Ian McKenzie Smith, Susan McKinley, Bruce McLean, Bernard Meadows, Jason Meadows, Friedrich Meckseper, Robert Medley, Viktor Medwedj, Peter Meesen, Christian Megert, Volker Mehner, Klaus Karl Mehrkens, Tyeb Mehta, Hans Meid, Ludwig Meidner, Jürgen Meier, Uwe Meier-Weitmar, Willes Meinhardt, Gildo Meireles, Michaela Meise, Sandra Meisel, Barbara Meisner, Otto Meisnick, Ulrich Meister, Georg Meistermann, Katharina Meldner, Michaela Melian, Michaela Melián, Peter Mell, Isa Melsheimer, Stephan Melzl, Memory, Martin Mendizabel, Felizitas Mentel, Raphaela Menzinger, Marc Mer, Julian Meredith, Florian Merkel, Klaus Merkel, Thomas Merkel, Albert Merz, Gerhard Merz, Mario Merz, Gloria Mészáros, Klaus Mettig, Hans Metz, Manuela Metz, Olaf Metz, Sabine Metzger, Harald Metzkes, Meuser, Anna Meyer, Christophe Meyer, Horst Peter Meyer, James Meyer, Jobst Meyer, Matthias Meyer, Nanne Meyer, Thomas Meyer, Otto Meyer-Amden, Willy Meyer-Osburg, Erwin Michalowski, Robert Michel, Ueli Michel, Barbara Michel-Jaegerhuber, Margot Middelhaue, Helmut Middendorf, Rune Miels, Fabio Migués, Boris Mikhailov, Josef Mikl, Beatriz Milhazes, Garry Fabian Miller, Gerold Miller, John Miller, Tracy Miller, Max Milligan, Keith Milow, Lisa Milroy, Elisabeth Minke, Bernd Minnich, Marilyn Minter, Jean Miotte, Victor Mira, Joan Miró, Hermann-Josef Mispelbaum, Mi-sun Kim, Joan Cameron Mitchell, Tatsuo Miyajima, Martin Mlecko, Jan Mlynarczyk, Jürgen Möbius, Jiri Mocek, Peter Mocha, Heinrich Modersohn, Paula Modersohn-Becker, Charlotte Moerker, Latiff Mohidin, László Moholy-Nagy, Max Mohr, Michael Mohr, Tanja Mohr, Gertraud Möhwald, Hermann Moll, Ralf de Moll, Klaus Mollenhauer, Volker Möllenhoff, Gesine Möller, Lutz Möller, Otto Möller, Karl Möllers, Franz Mon, Cathy de Monchaux, Piet Mondrian, Andrea Monhof-Berger, Tilopa Monk, Pentti Monkkonen, Burkhard Mönnich, Daro Montag, Paul Monteiro, Oleo Montoya, Pitt Moog, Mick Moon, Henry

Moore, Peter Moors, Rainer Morawietz, Pit Morell, Francois Morellet, Petra Morenzi, Michael Morgner, Wilhelm Morgner, Brigitte Morhard-Ehrlicher, Mariko Mori, K. Moritz, Sabine Moritz, Daido Moriyama, Malcolm Morley, Mario Moronti, Paul Morrison, Alfred T. Mörsstedt, Alois Mosbacher, Kirsten Mosel, Ingo Moser, Maria Moser, Nikolaus Moser, Kirsten Mosher, Anna Mossman, Uschi Motte, Michel Mouffé, Mouly, Paul Mount, Christiana Mucha, Reinhard Mucha, Matthias Mücke, Otto Mueller, Johannes Muggenthaler, Steffen Mühle, Elisabeth Mühlen, Kurt Mühlenhaupt, Laszlo Mulasics, Christopher Muller, David Muller, Alfred Müller, Christian Müller, Claudia und Julia Müller, Frank Müller, Harald F. Müller, Heinz-Rudi Müller, Johannes Müller, Josef Felix Müller, Knut Müller, Manfred Müller, Michael Müller, Peter Müller, Rainer Müller, Ralph Müller, Thomas Müller, Wilhelm Müller, Wolfgang Müller, Willy Müller-Brittnau, H. O. Müller-Erbach, Uwe Müller-Fabian, Helmut Müller-Kühn, Matt Mullican, Anne Mulrooney, Ursula Mumenthaler, Horst Münch, Ulrike Münchhoff, Wilhelm Mundt, Horst A. Münscher, Gabriele Münter, Hannes Münz, Volkmar Münz, Rolf Münzner, Muott, Takashi Murakami, Tomoharu Murakami, Kyoko Murase, Vasile Muresan, Jeanete Musatti, Gabriele Muschel, Reinhard Musik, Carlos Musso, Ben Muthofer, Peter Mutschler, Benno S. Mutter

N

Jiri Naceradsky, Benjamin Nachtwey, Afrassiabi Nader, Kunito Nagaoka, Daniel Nagel, Hans Nagel, Peter Nagel, Peter Nagy, Christa Näher, Todor Naidenow, Yukio Nakagawa, Entalura Nangala, Janetta Napp, Juljusz Narzynski, Georg Naschberger, Gerhard Naschberger, David Nash, Emmanuel Nassar, Piotr Nathan, Natraj, Ulrike Nattermüller, Hajo Naujoks, Bruce Nauman, Hermann Naumann, John Nava, Ernst Wilhelm Nay, Mindermann Nay, Otto Nebel, Ingeborg Neef, Betriz Negrotto, Hanna Rut Neidhardt, Klaus Neizert, E. R. Nele Riele, Nikolett Nemes, Oskar Nerlinger, Nadja Nessler, Wolfgang Nestler, Ernesto Neto, Mario Cravo Neto, Rivane Neuenschwander, Ernst-Günther Neumann, Hartmut Neumann, Max Neumann, Thomas Neumann, Klaus Neuper, Floris M. Neusüss, Flora Neuwirth, Louise Nevelson, Ng Yak Whee, Fionnuala Ni Chiosáin, Don Nice, Ben Nicholson, Uwe Nickel, Norberto Nicola, Carsten Nicolai, Olaf Nicolai, Heinrich Nicolaus, Roland Nicolaus, Jeanette Niebelschütz, Martina Nied, Walter Niedermayr, Hans Niehus, Knud Nielsen, Kerstin Niemann, Sigrid Nienstedt, Ansgar Nierhoff, Jochen Niessen, Marion Niessing, Christa Niestrath, Simone Nieweg, Anatoliy Jur Nikitsch, Katsuhito Nishikawa, Minako Nishiyama, Hermann Nitsch, Martin Noel, Udo Nöger, Rika Noguchi, Lucia Nogueira, Emil Nolde, Cecile Noldus, Norbert Nolte, Sakiko Nomura, Hans Nopper, Günter Nosch, Not Vital, Brigitte Nötzel, Vladimir Novak, Timur Novikov, Inka Nowoitenick, Guido Nussbaum

O

Jutta Obenhuber, Oswald Oberhuber, Walter Obholzer, Kevin O'Brien, Martin Obst, Rita Obstoj, Marcel Odenbach, Ralf R. Oderwald, Hughie O'Donoghue, Albert Oehlen, Markus Oehlen, Edith Oellers, Hartmann Oels, Kathrin Oelsner, Richard Oelze, Michael van Ofen, Chris Ofili, Hilke Ohlhorst, Mario Ohmes, Shinro Ohtake, Tomie Ohtake, Yumiko Okui, Claes Oldenburg, Uwe Oldenburg, Dina Oliveira, Tessa de Oliveira Pinto, Dietrich Oltmanns, Hikmet Onat, Jimmy Ong, Lucia Onzain, Willem Oorebeek, Julian Opie, Dennis Oppenheim, Meret Oppenheim, Anna Oppermann, Karl

Oppermann, Tom Ormond, Chris Orr, Rudolf Ortner, Kirsten Ortwed, P.P.L. Osewald, Ernst-Egon Oslender, Ali Osman Gencer, Osmar Osten, Carl Ostendarp, Willy Oster, Andrea Ostermeyer, Christiane Ostertag, Fayga Ostrower, Aribert von Ostrowski, Jiro Osuga, Saburo Ota, Willi Otremba, Herbert Ott, Maja Ott, Heribert C. Ottersbach, Frei Otto, M. F. Otto, Michael Otto, Thomas Otto, Therese Oulton, Laura Owens, Vijay Ozo

P

Jürgen Paatz, PABU, Ana Maria Pacheco, Akbar Padamsee, C. O. Paeffgen, Susanne Paesler, Renate Pahlers, Nicolas Pahlisch, Nam June Paik, Suhaimi Pa'La, Mimmo Paladino, Blinky Palermo, Heike Pallanca, Mario Palm, Pipi Paloma, Liria Palombini, Panamarenko, Fritz Panzer, Klaus Panzner, Guilo Paolini, Eduardo Paolozzi, Bert Papenfuß, Jorge Pardo, Manu Parekh, Ronald Paris, Jai Young Park, Cornelia Parker, Jürgen Partenheimer, Antonius von der Pas, Simon Pasiëka, Victor Pasmore, Gieve Patel, Simon Patterson, Sybille Pattscheck, Celia Paul, Eva Paul, Peter Paul, Christine de Pauli-Bärenthaler, Bert Paulsen, Pavlos, Max Pechstein, Finn Pedersen, Claudia Pegel, Max Peintner, Heinz Pelz, Werner Pelzer, A. R. Penck, Irving Penn, Pavel Pepperstein, Perejaume, Simon Periton, Thomas Perl, Manfred Pernice, Irene Peschick, Alessandro Pessoli, Bernhard Peters, Ralf Peters, Ricarda Peters, Oswald Petersen, Wolfgang Petrick, Wolfgang Petrovsky, Raymond Pettibon, Elizabeth Peyton, Jean Pfaff, Judy Pfaff, Karl Georg Pfahler, Erwin Pfefferle, Helmut Pfeuffer, V. Pflaumann, Erwin Pfrang, F. A. Pfuhle, Jens Pfuhrer, Christine Philipp, Tom Philips, Peter Phillips, Frank Piasta, Pablo Picasso, Andrea Pichl, Walter Pichler, Otto Piene, Janet Pierce, Kirsten Pieroth, Stefan Pietryga, Monika Pietsch, Hadrian Pigott, Joan Hernandez Pijoan, Hernandez Pijuan, Hubertus von Pilgrim, Tobias Raphael Pils, Ascan Pinckernelle, Jerry Pine, Hartmut Piniek, Erna Pinner, Susana Piosco, Gudrun Piper, John Piper, O. Pippel, Giovanni Battista Piranesi, Ma. Olga Piria, Cornelius Pirino, Entscho Pironkov, Evangelia Pitsou, Moses Pitt, Hermann Pitz, Nicole van den Plas, Platino, Hans Platschek, Amos Plaut, Borys Plaxij, Julio Plaza, Stefan Plenkens, Jaime Plensa, Fabrizio Plessi, E. Pleuger, Ute Pleuger, Beate von Ploetz, Rainer Plum, Reinhard Pods, Marianne Pohl, Pascal-Henri Poirot, Rudolf Polanszky, Serge Poliakov, Anedore Policek, Sigmar Polke, Armando Pomina, Lorenzo Pompa, Susi Pop, Johann Poppel, Boris Pöppel, Brigitte Porsch, Michael Porter, Dieter Portugall, Charlotte Posenenske, Markus Prachensky, Wolfgang Prachensky, Heinz-Günter Prager, Om Prakash, Indra Pramit Roy, Norbert Prangenberg, Heimrad Prem, Umberto Prencipe, Inge Pries, Monique Prieto, Mojkin Prigge, Dmitrii Prigov, Helga Primbnow, Richard Prince, Bernhard Prinz, Walter Prinz, G. B. Probst, Gesine Probst, Patrick Procktor, Jane Prophet, Stephanie Pryor, Ulf Puder, Franklin Pühn, Albert Pümpel

Q

Udo Quade, Domenico Quaglio, Sylvia Quandt, Bernard Quesniaux, Marc Quinn, Lothar Quinte, Imran Qureshi

R

Joachim Raab, Raabenstein, David Rabinowitch, Uwe Rachow, Thomas Radeloff, Norbert Radermacher, Anton Radl, Karin Radoy, Franz Radziwill, Markus Raetz, Ingrid

Rafael, Kerim Ragimov, Michael Perera Rahju, Olaf Rahlwes, Susanne Rahmig, Arnulf Rainer, L. Rampaso, Luise Ramsauer, Peter Randall-Page, Thomas Ranft, Dagmar Ranft-Schinke, Roland Ranz, Gerd Rappenecker, Thomas Raschke, Olga Rastrosta, Matthias Rataiczky, Hans-Helmuth von Rath, Udo Rathke, Neo Rauch, Renate Rauleder, Walter Raum, Robert Rauschenberg, Paul von Ravenstein, Man Ray, Libby Raynham, S. H. Raza, Anja Rechenbach, Joachim Reck, Wilfried Reckewitz, Jörg Reckhenrich, G. Ravinder Reddy, Peter Redeker, Ann Reder, June Redfern, Sigrid Redhardt, David Regehr, Ingo Regel, Paula Rego, Tobias Rehberger, Ulrich Reichelt, Hubertus Reichert, Christine Reifenberger, Erich Reiling, Christliebe Reinecke, Ad Reinhardt, Wulf Reinshagen, Jürgen Reipka, Cabrita Reis, Mario Reis, Michael Reisdörfer, Peter Reitberger, Michael Reiter, Norbert Reitz, Albert Renger-Patzsch, Karl Manfred Rennertz, Peter Repp, Lothar Rericha, Marco Tulio Resende, Gunter Reski, Erich Reusch, Hans Peter Reuter, Peter Reuter, Paul Revellio, Teresa Reyes-Lorca, Arne-Bernd Rhaue, Fritz Rhein, Dagmar Rhodius, Cery Richards, Olivier Richon, Christiane Richter, Daniel Richter, Gerhard Richter, Heinrich Richter, Klaus Richter, Ute Richter, Eva Richter-Paul, Christian Rickert, Karl-Heinz Rieck, Eberhard Riedel, Tilo Riedel, Tomas Riehle, Jürgen Riehm, Volker Ries, Christoph Rihs, Bridget Riley, N.N. Rimzon, Petra Rinck, Klaus Rinke, Jose Rios Pinto, Simon Ripley, Susanne Ristow, Matthew Ritchie, Thomas Ritter, Jorge Rivero, Larry Rivers, Carol Robertson, Dorothea Rockburne, Dorothee Rocke, Gerwald Rockenschaub, Peter Rode, Frank Rödel, Karl Rödel, Inacio Rodrigues, Rekha Rodwittiya, Peter Roehr, Louise Roesler, Dieter Rogge, Sebastian Rogler, Ludwig Rohbock, Jochen Rohde, Wolfgang Rohde, Rita Rohlfing, Christian Rohlfs, Wolfgang Rohloff, Vera Röhm, Armin Rohr, Brigitta Rohrbach, Monika Rohrmus, Anke Röhrscheid, Andrej Roiter, Guy Rombouts, Lothar Römer, Ugo Rondinone, Julio Rondo, Ingo Ronkholz, Alexander Roob, Maya Roos, Julia Roppel, Bella Rosa, Herve di Rosa, Michael Rösch, Ingrid Roscheck, Julian Rosefeldt, Peter Rösel, Jenny Rosemeyer, Johann G. Rosenberg, James Rosenquist, Andreas Rosenthal, Bernadette Ross, Monika Rossow, Andreas Rost, Corinna Rosteck, Martin Rosz, Mimmo Rotella, Gaby Roter, Daniel Roth, Dieter Roth, Susanne Roth, Gabriele Rothemann, Beate Rothensee, Michael Rothenstein, J. Rother, Thomas Rother, Martin Rothweiler, Jan A. Rotius, Bernadette Rottler, J. Roux, Gautam Roy, Peter Royen, Ulrich Rückriem, Stefan Rueff, Thomas Ruff, Laura Ruggeri, Vera Rühle, Gerhard Rühm, Hans Christian Rüngeler, Thorsten Ruperti, Viola Rusche, Reiner Ruthenbeck, Andreas Rüthi, Christoph Rütimann, Ulrike Rutschmann, Paul Ryan

S

Jackie Saccoccio, Igor Sacharow-Ross, Masoud Sadedin, Hermanus Saftleben, Hirotoshi Sakaguchi, Achim Sakic, Vera Salamanca, Hans Salentin, Cristian Salineros, R. Salmon, Salomé, Gottfried Salzmann, Lukas Salzmann, Andreas Samaras, Judith Samen, Gilvan Samico, Rolf Samuel, Fred Sandback, Brigitte Sander, Karin Sander, Otto Sander-Tischbein, Willi Sandforth, Armin Sandig, Claude Sandoz, Victor Sanovec, Guiseppe Santomaso, Miguel Dos Santos, Santosh, Andrzej Sapija, Sapone, Juliao Sarmiento, Monica Sartori, Malte Sartorius, Makoto Sasaki, Valeria Sass, Jörg Sasse, Ado Sato, Tokihiro Sato, Birgit Sauer, Cordula Sauer, Karl-Ludwig Sauer, Michael Sauer, Peter Sauerer, Robert Savoie, Hasim Saydan, Antonio Scaccabarozzi, Cornelia Schabak, Philipp Schack, Christian Schad, Robert Schad, Frank Schaefer, Christoph Schäfer, Heinz Schanz, Silke Schatz, Ralf Schauff, Konrad Balder

Schäuffelen, Matthias Schaufler, Michael Scheffer, Wolfram A. Scheffler, Thomas Scheibitz, Hubert Scheibl, Doris Scheiding, Thitz M. Schemel, Karlheinz Scherer, Katie v. Scherpenberg, Ralf Scherrer, Friedrich G. Scheuer, Hans Scheuerecker, Rudolf Scheurer, Sigrid Schewior, Harald Schiel, Egon Schiele, Luciano Schifano, Klaudia Schifferle, Martin Schilken, Dietmut Schilling, Heiner Schilling, Hanns Schimansky, Ali Schindehütte, Thomas Schindler, Paul Schinner, Christine Schlegel, Eva Schlegel, Wolfgang Schlegel, Eduard Schleich, Cornelia Schleime, Friedrich-Daniel Schlemme, Oskar Schlemmer, John Schlesinger, Rudolf Schlichter, Thomas Schliesser, Manfred Schling, Jörg Schlinke, Christiane Schlosser, Chr. Schlosser-März, Eberhard Schlotter, Gotthelf Schlotter, Eva Schlutius, Hubert Schmalix, Louise Schmid, Martin Schmidl, Anne-Katrin Schmidt, Christian Schmidt, Enno Schmidt, Erik Schmidt, Jürgen Schmidt, Leonhard Schmidt, Michael Schmidt, Susanne Schmidt, Ursula Schmidt, Barbara Schmidt-Heins, Karl Schmidt-Rottluff, Michael Schmidt-Stein, Alexander Schmitt, Klaus Schmitt, Ludolf Schmitz, Nina-Barbara Schmitz, Wolfgang Schmitz, Margund Schmolka, Miron Schmückle, Carolin Schneider, Christoph Schneider, Herbert Schneider, Jürgen Schneider, Klaus Schneider, Magdalena Schneider, Margit Schneider, Rolf Schneider, Klaus Schneider-Grimm, Christa von Schnitzler, Peter Schnürpel, Henry Schoebel, Michael Schoenholtz, Jan Schoenmakers, Frances Scholz, Günter Scholz, Roland Scholz, Andreas Schön, Eva-Maria Schön, Eugen Schönebeck, Bianca Schöning, Erich Schöning, Rudolf Schoofs, Jan Schoonhoven, Terry Schoonhoven, Karlheinz Schrader, Henrik Schrat, Ingrid Schreiber, Michael Schreiber, Johannes Schreiter, Adolf Schreyer, Bernhard Schrock, Hans Gottfried Schubert, Peter Schubert, Julius Wolfgang Schüle, Alf Schuler, Saskia Schüler, Annette Schultze, Bernard Schultze, Ursula Schultze-Bluhm, Christina Annemone Schulz, Gabriele Schulz, Jeanette Schulz, Kathleen Schulz, Tilo Schulz, Andreas Schulze, Volkmar Schulz-Rumpold, Emil Schumacher, Rainer G. Schumacher, Mira Schumann, Wilhelm Schürmann, Helmut Schuster, Woldan Schuster, Petra Schütte, Thomas Schütte, Martin Schütze, Peter Schuyff, Linda Schwarz, R. Schwarz-Ehinger, Rudolf Schwarzkogler, Angelika Schwedes, Fritz Schwegler, Vroni Schwegler, Detlef Schweiger, Martin Schwenk, Paul Schwer, Stefan Schwerdtfeger, Bernd Schwering, Michael Schwill, Karl-Heinz Schwind, Kurt Schwitters, Norbert Schwontkowski, Edi Schwyn, Carlos Scliar, Tim Scott, William Scott, Sean Scully, Paul Seawright, Arthur Secunda, Peter Sedgley, Daglef Seeger, Dag Seemann, Wolf-J. Seeselberg, Detlef Segebrecht, Francis Segond, Stefan Sehler, Peter Sehringer, Jochen Seidel, August Seidl, Ulrike Seilacher, Yoshiko Seino, Fatima Seitowa, Gustav Seitz, Roger Selden, Colin Self, Renate Sellesnick, Mariano Sellin, Beate Selzer, H. N. Semjon, Laki Senanayake, Ash Yeo Yeok Seng, Adrian Arthur Senger, Daniel Senise, Wil Sensen, Gio Di Sera, Jaroslaw Serpan, Richard Serra, Denis Serre, Christian Sery, Conrad Sevens, Wolfgang Severin-Iben, Hans-Martin Sewcz, Wu Shan Zhuan, Johnnie Shand Kydd, Joel Shapiro, R. Binod Sharma, George Shaw, Gulam Sheikh, Nilima Sheikh, Cindy Sherman, Sudarshan Shetty, Shibu N., Flavio Shiro, Carvien Shiu, Sumiko Shoji, Laxman Shreshtha, Willi Siber, Antje Siebrecht, Andreas Siekmann, Wiebke Siem, Hans Sieverding, Katharina Sieverding, Anne Sievert, Constanze Sigel, Roman Signer, Shahzia Sikander, Galina Silajewa, Bernhard Siller, Daniel Silver, Christine-Elke Siml, Francine Simonin, G. D. Simpson, Anjum Singh, Sinnot Kevin, Aron Sinstein, Renée Sintenis, Gerald Sippel, Rebecca Sitar, Rudolf Sittner, Dirk Skreber, Winfried Skrobek, Berty Skuber, Neal Slavin, Max Slevogt, Robert Slingsby, Andreas Slominski, Jan Smejkal, Brian Reffin Smith, Dillwyn Smith, Kiki Smith, Richard Smith, Stan Smith,

Klaudia Smolarz, Antje Smollich, Wolfgang Smy, Sean Snyder, Klaus Sobolewski, Peter P.J. Sohn, Clara Solé, Annegret Soltau, Oskar Sommer, William Sommer, K. R. H. Sonderborg, Yutaka Sone, Alan Sonfist, Hyun-Sook Song, Gerd Sonntag, Jörg Sonntag, Cheah Thien Soong, Glenn Sorensen, Peter Sorge, Julia Wladimirowna Sorokina, Raphael Jesus Soto, Pierre Soulages, Edgard Souza de, Pravoslav Sovak, Guiseppe Spagnulo, Jörg Spamer, Heidi Specker, Siegfried Speckhardt, Ulrich Speer, Johannes Spehr, Nancy Spero, Hans-J. Spesshardt, Kyra Spieker, Ringa Spingies, Daniel Spoerri, Blasius Spreng, Siegward Sprotte, Erwin Spuler, Gudrun Stachowitz, Toni Stadler, Pia Stadtbäumer, Peter Staechelin, Klaus Staeck, Anselm Stalder, Reinhard Stangl, Rüdiger Stanko, Anton Stankowski, H. H. Stapper, Frances Stark, Gustl Stark, Holger Stark, Tanja Stark-Zimmermann, Simon Starling, Doug & Mike Starn, Hans Staudacher, Klaus Staudt, Arturo di Stefano, J. G. von Steffan, Heinrich Stegemann, German Stegmaier, Karl Heinz Steib, H. Steidle, Otto Steidle, Charly Steiger, Domenik Steiger, Volker Steinbacher, Julia Steinberg, Puck Steinbrecher, Hans Steinbrenner, Heinrich Steiner, Martin Steiner, Daniela Steinfeld, Angelika Steinhilper, Piero Steinle, Klaus Steinmann, Edward Stejnberg, Frank Stella, Andreas Stelzer, Volker Stelzmann, Hermann Stenner, Jochen Stenschke, Alice Stepanek, Stepanek/Maslin, Michael Stephan, Georg Sternbacher, Bernhard Steuernthal, Jan Stieding, Renata Stih, Stil nach Ratanakoshin, Jens Stittgen, Friedemann von Stockhausen, Walter Stöhrer, Lily van der Stokker, Artur Stoll, Jürgen Stollhans, Tim Stoner, Stoya, Ludwig Strack, Gabriele Straub, Jürgen Strawalde, Gabi Streile, Ennow Strelow, R.M.E. Streuf, Astrid Stricker, Stefan Strunden, Thomas Struth, Erika Stumpf, Manfred Stumpf, Helmut Sturm, Matthias Sturm, Johannes Stüttgen, Oscar Suárez, K.G. Subramanyan, Yoshihiro Suda, Caro Suerkemper, Kishio Suga, Kumi Sugai, Yumiko Sugano, Hiroshi Sugimoto, Carol Summers, Vivan Sundaram, Helmut Sundhausen, Mari Sunna, Pishnu Supanimit, Klaus Süß, Paul Suter, Graham Sutherland, Trevor Sutton, J. Suzuki, Risaku Suzuki, Ricky Swallow, J. Swaminathan, Douglas Swan, Zdenek Sykora, Wolfgang Sykownik, Peter Sylvester, Szász, Stefan Szczesny, Markus Szikszay

T

Mitra Tabrizian, René Tachmassebi, Norbert Tadeusz, Tomoko Takahashi, Yoshi Takahashi, Michio Takehara, Yuji Takeoka, Dafina Talmor, Rüdiger Tamschick, Alvin Tan, Swie Hian Tan, Atsuko Tanaka, Da Wu Tang, Mun Kit Tang, Volker Tannert, Antoni Tapias, Leon Tarasewicz, Jan Tarasin, Toeko Tatsuno, Gerhard Taubert, Vincent Tavenne, Sam Taylor-Wood, Matko Tebotic, Kai Teichert, Peter Telljohann, Susa Templin, Fei Teng, ter Hell, Maike Tersch, Hiroshi Teshima, Heinz Tetzner, Dieter Teusch, Niko Teuten, George Tganga, Thalmann, Ithipol Thangchalok, The Ramin, Andreas Thein, Klaus Theuerkauf, Heidrun Thiede, Frank Thiel, Heiner Thiel, Fred Thieler, Cerstin Thiemann Takvorian, Ekkehard Thieme, Inge Thiess-Böttner, Peter Thol, Hans Thoma, Florian Thomas, Hans Peter Thomas, Norbert Thomas, André Thomkins, Estelle Thompson, Charles Thomson, Ann Thornycroft, Wolfgang Tietze, Jobst Tillmann, Harry Tilman, Joe Tilson, Reinhold W. Timm, Jean Tinguely, Dagmar Tinschmann, Rirkrit Tiravanija, Reinhard Tischler, Vasundra Tiwari, Imelda Többen, Michael Toenges, Mitsue Togawa, Wawrzyniec Tokarski, Sato Tokihiro, Peter Tomschiczek, Angela Tonner, Torrilhon, Pedro Tort, Eng Tow, Shigeo Toya, Claudio Tozzi, Tim Trantenroth, Barbara Trautmann, Ernst Trawöger, Matko Trebotic, Su

Trembath, Petra Trenkel, Leif Trenkler, Elmar Trenkwalder, Anna Tretter, Gerhard Trieb, Hann Trier, Wolfgang Tritt, Rosemarie Trockel, Rudi Tröger, Luigi Troia, Heinz Trökes, Wolfgang Troschke, Heinrich Trost, Alberto Trucco, Florian Trümbach, Peter Tschan, Norbert Tschirpke, Igor Tschurilow, Werner Tübke, Barbara Camilla Tucholski, Richard Tuff, Peter Tuma, Selim Turan, Gavin Turk, Alison Turnbull, William Turnbull, Günter Tuzina, Jochen Twelker, Cy Twombly, Dieter Tyspe

U

Raoul Ubac, Karl H. Ueberholz, Günther Uecker, Lee U-Fan, Max Uhlig, Piotr Uklanski, Hans Uhlmann, Micha Ullmann, Elke Ulmer, Dieter Ulrich, Heiner Ulrich, Kjeld Ulrich, Timm Ulrichs, Omer Uluc, Yu Mo Hung Umbach, Julie Umerle, Christoph Unger, Tomi Ungerer, Oswald Mathias Ungers, Sibylle Ungers, Karl Unverzagt, Hermann Urban, Rolf Urban, Ulrike Urban, Alba D' Urbano, Lesser Ury

V

VA Wölfl, Meyer Vaisman, Eulalia Valldosera, J-JVV Fils Van Verden, Franz Vana, Matyas Varga, Patrizia Varga, Paloma Varga Weisz, Victor Vasarely, S. G. Vasudev, Markus Vater, Ben Vautier, Mark Dean Veca, Stella Veciana, Emilio Vedova, Vega Bermejo, Klaus-Peter Vellguth, Stefan Velten, Hans Vent, Jan Verbeek, Daniel Verbis, Till Verclas, Carlos Vergara, Jef Verheyen, Charlotte Verity, Walter Verwoert, Amanda Vesey, Zazie Vincon, Thomas Virnich, Visscher, Antonio Vitor, Rolf Viva, Bertrand Vivin, Simon de Vlieger, Jacob van der Vlies, Sandra Voets, Andreas Vogel, Harald Vogel, Matten Vogel, Heinz Vogelgesang, Richard Vogl, Alexandra Vogt, Andrzej Vogtt, Stefan Voigt, Marjan Vojska, Mathias Völcker, Bernhard Volk, Cornelius Völker, Otto Völker, Bernd Völkle, Hans Richard von Volkmann, Steffen Volmer, Alfredo Volpi, Herbert Volz, Wilhelm Volz, Friedrich Vordemberge, Gabriel Vormstein, Kerstin Vorwerk, Jan Voss, Bernd Vossmerbäumer, Wolf Vostell, Hansjörg Voth, Martin van Vreden

W

Thorsten Waak, Bärbel Wächter, Thomas Wachweger, Elke Judith Wagner, Jörg Wagner, Reiner Wagner, Rolf Wagner, Silke Wagner, Stefan Thomas Wagner, Hildegard Wagner-Harms, Anita Wahl, Frank Wahle, Sirko Wahsner, Martin Walde, John Walker, Kara E. Walker, Jeff Wall, Benno Walldorf, Jürgen Waller, Hans-Albert Walter, Jess Walter, Karoline Walter, Franz Erhard Walther, Johann F. Walther, Jutta Walther-Schönherr, Rolf Walz, Gerd Wandrer, Ernst Wanner, Ullrich Wannhoff, Andy Warhol, Herbert Warmuth, Viktor Warnetzky, Uli Wascher-Gutzer, Corinne Wasmuht, Sabine Wassermann, Etsuko Watanabe, Richard Watkinson, Alison Watt, Jean-Antoine Watteau, Isolde Wawrin, Raymond Waydelich, Gillian Wearing, Mary Webb, Ina Weber, Konstantin Weber, Susanna Iris Weber, Wolfgang Weber, Bürgel von Wecus, Christoph Wedding, Carrie Weems, Jagath Weerasinghe, Werner Wefers, Markus Weggenmann, William Wegman, Jürgen Wegner, Hinrich Weidemann, Claus Weidensdorfer, Seff Weidl, Horst Weidt, Cornelia Weihe, Caroline Weihrauch, Max Weiler, Lois Weinberger, Armin Weinbrenner, Lawrence Weiner, Willi Weiner, Felix Weinold, Jochen Weise, Andreas Weishaupt, Clemens Weiss, David Weiss, Ian Welsh,

Andreas Welzenbach, Trak Wendisch, Tilman Wendland, Ulrich Wendland, Karla Weniger, Jürgen Wenzel, Karlheinz Wenzel, Saskia Wenzel, Frank Werneke, Peter Werner, Theodor Werner, Thomas Werner, Martin Wernert, Birgit Werres, Katharina von Werz, Eckhard Wesche, Anna Wesek, Tom Wesselmann, Wilhlem Wessels, Franz West, Simone Westerwinter, Giso Westing, Olav Westphalen, Stefan Wewerka, Wilhelm Weygandt, Anthony Whishaw, Pae White, Rachel Whiteread, Wilhelm Wiacker, Sylvia Wieczorek, Gottfried Wiegand, Herbert Wiegand, Martel Wiegand, Suse Wiegand, Stefan Wieland, Daniel Wiener, Anna B. Wiesendanger, Solomon Wija, Ina Wilczek, Volker Wilczek, Albrecht Wild, Max Wild, Eva Maria Wilde, Frank Wildenhahn, Ludwig Wilding, Harry Wilks, Stephen Wilks, Matthias Will, Cory Wille, Ommo Wille, Ursula Willeke, Karl Willems, Victor Willing, Eduard E. Willke, Thomas Th. Willmann, Joan Willsher-Martel, Richard Wilson, Robert Wilson, A. Wimalasara, Gerhard Wind, Dorothee von Windheim, Ryszard Winiarski, Andreas Winkler, Gerhard Winkler, Hans Winkler, Gerd Winner, Rolf Winnewisser, Fritz Winter, Georg Winter, Gerd Winter, Konrad Winter, Wolfgang Winter, Lambert Maria Wintersberger, Icke Winzer, Jost Wischnewski, Adrian Wiszniewski, F. d. Wit, Walter Wittek, Josef Wittlich, Peter Klaus Wittmann, Heinz Woelcke, Claus Wohlgemuth, Johannes Wohnseifer, Thomas Wojciechowicz, Bernd Wolf, Daniela Wolfer, Barbara Wolff, Carl Emanuel Wolff, Ulrich J. Wolff, Wilfried Wolff, Deva Wolfram, Winfried Wolk, Ute Wöllmann, Wols, Sandy Wong Shin, Bill Woodrow, Valentin Wormbs, Walter Wörn, Troels Wörsel, Manuela Wossowski, Woyozudehot, Mark Wright, Fritz Wucherer, Wuerbs, Oleg Alexandrowitsch Wukolow, Inge Wulff, Katharina Wulff, Amelie von Wulffen, Mira Wunderer, Paul Wunderlich, Petra Wunderlich, Erwin Wurm, Sabine Wurst

X

Manijeh Xanegar

Y

Yaacob, Miwa Yanagi, Manijeh Yanegar, Toshihiro Yashiro, Catherine Yass, Gideon Yates, Iskender Yediler, Adam Yilmas, Yoshikawa, Mika Yoshizawa, Ahmad Khalid Yusof, Alias Yusof

Z

Z 1-2, Margitta Zachert, Ossip Zadkine, Raja Zahabudd, Margarete Zahn, Miro Zahra, Mike Zaidel, Ismail Zain, Phillip Zaiser, Yngve Zakarias, Herbert Zangs, Horst Zank, Rémy Zaugg, Andrea Zaumseil, Joseph Zehrer, Frank M. Zeidler, Simone Zeidler, Martin Zeller, Jürgen Zellerhoff, Jochen Zellmann, Jerry Zeniuk, Barbara Zenner, David Zepter, Maria Zerres, Horst Zickelbein, Thomas Ziegler, Robert Zielasco, Tomasz Zielinski, Heinrich Zille, Rainer Zille, Bernd Zimmer, Hans Peter Zimmer, Elisabeth Zimmerer, Dieter Zimmermann, Mike Zimmermann, Paul Zimmermann, Peter Zimmermann, Rolf Zimmermann, Sabine Zimmermann, Tanja Zimmermann, Matthias Zinn, Friedrich Zirm, Otto Zitko, Andrea Zittel, Peter Zizka, Heimo Zobernig, Beat Zoderer, Leo Zogmayer, Heinz Zolper, Sharifah F. S. Zubir, A. Zucker, Joe Zucker, Klara Zwick, Klaus Zwick

EK B

UBS KOLEKSİYONU/ SANATÇI LİSTESİ

A

Abakanowicz, Magdalena	Aitken, Doug	Artschwager, Richard
Abbott, Berenice	Albers, Joseph	Auerbach, Frank
Ahearn, John	Almond, Darren	

B

Baer, Jo	Baumgarten, Lothar	Bourgeois, Louise
Baldessari, John	Baxter, Glen	Brauntuch, Troy
Balkenhol, Stephan	Bechtle, Robert	Broodthaers, Marcel
Barbieri, Olivo	Beuys, Joseph	Burkhard, Balthasar
Barney, Tina	Bickerton, Ashley	Burton, Richmond
Bartlett, Jennifer	Boetti, Alighiero e	Bustamante, Jean-Marc
Baselitz, Georg	Borofsky, Jonathan	
Basquiat, Jean-Michel	Bosman, Richard	

C

Caro, Anthony	Close, Chuck	Crowdson, Gregory
Celmins, Vija	Colson, Greg	Cucchi, Enzo
Chia, Sandro	Conner, Bruce	Currin, John
Christo and Jeanne-	Cragg, Tony	
Claude	Craig-Martin, Michael	
Clemente, Francesco		

D

Dahn, Walter	Delvoye, Wim	Dine, Jim
de Kooning, Willem	Deutsch, David	Dubuffet, Jean
Deacon, Richard	Diebenkorn, Richard	Dunham, Carroll

E

Edmier, Keith	Emin, Tracey
Eliasson, Olafur	Ess, Barbara

F

Fischl, Eric	Fontana, Franco	Freud, Lucian
Fischli/Weiss	Förg, Günther	Friedman, Tom

Fish, Janet
Fisher, Joel
Flechtner, Thomas

Francis, Mark
Francis, Sam
Frankenthaler, Helen

Fulton, Hamish

G

Garnell, Jean-Louis
Gertsch, Franz
Ghirri, Luigi

Gilbert & George
Gillespie, Frances Cohen
Gober, Robert

Graves, Nancy
Gursky, Andreas
Guston, Philip

H

Hall, Doug
Hamilton, Richard
Hatakeyama, Naoya
Hawkinson, Tim
Heilmann, Mary
Herbin, Auguste

Hirst, Damien
Hockney, David
Hodgkin, Howard
Höfer, Candida
Holzer, Jenny
Horn, Roni

Hubbard, Teresa
& Birchler, Alexander
Hume, Gary
Hunt, Bryan
Hütte, Axel

I

Immendorff, Jörg

J

Jacquette, Yvonne
Jensen, Alfred

Jensen, Bill
Johns, Jasper

Juarez, Roberto

K

Kapoor, Anish
Katz, Alex
Kelly, Ellsworth
Kiefer, Anselm

Kippenberger, Martin
Kirkeby, Per
Kitaj, R.B.
Kline, Franz

Kounellis, Jannis
Kuitca, Guillermo

L

Lafontaine, Marie-Jo
LeBrun, Christopher
Levine, Sherry

LeWitt, Sol
Lichtenstein, Roy
Long, Richard

Longo, Robert
Lüpertz, Markus

M

Mangold, Robert
Marden, Brice

Morimura, Yasumasa
Morley, Malcolm

Motherwell, Robert
Mullican, Matt

Martin, Agnes
McCollum, Allan

Morris, Sarah
Moskowitz, Robert

Muntadas, Antonio
Murray, Elizabeth

N

Nauman, Bruce
Newman, Barnett

Niedermayr, Walter
Nixon, Nicholas

Noland, Kenneth

O

Oldenburg, Claes &
Coosje van Bruggen

Opie, Julian

Otterness, Tom

P

Paik, Nam June
Paladino, Mimmo
Paolini, Giulio

Penck, A.R.
Penone, Giuseppe
Pettibon, Raymond

Phillips, Richard
Polidori, Robert
Polke, Sigmar

R

Rauch, Neo
Rauschenberg, Robert
Richter, Gerhard
Rickey, George

Rivers, Larry
Rockburne, Dorothea
Rosenquist, James
Rothenberg, Susan

Ruff, Thomas
Ruscha, Edward

S

Salle, David
Sasse, Jörg
Schnabel, Julian
Scully, Sean
Serra, Richard
Sherman, Cindy
Sicilia, Jose Maria

Simmons, Laurie
Simpson, Lorna
Smith, Alexis
Smith, David
Smith, Kiki
Smith, Ray
Spaletti, Ettore

Stella, Frank
Sternfeld, Joel
Streuli, Beat
Struth, Thomas
Sugimoto, Hiroshi
Sultan, Donald

T

Tansey, Mark
Taylor-Wood, Sam
Thiebaud, Wayne
Thiel, Frank

Tinguely, Jean
Tomaselli, Fred
Trockel, Rosemarie
Tucker, William

Turrell, James
Twombly, Cy

U

Uslé, Juan

V

Vautier, Ben

Vitali, Massimo

W

Warhol, Andy

Winters, Robin

Wurm, Erwin

Wegman, William

Winters, Terry

Williams, Christopher

Wool, Christopher

Z

Zalopany, Michele

Zucker, Joe

EK C

T.C.MERKEZ BANKASI KOLEKSİYONU/ SANATÇI LİSTESİ

A

A.Celal Binzet
Abdullah Meriçadalı
Abdurrahim
Abidin Dino
Adnan Çoker
Adnan Turani
Afife Ecevit
Ahmet Doğuer
Ahmet Yeşil
Alaadin Akınalp

Alaettin Aksoy
Alev Ebüzziya Sesbye
Ali Erkan
Ali Gül
Ali Gümüş
Ali Halil Sözel
Ali Rıza Bayezıt
Ali Rıza Jadidi Karsan
Ali Sami Boyar
Arif

Arslan Gündaş
Asaf Böke
Asım Yücesoy
Atilla Atar
Avni Arbaş
Aydın Dağpınar
Ayetullah Sümer
Ayhan Dürrüoğlu
Ayhan İlter
Aysel Erdur

B

Baber Kocamanoğlu
Bahire Koray
Batı Türker
Bedii Tümer
Bedri Baykam
Bedri Rahmi Eyüboğlu
Behçet Sefa
Bekir Sami Çimen

Belkıs Kırıkoglu
Betül İ.Gülerman
Beyhan Özsüleyman
Bilgin Aral
Binzet Pürsünlerli Varol
Birol Kutadgu
Burhan Doğançay
Burhan Uygur

Bünyamin Balamir

C

Cahide Gürsoy
Cahit Güraydın
Canan Tolon
Celal Kaçura
Celal Kırkbeşoğlu
Celal Uzel

Cem Usta
Cemil Eren
Cevat Erkul
Cevdet Bilgişin
Cezmi
Cihat Aral

D

Devrim Erbil

Duran Karaca

E

E. Özudoğru

Ercümend Kalmık

E.Kopuz

Erdal Erdemir

E.Tem

Erdal Ergen

Edis Tezel

Eren Eyüboğlu

Ediz El

Ergin İnan

Elif Ayiter

Erol Akyavaş

Engin Aksoley

Ertekin Kaya

Engin Aydınöğlu

Eyüp Ömer Yüksel

F

F.Koşuk

Fethi Arda

Fatih Şahranlı

Fikret Kolverdi

Fatma Nazlı Ecevit

Fikret Mualla

Ferruh Başağa

Fkret Otyam

G

G.Erkmen

Gülseren Sönmez

Göksel

Gültekin Serbest

Gül Pınar

Gürsel

H

Habip Aydoğdu

Hasan Mehmet Gürbay

Hüseyin Sartaş

Hakı Anlı

Hasan Pekmezci

Hakkı Anlı

Hasan Vecih Bereketoğlu

Hakkı İnan

Hayati Misman

Hale Tenger

Hidayet Özcan

Halil Akdeniz

Hikmet Onat

Halil Dikmen

Himmet Gümrah

Halil Paşa

Hüseyin Bilgiç

Hamza İnanç

Hüseyin Bilişik

Hasan Hulusi Mercan

Hüseyin Cahit Derman

I

İbrahim Çallı
İbrahim Safi
İhsan Arad
İhsan Cemal Karaburçak
İhsan Turhan

İsmail Altınok
İsmail Ateş
İsmail İlhan
İsmet Birsell

J

Jack Egdian
Jale N.Erzen

Jean Axel Weinberg
Jülidle

K

K.Atmal
K.F.Lippman
Kemal Çelik
Kemal Çizer
Kemal Ercan
Kemal Öğütücü

Kemal Önsoy
Kenan Alçora
Kenan Tezcan
Kerim Bıçakçı
Komet
Koray Ariş

Korkmaz Çelik

L

Leman Tantuğ

Levent

Lütfü Günay

M

M.Zahit Büyükişliyen
Mahmut Cuda
Malik Aksel
Mehmet Arif Manyas
Mehmet Başbuğ
Mehmet Esat Subaşı
Mehmet Güleriyüz
Mehmet Uzel
Mehmet Yücetürk
Melek Urcu
Melih Soley

Mithat Şen
Muharrem Pire
Muhsin Kurt
Mukaddes Tolun
Mustafa Ayaz
Mustafa Pilevneli
Mustafa Turgut Tok'ad
Muzaffer Genç
Mübin Beken
Mübin Orhon
Mümtaz Çeltik

Meriç Hızal

N

N.Özcan Atamert
Naciye İzbul
Nadir Sürsal
Nail Payza
Naim Gören
Naim Uludoğan
Nazım Beykışiev
Nazlı Damlacı
Nazmi Çekli
Necati Astarcioglu
Necati İşimer
Necati Öncü

Necdet Kalay
Necmettin Küllahçı
Nejad Devrim
Nejad Melih Devrim
Nejat Çelik
Nermin Pura
Neş'e Erdok
Nezir Korkmaz
Nihal Batu
Nihat Akyunak
Nihat Aybars
Nihat Darcan

Nihat Tandoğan
Nimet Berdan
Nimetullah Gerasim
Numan Kemal Pura
Nurettin Ergüven
Nuri Abaç
Nuri İyem
Nurtaç Özler
Nusret Karaca

O

Orhan Akyürek
Orhan Peker
Orhan Reşit Gökçe
Osman Dinç

Osman Kemal
Osman Zeki Oral
Oya Kınıklı

Ö

Ömer Faruk Taner
Ömer Faruk Yavuz
Ömer İstemi Hatipoğlu

Ömer Uluç
Özer Kabaş

R

Rahmi Pehlivanlı
Rami Uluer
Refik Epikman

Remzi Töremen
Rüstem Avcıl

S

Sabri Akça
Sabri F.Berkel
Sadettin Çulan

Selma Gürbüz
Semi Kartal
Seniye Taylan

Süleyman Şahin

Saim Kanra
Saim Özeren
Saip Tuna
Selahattin Teoman
Selahattin Uzmen
Selim Pertev Boyar
Selim Turan

Serdar Arat
Serhat Kiraz
Sevim Kaya
Seyfi Toray
Söbütaý Özer
Sunusi Arkun
Süleyman Saim Tekcan

S

Şefik Bursalı
Şeref Akdik
Şeref Bigalı
Şerefnur Ayiter

Şevket Dimli
Şevket Süreyya Bükey
Şükrü Aysan
Şükrü Erdiren

T

Tacettin Tantuğ
Tekin Artemel
Tiraje Dikmen

Tuba (Erdoğan)
Turan Erol
Turgut Atalay

U

Uğur Çetinkaya
Utku Varlık

Ülkü Uludoğan
Ünsal Kınıklı

V

Vedat Can

Vedat Kocaçimen

Y

Yalçın Gökçebağ

Yusuf Soykan

Yüksel Arslan

Z

Zafer Gençaydın
Zekeriya Altun
Zeki Çetinkaya
Zeki Faik İzer

Ziya Duru
Ziya Keseroğlu
Ziya Ünal
Zuhal Bükülmez

Zihni Egeli

EK D

AKBANK KOLEKSİYONU/ SANATÇI LİSTESİ

A

A.Birmeni	Ahmet Yeşil	Asım İşler
A.Pariltan	Ahmet Ziya Akbulut	Asım Yücesoy
A.Ziya Çizenel	Akif Askerov	Asuman
Abdullah Çizgen	Alaattin Aksoy	Ata
Abidin Dino	Alain Gozalis	Atilla Atar
Abidin Elderoğlu	Ali Atmaca	Avni Arbaş
Acar Başkent	Ali Cantaş	Aydın Ayan
Acar Başkut	Ali Demir	Ayetullah Sümer
Adem Genç	Ali Halil	Ayfer Karamani
Adil Doğançay	Ali İsmail Türemen	Ayhan İlter
Adnan Çoker	Ali Osman Gencer	Ayla
Adnan Turani	Ali Teoman Germaner	Ayla Hungen Seli
Adnan Yalım	Aline Keim	Ayla Salman
Afife Ecevit	Aliye Berger	Ayla Sepici
Agop Arad	Aliye Birmen	Ayşe Gönüllüoğlu
Ahmet Doğer	Alp Timur Ulukılıç	Ayşegül Beton
Ahmet Kurt	Altan Ensan	Ayşegül İzer
Ahmet Özel	Andrey Harşak	Azade Köker
Ahmet Özöl	Arif Saltuk	Azmi
Ahmet Uzelli	Arzu Karamani	

B

B.Basut Gürbüz	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Beyza Gönensay
Bahattin Odabaşı	Behçet Gürcan	Bilge Burcuoğlu
Baki Öz	Bekem	Bilgehan Uzuner
Balaban	Bekir Sıtkı Tuncer	Birim Aksüyek
Balkan Naci İslimyeli	Belkıs Taşkürek	Birim Bozok
Basri Erdem	Beril Anılanmert	Birol Kutadgu
Bayram Gümüş	Berna Erkün	Birsan Selati
Bayram Soltebaş	Berna Türemen	Boris Fyodoviç
Bedia Çolak	Berrin Pekşen	Bubi
Bedia Gülyüz	Berrin Tuncer	Burhan Doğançay
Bedii Gorbon	Betina Strub	Burhan Uygur
Bedri Baykam	Beyhan Özsüleyman	

C

C.Uzmen
C.Yetkin
Cafer Bater
Cahit Derman
Cahit Koççoban
Canan Ünal
Carlos Rosero

Cavid Mukaddes
Cavit Atmaca
Celal Esad Arseven
Cem Sağbil
Cem Yalın
Cemal Tollu
Cengiz Aktaş

Cevad Erkul
Cihat Burak
Cihat Özegemen
Corl W.Rohring
Cuma Ocaklı
Çoban Ressam

D

D.Benli
Davaud Emd
David Lee Daniown

Devabil Kara
Devrim Erbil
Dilek Işıksel

Dimitri Savaşır Mete
Dinç Çağ

E

E.E.Grigorjeva
E.Ömer
Edip Hakkı Köseoğlu
Ekin Nayır
Ekrem Kahraman
Elif
Elif Bektaş
Elif Naci
Elvan Alpay
Emel Cankat
Emel Deder
Emel Gamalmaz
Emel Şahinkaya

Emin Başaranbilek
Emin Koç
Emine Sılan
Emir Sarier
Ender Güzey
Ender Savaşkurt
Engin Aksoley
Enver Rakovica
Ercan Kasalar
Ercüment Tarhan
Erdal Alantar
Erdoğan Değer
Eren Eyüboğlu

Ergin İnan
Erhan
Erhan Dilligil
Erol Akyavaş
Erol Aydın
Erol Deneç
Erol Eti
Erol Mollaibrahimoğlu
Ertuğrul Ateş
Esin Okçu
Eşref Üren

F

F.Gülsaçan
Fabio Sassi
Fahir Aksoy
Fahri Sümer
Faruk Öz
Fatma Ayten Uzunkuşak
Fehmi
Ferahnur Güçlü
Ferhat Özatar

Feriha
Ferit Özşen
Ferruh Başağa
Fethi Arda
Fethi Kayaalp
Fevzi Karakoç
Feyha Kısakürek
Feyhaman Duran
Figen Ergin

Fikret Tunalı
Filiz Başaran
Filiz Bert Doğutürk
Firdevs Sayılan
Fuat Acaroğlu
Fuat Şehler
Füsün Bahçe
Füsün Önal
Füsün Sağlam

Ferhat Özgür
Feridun Özgeren

Fikret Kolverdi
Fikret Mualla

Fusun/Nezir

G

Gaffur Uzuner
Gencay
Gencay Kasapçı
Giselle Buchholz
Gonca Sezer
Gökhan Anlağan
Gönül Akın
Guidortti

Guiseppe Filardi
Gül Derman
Güler Dilek
Gülseren Dalbudak
Gülseren Kayalı
Gültekin
Günay Soğun
Güngör Arıbal

Güngör İblikçi
Güngör Taner
Gülbüz D. Ekşioğlu
Gürkan Coşkun
Gürkan Özgüder
Gürol Sözen
Gürsel

H

H.Ali
H.Altan
H.Altınnes
H.Ar
H.Cahit Derman
H.İnanç
H.Rıfat
H.Yiğit Yazıcı
Habip Aydoğdu
Hakkı İnan
Halık C.Tanju
Halil Dikmen
Halil İyimen
Halim Fikri

Halis Başarır
Halit Bardakçı
Haluk Tezonar
Hamza İnanç
Handan
Handan Bilgitay
Handan Koray
Hasan Kavruk
Hasan Vecihi Bereketoğlu
Hatice Odabaşı
Hayati Misman
Hayri
Hayri Atlı
Hayri Çizer

Hayri Duyar
Hidayet Özcan
Hikmet Onat
Hnne Bella Bergen
Hülya Botasun
Hüsamettin Koçan
Hüseyin Bilişik
Hüseyin Hazan
Hüseyin Özçoban
Hüseyin Pariltan
Hüseyin Pariltan
Hüseyin Yüce
Hüsnü Güler

I

Işık Belkız
Işıl Özışık
İbrahim Safi
İhap Hulusi

İnci Eviner
İnger Maria Çelik
İrfan Korkmazlar
İsmail Biret

İsmail Cem
İsmet Üsttekin
İvan Bafail

J

Jalonen Risto
Jeremy Centilli

Joon Miro
Jorge Velarde

Jülide Atılmaz Ünal

K

K.Atamal
K.Emre
K.K. Zühal
Kadri
Kadri Akorak
Kadri Özayten

Kainat
Kainat Barkan Pajonk
Kasım Yurtsever
Kemal Başbuğolu
Kemal Çizer

Kenan Yontu
Kerim Kılıçarslan
Kezban Arıca Batıbeki
Komet
Koray Arış

L

Lale Belkıs
Lamia Çetiner

Leyla Gamsız
Lütfü Cülcüloğlu

Lütfü Çetin
Lütfü Günay

M

M.Akyürek
M.Aslıer
M.Bekem
M.Cafer Ataş
M.Celal Ülken
M.Çin
M.Emin Başaranbilek
M.K.Çizen
M.Kemal Gözen
M.Sabır
M.Turgut Tokat
M.Zeytinoğlu
Mahir Güven
Mahmut Kocamemi
Maide Arel
Makbule
Makbule Necdet
Manuel Felguerez
Maria Kılıçlıoğlu
Maruf Tanboğa
Mefaret Ertuğ
Mefkure Güvenç
Mehmet Akyunak
Mehmet Çetiner
Mehmet Erbil

Mehmet Gülbeyaz
Mehmet Güler
Mehmet Gülerüz
Mehmet Gün
Mehmet Günbay
Mehmet Günsur
Mehmet Gürbay
Mehmet İleri
Mehmet Özer
Mehmet Öztürk
Mehmet Pesen
Mehmet Sabır
Mehmet Slezoviç
Mehmet Tek
Mehmet Uygun
Melike Abasıyanık
Meltem Ertel
Memiş Arslan
Meral E. İkizler
Meriç Hızal
Meriç Odalı
Mersad Berber
Meryem Arıcan
Metin Aygün
Metin Gönül

Metin Talayman
Mihrişül
Miles Davis
Mine Korter Yıldız
Muhsin Kut
Mukaddes Saban
Mustafa Altıntaş
Mustafa Aslıer
Mustafa Ata
Mustafa Ayaz
Mustafa Dilbaz
Mustafa Düzgün
Mustafa Esirkuş
Mustafa Pilevneli
Mustafa Şener
Muzaffer Bekem
Muzaffer Genç
Mübin Orhan
Münip Özden
Müren Gören
Mürşide İçmeli
Mürteza Fidan
Müslüm Özcan
Müzdan Arel

N

N. Atamer
N. Çelik
Naci Kalmukoğlu
Nadide Behriban Noyan
Nadide Burdуроğlu
Nafiz Çamlıbel
Nafize Güler yüz
Nahit Kahraman
Namık Bayık
Namık İsmail
Nazan Erkm en
Nazan Günay
Nazareno Luciani
Nazlı Damlacı

Nazlı Ecevit
Necd et Kalay
Necd et Vergili
Nedim Günsur
Nedret
Nejat Çelik
Nejat Gönenç
Nejat Melih Evrim
Nermin
Nermin Bezmen
Nermin Faruki
Nermin Pura
Nesibe
Nesibe Türkömer

Neşe Erdok
Neşe Koşal
Neveser
Nevide Gülaydın
Nevin Göker Ulutaş
Nevin Özger
Nevzat Karaduman
Nezihe
Nihal Ataman
Nihat Akyunak
Nihat Aybars
Nihat Kahraman
Nil Yalter Gere de
Nilgün İrmikçi

O

Okşan Yersuvat
Oktay Bozkurt
Orhan Arel
Orhan Benli
Orhan Günkut

Orhan Peker
Orhan Tamer
Orhan Taylan
Oruç Çakmaklı
Osman Nebioğlu

Osman Şengezer
Osman Tüm güç
Otto Herbert Hajek
Oya Zaim Katoğlu

Ö

Ömer Orhun
Ömer Uluç
Ömer Yüksel
Özcan Atamert

Özdemir Altan
Özdemir Y.oğlu
Özden Akbaşıoğlu
Özder Kabaş

Özden Narin
Özhan Öz dil
Özkan Arslan

P

Perihan
Pertev Boyer

Pesent E. Doğan
Piraye

R

R.Oğuz Parka
Rafet Öztan
Rahmi Aksungur

Ramiz Aydın
Rasim Konyar

Rasin
Remzi İren

S

S.Çuhadaroğlu
S.Dimitri Mete
S.K. Arisa
S.Süreyya
Saadet Aslansoy
Saadet
Sedet Nuri İleri
Sabiha Bozcalı
Sabri Erimel
Sadık Göktuna
Sadi Diren
Saim Bugay
Saime Bekir
Saime Belir
Saime K.
Saime Kurşunoğlu
Salih Acar
Salih Zeki

Saori Yamaguchi
Savastin Dimitri Mete
Savaş Dinçel
Sedat Balkır
Sedat Nuri İleri
Selahattin Teoman
Selçuk Uçku
Selim Altan
Selim Turan
Selma Gürbüz
Selma Kolvendi
Sema Ilgaz
Sema Şahin
Semih Balcıoğlu
Semiramis Sokul
Senay Önal
Server Demirtaş
Sevcan Öztemel

Sevgi Algül
Sevim Çeyrekbaşı
Sevim Kaya
Seyhun Topuz
Sezai Kara
Sibel Özkaygısız
Sinan Ünal
Sipom Alaxandre
Siren Öktem
Somel
Söbütey Özer
Squarcio-di Basco
Surgey Zubariov
Suzy Hug- Levy
Süha Başaran
Süleyman Saim Tekcan

Ş

Şadan Bezeyiş
Şahin Kaygun
Şakir Eczacıbaşı
Şenol Yoroğlu

Şeref Akdik
Şermin
Şinasi Barutçuoğlu
Şirin İskit

Şükriye ıfık
Şükrü Çağlayan
Şükrü Erdiren

T

Tanju Demirci
Tatsuo İto
Tayfun Erdoğmuş
Tayfur Sanlıman
Teomaan Südor
Tezcan İrhan
Tiraje Ersin Özcan
Tolga Ayaydın
Tomas Ochoa

Tomur Atagök
Torben Bo Halbrik
Tuncel
Tuncel Doğru
Turabi Karataş
Turan Erol
Turan Selçuk
Turgut Zaim
Turhan Akbaş

Tülay Tura Börtecene
Tülin Kiper
Tülin Somuncu
Tünber
Türkan Gökşen
Türkan Kıran
Türkan Pirinçcioğlu
Türkan Torumtay

U

Ufuk Hamzaoglu

Uğurcan Özberki

Utku Varlık

Ufuk Kobaş

Ulvi Soyarslan

Ü

Ülker Demirel
Ülker Ün
Ülkü

Ülkü Özener
Ülkü Uludoğan
Ümit Özcan

Ünal Cimit
Ünsal Toker

V-W

Vadi Çiçekli
Valter Luca Signorile

Vlad Tiberiu
W. Joeinnis

Y

Y. Sami
Yalçın Erkut
Yasemin Özen Gök
Yaşar Ali Güneş
Yaşar Yeniceli
Yavuz Görey

Yılmaz Merzifonlu
Yunus Tonkuş
Yurdaer Altıntaş
Yurdanur Şentürk
Yuri Gorbaçov
Yuriko Yamachi

Yusuf Özel
Yusuf Taktak
Yusuf Ziya Aygen
Yüksel Mürvetov
Yüksel Tunç

Z

Zagrafsky
Zahir Güvemli
Zehra Özmeral
Zekai Ormancı
Zekeriya Çelikbilek
Zeki Faik İzer
Zeki Fındıkoğlu

Zeki Kırıl
Zeki Tosun
Zerrin Ersoy Demirsu
Zeynep
Zeynep Büktay
Zeynep D. Çetiner
Ziya Çetiner

Ziya Emil
Ziyatin Nuriev
Zuhal Kıvılcım
Zühtü Edüs
Zühtü Müridoğlu

ÖZGEÇMİŞ

Ayşegül Coşkun

1973 Ordu doğumlu.

1996 yılında Bilkent Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu.

1998 yılında Akbank Sanat'ta başladığı görevini halen aynı kurumda galeri sorumlusu olarak sürdürmektedir.

